

Integrering av innvandrere i Norge

Begreper, indikatorer og variasjoner mellom grupper

TALL

SOM FORTELLER

RAPPORTER / REPORTS

2020 / 44

Anders Barstad og Christian Sørlien Molstad

Anders Barstad og Christian Sørlien Molstad

Integrering av innvandrere i Norge

Begreper, indikatorer og variasjoner mellom grupper

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 24. november 2020

ISBN 978-82-587-1228-9 (trykt)
ISBN 978-82-587-1229-6 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Desimaltegn	,

Forord

Temaet for denne rapporten er integrering av innvandrere i Norge. Den tar både for seg integreringsbegrepet og valget av indikatorer på integrering. Den empiriske analysen er basert på Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Analysen viser hvordan integreringen varierer med innvandrernes kjennetegn, og hvilke sammenhenger vi finner mellom integreringens ulike dimensjoner. Prosjektet har fått støtte fra Kunnskapsdepartementet, som del av rammeavtalen om innvandrrelatert statistikk. Medlemmene av referansegruppen for prosjektet takkes for gode innspill til arbeidet med rapporten.

Statistisk sentralbyrå, 8. november 2020

Linda Nøstbakken

Sammendrag

Tema for denne rapporten er integrering av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, og hvordan dette kan måles. Innledningsvis gjennomgås ulike samfunnsvitenskapelige perspektiver på integrering. Det blir understreket at hva som skal telle som «vellykket» integrering er et normativt spørsmål som det ikke finnes noe entydig svar på. I rapporten har vi valgt en bred tilnærming, med utgangspunkt i de viktigste perspektivene i faglitteraturen.

Et vanlig perspektiv er at individene eller gruppen er integrert når de oppnår de samme sosioøkonomiske godene som andre samfunnsmedlemmer. Dette knyttes ofte til sysselsetting, utdanning, inntekt og bolig. I rapporten kaller vi dette for strukturell integrasjon. Det er også vanlig å knytte integrasjonen til sosial deltaking og tilknytning, omtalt som sosial integrasjon. Den tredje dimensjonen er den psykologisk-kulturelle, som berører opplevelsen av nasjonal tilhørighet og i hvilken grad innvandrerne har de samme verdiene som befolkningen ellers. Den fjerde dimensjonen er den politiske, som handler om politisk deltaking og tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner. Den siste dimensjonen omtales som barrierer og ressurser for integrering. Her inngår indikatorer på norskferdigheter, helsetilstand og diskriminering.

En viktig problemstilling har vært å se nærmere på sammenhengen mellom disse dimensjonene, særlig mellom den strukturelle integrasjonen og de andre dimensjonene. En analyse av Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 er gjennomført for å kunne gi svar på dette. Denne undersøkelsen er unik fordi den gir et bredt bilde av levekår, holdninger og verdier blant innvandrere fra 12 av de største innvandringslandene til Norge. Den inkluderer også norskfødte med innvandrerforeldre fra fire land: Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam.

Vi finner at det ikke er noen entydig sammenheng mellom den strukturelle integrasjonen og andre dimensjoner. Visse sider ved integreringen er for eksempel bedre blant de sysselsatte, slik som norskferdigheter, helsetilstand og sosial integrasjon. På den annen side er det liten eller ingen sammenheng med politisk integrasjon, og med kulturell integrasjon og opplevd tilhørighet til Norge. Vi finner imidlertid at boligeiere har en sterkere tilhørighet enn de som leier boligen, og blant norskfødte med innvandrerforeldre er lavinntekt og økonomiske problemer forbundet med svakere nasjonal tilhørighet.

Innvandrere med god utdanning er mer distansert fra det nasjonale fellesskapet, og opplever oftere diskriminering ved søking etter arbeid, på tross av bedre norskferdigheter og andre ressurser. Dette er i samsvar med det som i annen forskning har blitt omtalt som «integrasjonsparadokset». Paradokset kan ha sammenheng med utdanningsforskjeller i kunnskaper og forventninger om likebehandling.

Levekårene for norskfødte med innvandrerforeldre har blitt omtalt som lakmus-testen på integrering. Rapporten gir mange eksempler på at integreringen går bedre blant de norskfødte enn blant innvandrere fra samme land og aldersgruppe; det gjelder både den strukturelle, sosiale og psykologisk-kulturelle integrasjonen. Omfanget av diskriminering er derimot vel så stort som blant innvandrerne.

Et gjennomgangstema i analysene er betydningen av gode norskferdigheter. Slike ferdigheter er blant annet forbundet med sterkere tilhørighet til Norge, høyere sysselsettingsrate, bedre sosial kontakt og mindre ensomhet. Et annet gjennomgangstema er diskriminering. Svært mange har erfaringer med diskriminering, vel tre av ti innvandrere og mer enn fire av ti norskfødte med innvandrerforeldre. Opplevelsen av diskriminering er knyttet til økt ensomhet, sterkere psykiske plager og en svakere opplevelse av tilhørighet til Norge. Det er også en overraskende sterk sammenheng mellom diskriminering og utsatthet for vold og trusler.

Abstract

The subject of this report is the integration of immigrants and Norwegian-born to immigrant parents, and how this can be measured. In the introduction, several social science perspectives on the integration of immigrants are presented and discussed. An important point is that the definition of «successful integration» is a normative question that has no unequivocal answer. In the report, we choose to approach the measurement of integration in a broad manner, trying to include the most important social science perspectives.

A common perspective is that individuals or a group are integrated when they achieve the same socioeconomic goods as other members of society. This is often linked to employment, housing and income. In the report, this is called structural integration. Another common perspective is the linking of integration to social participation and attachment, called social integration. The third dimension is the psychological-cultural dimension, which comprises the experience of national belonging and to what degree immigrants have the same values as the majority. The fourth dimension is the political, which is about political participation and trust in major societal institutions. The last dimension or perspective is called limits and resources for integration. This comprises indicators of Norwegian language skills, health and discrimination.

An important line of inquiry has been to study how these dimensions are associated and linked, particularly the link between the structural dimension and the other dimensions. To answer this, we have analysed the Survey on living conditions among persons with an immigrant background 2016. This survey is unique, since it enables a broad picture of living conditions, attitudes and values among immigrants from 12 of the most important source countries in Norway. It also includes Norwegian-born to immigrant parents from four countries: Turkey, Pakistan, Sri Lanka and Vietnam.

We find mixed evidence for a link between structural integration and the other dimensions. As an example, some indicators show a higher level of integration among employed immigrants, such as indicators on Norwegian language skills, health and social integration. On the other hand, the link between structural and political integration is weak or non-existent, and the same goes for cultural integration and the sense of belonging to Norway. There are some exceptions: House owners have a stronger sense of belonging than those who are renters, and among Norwegian-born to immigrant parents, low income and economic problems are associated with a weaker sense of belonging to the national community.

More highly educated immigrants seem to be more distanced than others from the national community, and more often report being discriminated when applying for jobs. This happens in spite of better language skills and other resources in this group. This is in line with what other researchers have named «the integration paradox». The paradox might be explained by educational differences in knowledge and expectations of equal treatment.

Living conditions for Norwegian-born to immigrant parents are often seen as the most decisive test of whether the integration process is a success. There are many examples of better integration outcomes among the Norwegian-born than among immigrants from the same countries and age group. This applies to both structural, social and psychological-cultural integration. The experience of discrimination is, however, somewhat more widespread among the Norwegian-born.

A recurrent theme in our analyses is the importance of good skills in Norwegian language. Such skills are correlated with stronger national belonging, higher rates of employment, more social contacts and less loneliness. Discrimination is another recurrent theme. As many as three out of ten immigrants say that they have experienced this, and more than four out of ten Norwegian-born to immigrant parents. The experience of discrimination is associated with increased loneliness, more problems of mental health and a weaker sense of belonging to Norway. There is also a surprisingly strong correlation between discrimination and exposure to violence and threats.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Innledning	7
2. Hva er integrering? Ulike samfunnsvitenskapelige perspektiver	9
2.1. Integrering- et uavklart og omstridt begrep	9
2.2. Flere dimensjoner av integrering	11
2.3. Samspeillet mellom minoritet og majoritet.....	13
2.4. Analysenivå.....	16
2.5. Konklusjon	17
3. Politiske målsettinger om integrering	19
4. Tidligere empiriske analyser og forslag til indikatorer	21
4.1. Befolkningens egne meninger: Integreringsbarometeret.....	21
4.2. Norske målesystemer: IMDi og SSB	21
4.3. Internasjonale målesystemer	23
4.4. Forskningsbaserte systemer	24
4.5. Empiriske analyser av sammenhengen mellom integreringens dimensjoner	28
5. Data og valg av indikatorer	30
5.1. Datakilde	30
5.2. Valg av indikatorer på integrasjon	32
5.3. Valg av bakgrunnsvariabler	34
5.4. Detaljert gjennomgang av indikatorene på integrasjon	35
6. Beskrivende sammenhenger	42
6.1. Strukturell integrasjon	42
6.2. Barrierer og ressurser for integrering	48
6.3. Politisk integrasjon	55
6.4. Sosial integrasjon.....	61
6.5. Psykologisk-kulturell integrasjon	69
7. Multivariat analyse	78
7.1. Tilhørighet til Norge	78
7.2. Norskferdigheter.....	82
7.3. Forskjellsbehandling	85
7.4. Andel venner med innvandrerbakgrunn	89
7.5. Andre indikatorer.....	92
8. Konklusjon	94
8.1. Oppsummering og drøfting	94
8.2. Konsekvenser for indikatorvalg	100
8.3. Konsekvenser for framtidig datainnsamling	102
Referanser	110
Vedlegg A: Vedleggstabeller	118
Figurregister	120
Tabellregister	120

1. Innledning

Innvandring er et av samtidens store stridstemaer, med sterkt delte meninger i opinionen. For velgerne ved Stortingsvalget i 2017 var innvandring den viktigste saken. Så mange som 28 prosent av velgerne oppga at denne saken var viktig da de avga stemme. Tilbake i 2001 sa bare 4 prosent at innvandring var viktig ved stemmegivningen. Innvandringen var ikke bare viktig for Fremskrittspartiets velgere, men også for velgere fra Miljøpartiet De Grønne, Høyre og SV.¹

Hvordan det går med integreringen av innvandrere er et av spørsmålene knyttet til innvandring som ofte debatteres. Gjennomgående har folk flest et negativt syn på dette, nærmere halvparten av befolkningen mener at integreringen går meget eller ganske dårlig, jf. Brekke, Fladmoe og Wollebæk (2020) og kapittel 4 i denne rapporten.

Det er altså stor interesse, både i befolkningen og i politikken, for integreringen av innvandrere og hvordan den utvikler seg. Det aktualiserer behovet for refleksjon og forskningsbasert kunnskap, om de faktiske utviklingstrekkene og om hvordan integreringen varierer på tvers av kjennetegn (dimensjoner) ved integreringen og undergrupper.

Komplekse og sammensatte begreper som integrering måles, statistisk sett, gjennom bruk av indikatorer. Integreringen er en uobserverbar, latent størrelse som bare kan måles indirekte, gjennom å utarbeide indikatorer. Som vi skal se, er det vanlig å først lage en begrepsmodell, der integreringens forskjellige dimensjoner diskuteres og skilles ut, for så å finne fram til indikatorer som passer inn under hver dimensjon.

I denne rapporten tar vi sikte på å gi et bidrag til refleksjon og kunnskap rundt hva som er gode indikatorer på integrering, og den faktiske tilstanden på integreringsfeltet i Norge. Integrering av innvandrere måles ofte gjennom bruk av økonomiske og strukturelle indikatorer, slik som sysselsetting, utdanning og inntekt. Dette fanger imidlertid bare opp noen få av mange aspekter ved integrering. I Regjeringens integreringsstrategi brukes begrepet «hverdagsintegrering», slik som opplevelsen av tilhørighet, kontakten mellom minoritet og majoritet, tillit, deltaking i frivillige foreninger og forståelsen for grunnleggende verdier og normer (mer om dette i kapittel 3). Også blant folk flest er det mange som mener at integrering handler om noe langt mer enn sysselsetting og økonomi. Både språkkunnskaper og deling av grunnleggende verdier oppfattes som svært viktig, som vi vil se i kapittel 4.

I rapporten vil vi se nærmere på hvordan ulike dimensjoner ved et bredt integreringsbegrep henger sammen. Vi vil sammenligne og vurdere de typiske integreringsindikatorer som vanligvis brukes med andre mål på integrering, ikke minst de som kan knyttes til hverdagsintegreringen. For å studere dette nærmere vil vi benytte oss av Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016), gjennomført av Statistisk sentralbyrå i 2015 og 2016. Det unike med denne undersøkelsen er at den inneholder et bredt sett av spørsmål om ulike sider ved innvandreres livssituasjon i Norge, riktignok begrenset til innvandrere fra 12 av de største innvandringslandene. Den har også kartlagt sider ved livssituasjonen til norskfødte med innvandrerforeldre fra fire land: Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam. En annen viktig fordel er at den både inneholder opplysninger om objektive ressurser og levekår, som inntekt og utdanning, og om mer

---

¹ <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/droyt-1-av-4-tenkte-pa-innvandring-da-de-stemte>, lest 5.8. 2020

subjektive vurderinger og opplevelser, for eksempel ensomhet og nasjonal tilhørighet.

I rapporten vil vi se nærmere på sammenhengene mellom et bredt sett av indikatorer. Blant temaene som vil bli tatt opp er tilhørighet, bolig, sosial kontakt, sysselsetting, frivillig arbeid, språkkunnskaper, diskriminering, utsatthet for vold og trusler, holdninger, helse og økonomi. Hvordan henger disse sammen med hverandre og med de mer tradisjonelle indikatorene for økonomisk integrering? Hva er sammenhengen mellom mål på hverdagsintegrering, slik som tilhørighet og å ha norske venner, med økonomiske integreringsmål? Kan arbeidstilknytning, utdanningsdeltaking og inntekt også være gode indikatorer på hverdagsintegrering?

Svar på disse spørsmålene har interesse av flere grunner, ikke minst siden en del av spørsmålene i LKI 2016 har blitt anbefalt til bruk i oppfølgingsundersøkelser av integreringen i Norge (Enes, Heglum, Berg & Gleinsvik, 2019). Det er derfor viktig å vurdere hvordan de fungerer, og i hvilken grad de gir tilleggsinformasjon utover det en kan få gjennom registre. Indikatorsett bør ikke inneholde for mye overlappende informasjon. I tillegg er det også viktig å vurdere hvilke undergrupper blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som indikatorinformasjonen skal presenteres for. Innvandrere i Norge er en svært sammensatt gruppe, med store innbyrdes kontraster i levekår og livssituasjon. Et godt indikatorsett bør gjenspeile disse kontrastene, men må samtidig unngå å drukne i detaljene.

Framgangsmåten i det følgende blir først, i kapittel 2, å se nærmere på integreringsbegrepet, og hvordan det har blitt forstått i samfunnsvitenskapelig litteratur. I kapittel 3 redegjør vi for sentrale politiske målsettinger og forståelser på integreringsfeltet, slik det framgår av Regjeringens integreringsstrategi. Gode indikatorer bør ta sikte på å belyse om de politiske målsettingene på feltet realiseres eller ikke. Kapittel 4 redegjør for noen sider ved tidligere statistikk og forskning om integrering av innvandrere og etterkommere. Her ser vi blant annet på hva befolkningen mener om hva som utgjør en vellykket integrering. Vi gjennomgår også noen nasjonale og internasjonale målesystemer, og legger særlig vekt på noen av de mest siterte forskningsbaserte systemene. Til slutt i kapitlet tar for oss utvalgte deler av det som forskningen har kommet fram til om sammenhengene mellom ulike sider ved integreringen. Kapittel 5 går først mer i detalj om datagrunnlaget for analysen, LKI 2016. Så redegjøres det for begrepsmodellen, valget av indikatorer innenfor de forskjellige integreringsdimensjonene og hvilke bakgrunnsvariabler (undergrupper) som vil bli brukt. Til slutt gis det en detaljert gjennomgang av alle indikatorene og hvilke spørsmål som inngår i hver. Kapittel 6 gir en beskrivende analyse av indikatorene innenfor hver dimensjon. Det legges særlig vekt på å beskrive sammenhengene mellom de strukturelle (økonomiske) indikatorene og andre typer indikatorer. I kapittel 7 går vi over til å vise resultatene som framkommer når vi trekker inn flere forklaringsfaktorer på samme tid, i en multivariat analyse. I dette kapitlet tar vi bare for oss et meget begrenset antall indikatorer, og vektlegger hvordan utvalgte ikke-økonomiske indikatorer, slik som tilhørighet til Norge, norskferdigheter og diskriminering, samvarierer med ulike bakgrunnsvariabler og andre aspekter ved integreringen. Disse analysene gjøres separat for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Kapittel 8 oppsummerer resultatene, og drøfter implikasjoner for videre arbeid med utviklingen av et godt indikatorsystem.

2. Hva er integrering? Ulike samfunnsvitenskapelige perspektiver

Når temaet integrasjon diskuteres i det offentlige ordskiftet omhandler det primært hvordan innvandrere, og andre grupper som i større eller mindre grad anses som å stå utenfor felleskapet, skal bli en del av samfunnet. Integrasjon kan derfor sies å omfatte det som er blitt kalt «veien inn i det norske samfunnet» (Østby, 2001).

Det finnes per dags dato allikevel ingen omforent definisjon av integrasjon og hva som utgjør «vellykket» integrering. I dette kapitlet er ikke målet å komme fram til en endelig, utvetydig definisjon av integrering, men snarere gi et grunnlag for å diskutere valg av målbare indikatorer ved å gå gjennom forskjellige samfunnsvitenskapelige fortolkninger av integreringsbegrepet. En komplett og endelig definisjon av integrering vil, som nevnt nedenfor, i stor grad avhenge av normative vurderinger om hva målet for integreringspolitikken er. Dette er ikke hensyn vi tar stilling til her.

I stedet vil vi fokusere på sentrale problemstillinger og aspekter ved integreringsbegrepet. Målet er å gi en bakgrunn for å forstå hvilke aspekter ved integrering som aktuelle indikatorer måler og gi en pekepinn om sammenhengen mellom potensielle indikatorer. Dette vil danne grunnlaget for valget av indikatorer i kapittel 5, der vi redegjør for hvilke perspektiver på integrering vi tar utgangspunkt i og hvilke indikatorer som best måler integrering ut fra dette utgangspunktet.

2.1. Integrering- et uavklart og omstridt begrep

Integrering er, som allerede nevnt, et begrep som det ikke eksisterer noen omforent definisjon av. Statistisk Sentralbyrå (SSB) har til nå ikke operert med noen definisjon av integrering, på tross av at integrering ofte er et implisitt eller eksplisitt tema for statistikken vi produserer om innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Noen avklart definisjon eksisterer heller ikke hos statistikkbyråene i våre nærmeste naboland eller i EU (Østby, 2016b). I den sosiologiske faglitteraturen har, som Brochmann (2017) skriver, integreringsbegrepet blitt «brukt både om en *prosess*, der deltakerne blir gjort og gjør seg selv til deler av helheten, og om den samfunnsmessige *tilstanden* der deltakerne inngår i et sluttet hele». Ut over dette er det stor uenighet om hva integrering egentlig innebærer og om det er en prosess som kan (og skal) styres.

Dette betyr imidlertid hverken at begrepet mangler innhold eller at SSB og andre som har jobbet med integreringsrelaterte spørsmål har hatt et tilfeldig forhold til begrepet. En vanlig innfallsvinkel til integrering har vært å knytte det opp mot *deltakelse* på ulike arenaer i samfunnet (Enes et al., 2019, s. 9-10). Dette kan både henviser til deltakelse i seg selv og, alternativt, referere til muligheten til å delta snarere enn deltakelse per se. Særlig har det vært fokus på deltakelse i arbeidsliv og utdanning. I denne sammenhengen er fokuset ofte på *forskjeller* mellom innvandrere og/eller norskfødte med innvandrerforeldre og en referansepopulasjon. Denne referansepopulasjonen kan være den øvrige befolkningen, det vil si alle som ikke er innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre, eller hele befolkningen sett under ett. Hos statistikkbyråene i de andre skandinaviske landene har man eksempelvis valgt å gjøre det første, nemlig å sammenligne gruppen(e) mot restkategorier. I Danmarks Statistiks (DST) rapport *Innvandrere i Danmark* (2019) jevnføres innvandrere og etterkommere av innvandrere med personer med «dansk oprindelse». «Dansk oprindelse» omfatter i denne sammenhengen alle de som, uansett fødested, har minst en forelder som er dansk statsborger og som er født i Danmark (s. 15). I den svenske Statistiska Centralbyråns (SCB) utgivelse om integreringen av utenlandsfødte og personer

født i Sverige som er barn av utenlandsfødte (2019) deler man befolkningen inn i fem grupper basert på hvor personen og personens foreldre er født og, for utenlandsfødte, hvor lenge personen har oppholdt seg i landet. I dette tilfellet er det kategorien som omfatter personer som er født i Sverige som har en minst en forelder som er født i landet som i størst grad tilsvarer referansepopulasjonen.

Dette fokuset på forskjeller har vært sentralt i den offentlige debatten, og har også vært basis for noen av definisjonene som er blitt foreslått. SSB-forskeren Lars Østby (Østby, 2016a) har definert vellykket integrasjon som å finne sted «dersom urimelige og ikke selvvalgte forskjeller mellom minoritet og majoritet minker, over tid og mellom generasjoner». I denne definisjonen trekkes det et klart skille mellom ulikheter mellom minoriteter og majoriteten som indikerer manglende integrering og de som ikke gjør det. Ikke alle forskjeller er viktige eller negative for integreringsprosessen. Hva som utgjør «urimelige» forskjeller er imidlertid ikke gitt i utgangspunktet. Det er også et spørsmål om *selvvalgte* forskjeller nødvendigvis er et godt kriterium for om integreringen er vellykket eller ikke. Er det et tegn på mislykket integrering når norskfødte med innvandrerforeldre primært velger ektefeller med samme landbakgrunn som de selv, slik man ser i visse grupper (Molstad & Steinkellner, 2020, s. 53-54)? Eller dersom det oppstår områder eller bydeler med høy konsentrasjon av innvandrergrupper?

OECD presenterer en annen definisjon i rapporten *Settling in 2018: Indicators of Immigrant Integration* (OECD/EU, 2018). I rapporten defineres integrering som «muligheten innvandrere har til å oppnå de samme sosiale og økonomiske resultatene som innfødte, bakgrunnskennetegnene deres tatt i betraktning» (s. 17). Vekten blir her lagt på *mulighetene* innvandrerne har til å lykkes i samfunnet, og definisjonen peker dermed snarere på årsakene til ulikheter mellom innfødte og innvandrere enn på ulikhetene i seg selv. I selve målingene av integrering i rapporter tas det allikevel primært utgangspunkt i ulikheter mellom innvandrere og den øvrige befolkningen med hensyn til resultater på blant annet arbeidsmarkedet og vedrørende levekår.

Selve integreringsbegrepet har kommet under kritikk for å bli brukt på en måte som implisitt forutsetter en en-veis prosess, der personen eller gruppen det er snakk om blir en del av en allerede eksisterende enhet (Spencer & Charsley, 2016, s. 3). Diskusjonen om hvordan forskjellene mellom personer med innvandrerbakgrunn og den øvrige befolkningen kan utjevnes, reflekterer, ifølge kritikerne, et uuttalt mål om *assimilering*. Det innebærer et forsøk på å gjøre disse personene så lik majoritetsbefolkningen som mulig. Integrering brukes som et middel for å håndtere det økende mangfoldet i de europeiske samfunnene, hevdes det. I følge dette perspektivet er målet med å inkorporere nykommerne re-etablering av de enhetlige nasjonalstatene (Favell, 2010, s. 376-377). Enkelte har til og med hevdet at fokuset på integrering utgjør en fortsettelse av vestlige lands praksis med å behandle personer med ikke-hvit hudfarge som potensielle kilder til problemer (Schinkel, 2018).

Samtidig har det riktignok blitt påpekt at det, både innen den akademiske litteraturen og det offentlige ordskiftet, har vært en viss anerkjennelse av at integrering også omfatter tilpasning fra samfunnets side. Integrasjon har til dels blitt forstått som en to-veis prosess, der vellykket integrasjon ikke bare avhenger av hva personen som skal integreres gjør, men også av andre medlemmer av samfunnet (Spencer & Charsley, 2016, s. 4). International Organization of Migrations (IOM) definisjon på integrasjon, slik den presenteres i deres *Glossary on Migration* (2019), er i tråd med et slikt syn. Denne hevder at integrasjon er «en to-veis prosess av gjensidig tilpasning mellom innvandrere og samfunnet som de lever i, gjennom hvilket innvandrerne blir inkorporert i det sosiale, økonomiske,

kulturelle og politiske livet i mottagersamfunnet» (IOM, 2019, s. 104). Et perspektiv på integrering som *gjensidig tilpasning* reiser dog andre spørsmål. Det er ikke åpenbart hva det er naturlig, eller til og med ønskelig, at man tilpasser i samfunnet for å lette integreringen av innvandrere og andre minoriteter. Det har blant annet vært hevdet at ukritisk toleranse for minoriteters kulturelle praksiser kan innebære utilsiktet aksept av praksiser som i realiteten er kjønnsdiskriminerende (Okin, 1998).

Som vi kan se er det mange spenninger innenfor debatten om hva integrering er, både med hensyn til spørsmål om hva som egentlig skjer når en person eller gruppe integreres og hva som bør skje. En endelig definisjon av hva som utgjør «vellykket» integrering vil i stor grad avgjøres nettopp av normative hensyn. Forskjellige syn på målet med integreringen, om endestasjonen er en form for assimilering eller en gjensidig tilpasning og/eller multikultur, vil være utslagsgivende for hvilke mål man setter for integreringspolitikken og for hvordan ulike indikatorer på integrering skal tolkes (Entzinger & Biezeveld, 2003, s. 41). Slike spørsmål vil ikke bli besvart her.

I de neste underkapitlene skal vi derfor i stedet konsentrere oss om noen sentrale aspekter ved integrering slik det er blitt belyst i samfunnsvitenskapelig forskning. Hvordan vi forstår integrering som prosess vil til dels bestemmes av hvilke dimensjoner av integreringen vi fokuserer på, av hvordan vi forstår samspillet mellom minoritet og majoritet, og hvilket nivå (individ/gruppe/samfunn) vi velger å konsentrere oss om.

2.2. Flere dimensjoner av integrering

Som allerede nevnt har det vært en viss aksept for at integrering ikke nødvendigvis er en prosess som skjer en vei, hvor innvandreren/innvandrerne blir likere og likere medlemmene i majoritetssamfunnet. På samme måte har man også gått bort fra et perspektiv på integrering som endimensjonalt, der retningen for utviklingen er en tiltagende sammensmeltning av innvandreren/innvandrerne med samfunnet. Integrering er snarere noe som foregår i flere sfærer (Entzinger & Biezeveld, 2003, s. 8) og som med tiden dessuten kan stagnere, eller til og med gå tilbake, på visse områder. Dette er utgangspunktet for perspektivet på integrering som kalles *segmentert assimilering* (Zhou, 1997). I følge dette synet foregår integreringen over flere dimensjoner, det vil si flere arenaer og nivåer av samfunnet.

Disse dimensjonene har blitt oppdelt forskjellig i faglitteraturen. Harder et al. (2018) skiller mellom seks dimensjoner av integrering, nemlig psykologisk integrering, økonomisk integrering, politisk integrering, lingvistisk integrering og navigasjonsintegrasjon. Proba (Enes et al., 2019) baserer sitt forslag til indikatorsett på noen av de mest sentrale dimensjonene i denne oppdelingen. Basert på en helhetsvurdering av de teoretiske diskusjonene rundt integreringsbegrepet, empiriske funn, og avveininger med hensyn til hva det er samfunnsmessig behov for kunnskap om, kommer PROBA fram til en modifisert sett av fem dimensjoner/områder. Disse inkluderer integreringskapasitet (innvandrenes kognitive ferdigheter med hensyn til utdanning, kvalifisering og norskkunnskaper), økonomisk integrering (deltakelse i arbeidslivet, selvforsørgelse og bolig), politisk integrering (deltakelse på politiske arenaer, representasjon i politiske organer og politisk tillit), sosial integrering (deltakelse i lokalsamfunn, sosiale bånd mellom majoritet og minoritet og fravær av negativ kontroll) og opplevd integrering (opplevelsen av å bo og leve i Norge) (Enes et al., 2019, s. 34-35, 43-63). Vi skal gå nærmere inn på Proba-rapporten og analysen til Harder et al. i kapittel 4.

Spencer og Charsley (2016) tar på sin side utgangspunkt i en mer renskåret distinksjon mellom domener/sfærer, når de identifiserer fem dimensjoner ved

integrering; sosial integrering, strukturell integrering, kulturell integrering, medborgerskapsrelatert/politisk integrering, og identitetsrelatert integrering (s. 4-5). Eggebø og Brekke (2018) forenkler denne oppdelingen til tre dimensjoner; systemintegrasjon, sosial integrasjon og verdi-integrasjon (s. 16). Systemintegrasjon henviser til sider ved integrering som har med innvandrerens/innvandrernes innpass og involvering i de sentrale arenaene i samfunnet, slik som deltakelse i arbeids- og boligmarkedet og utdanning, rettigheter i lovverket, og mulighet til politisk deltakelse. Sosial integrasjon omhandler på sin side personen/gruppens plass og deltakelse i den sosiale konteksten i samfunnet, og inkluderer slikt som sosiale nettverk, deltakelse i den frivillige sektoren og følelsen av fellesskap. Med verdi-integrasjon beveger vi oss inn i innvandrernes dypere tilpasning med hensyn til verdier og følelse av tilhørighet. Dette omfatter hvorvidt innvandrerens/innvandrerne deler kjerneverdiene i samfunnet, lojaliteten til nasjonale interesser, kulturell tilpasning og personen/gruppens identitet.

Grensene mellom disse dimensjonene er ofte flytende, og integrering i en dimensjon kan ofte være relatert til integrering i en annen (Spencer & Charsley, 2016, s. 5). Et sentralt poeng er allikevel at integreringen kan foregå med forskjellig hastighet i de forskjellige dimensjonene og at innvandrere derfor ofte vil være godt integrert i noen sfærer og arenaer i samfunnet og mindre integrert i andre. Innvandrere kan for eksempel være godt integrert i arbeidsmarkedet og i boligsektoren, men ikke ha et sosialt nettverk eller i liten grad delta i den frivillige sektoren i samfunnet. Det er også en mulighet for at innvandrerne integreres inn i et bestemt lag (segment) av befolkningen (Portes & Zhou, 1993; Zhou, 1997). Dette kan være lag av befolkningen med høy eller lav yrkesdeltakelse, inntekt eller deltakelse i utdanning. En konsekvens av dette vil være at markert lave nivå på indikatorer som har med dette å gjøre ikke nødvendigvis er et tegn på manglende integrering. Etableringen av såkalte «innvandrernisjer» i økonomien, der bestemte innvandrergreper rekrutteres inn i yrker i så stor grad at de ender opp med å dominere de, kan bidra til å skape slike situasjoner. Et eksempel på dette har man sett innen fiskeforedlingsbransjen, hvor de mest manuelle oppgavene har blitt overtatt av øst-europeiske arbeidsinnvandrere fra land som Polen og Litauen. Innvandrere fra disse landene har på mange måter erstattet den tradisjonelle arbeiderklassen i bedriftene, mens andre stillinger i virksomhetene som har høyere status og lønn, slik som innen administrasjon og kommunikasjon, stort sett utføres av norske arbeidstagere og innvandrere fra skandinaviske land. På denne måten får man dermed en lagdeling i bedriftene som følger landbakgrunn (Friberg & Midtbøen, 2019), og som snarere er et produkt av integrering enn mangelen derav. Om dette er anse som «vellykket» integrering er derimot et åpent spørsmål og avhenger av hvilke kriterier man legger til grunn for å si at en innvandrergrepe er godt integrert. Vi vil som allerede nevnt ikke ta direkte stilling til dette spørsmålet her. Det er allikevel grunn til å tro at store sosiale forskjeller og ulikhet i levekår, slik en lagdeling i arbeidslivet lett vil føre til, vil være et uønsket utfall av integrering for mange, spesielt i et land der utjevning av sosiale forskjeller har vært et uttalt mål for offentlig politikk i flere tiår.

Det faktum at integrering skjer på flere nivåer og sfærer av samfunnet har betydning både for hvilke indikatorer man inkluderer og for lesningen av innvandreres skåre på disse indikatorene. Et indikatorsett ment å gi et overordnet bilde av integreringen av innvandrere inn i det norske samfunnet, bør i prinsippet involvere sentrale mål innenfor alle dimensjonene. At graden av integrering innenfor de forskjellige dimensjonene kan være ujevn for samme gruppe, både på et gitt tidspunkt og over tid, vil dessuten måtte forventes.

At innvandrere potensielt kan bli del av et bestemt lag av samfunnet reiser også spørsmålet om hva som er riktig referansepopulasjon når innvandreres skåre på

forskjellige indikatorer skal vurderes (Brubaker, 2001, s. 543). Som allerede nevnt er det relativt vanlig å bruke den øvrige befolkningen (alle bosatte som enten ikke er innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre) eller hele befolkningen som sammenligningsgrunnlag. Som en forlengelse av dette gjøres det ofte innsnevring til bestemte undergrupper når en snakker om deltakelse i utdanning eller arbeidsliv, slik som alle innen skole- eller yrkesaktiv alder. Det kan hende at en mer detaljert innsnevring vil være optimalt i noen tilfeller, i det minste for noen grupper av innvandrere.

2.3. Samspillet mellom minoritet og majoritet

Perspektivet på integrering som en form for segmentert assimilering forutsetter en dynamisk prosess. For det første er ikke innvandrere nødvendigvis kun passive aktører i integrasjonsprosessen, men tilpasser seg aktivt omstendighetene. For det andre er det mer enn en måte å integreres på. Integrering trenger ikke innebære at innvandreren/innvandrerne uten videre går opp i befolkningen. Det er flere mulige veier inn i det norske samfunnet.

Den amerikanske psykologen John Berry (1997) identifiserte fire mulige strategier som innvandrere kan følge for å tilpasse seg samfunnet de har bosatt seg i. Disse strategiene skiller seg fra hverandre med hensyn til hvordan innvandreren/innvandrerne forholder seg til to kjernespørsmål i det daglige. Det ene omhandler hvor viktig kulturell identitet og uttrykk anses, og hvorvidt man prioriterer å opprettholde dette. Det andre gjelder kontakt og deltakelse med det øvrige samfunnet. Individuer og grupper som ikke vektlegger å opprettholde sine egne kulturelle identiteter og uttrykksformer og som søker kontakt med den øvrige befolkningen og deltakelse i samfunnet, vil forsøke å *assimileres*. Dersom individet/gruppa derimot jobber for å opprettholde egen kultur og samtidig forsøker å delta i samfunnet på lik linje med andre individer/grupper, vil strategien derimot tendere mot *integrering*. I tilfeller der kulturell identitet og kultur er viktig, men der deltakelse og kontakt med andre deler av samfunnet ikke ønskes sikrer individet/gruppa på *separasjon*. *Marginalisering* innebærer på sin side mangel på evne eller interesse for både å opprettholde egen kulturell identitet og å delta i samfunnet (Berry, 1997, s. 9).²

Prosesen med å bli en del av samfunnet kan med andre ord ta flere forskjellige former, alt etter hvilken strategi innvandreren/innvandrerne følger. Noen av disse innebærer å gi slipp på den kulturelle bakgrunnen man har med seg, andre forutsetter at disse kulturelle identitetene og praksisene ikke oppgis. Ikke alle disse strategiene vil nødvendigvis være compatible med det vi vanligvis forstår som integrering. Det er vanskelig å forestille seg en vei inn i det norske samfunnet som ikke involverer å delta i samfunnet. Noen vil imidlertid hevde at det å ta vare på egen kulturell identitet og praksis ikke bare er mulig som en del av integreringsprosessen, men at det er snarere en forutsetning.

Et slikt syn på integrering, ofte kalt *multikulturalisme*, baserer seg på en forståelse av integrering som en gjensidig tilpasning mellom minoriteten og majoritets-samfunnet. Multikulturalisme handler, ifølge dens mest sentrale teoretiker Will Kymlicka (2012), om «å utvikle nye modeller for demokratisk medborgerskap, basert på menneskerettighetsidealer», hvor politisk deltakelse, økonomisk redistribusjon og anerkjennelse for kulturell egenart står i sentrum (s. 8). Vertsamfunnets ansvar er blant annet å sørge for at minoriteter kan bli likeverdige medborgere av samfunnet uten å måtte gi slipp på sin egen kultur. Også i tilfeller

---

² En femte mulig strategi, som riktignok ikke er så relevant i integreringssammenheng, er det Thomas Hylland Eriksen (2010) har kalt *exit*. I Eriksens diskusjon om minoriteters mulige strategier for å håndtere press fra myndighetenes side er *exit* ment å bety løsrivelse (s. 150). I sammenheng med innvandrere er det mer naturlig å tenke seg at *exit* innebærer gjenutvandring.

der samfunnet preges av høy grad av mangfold og spenning mellom allerede eksisterende grupper basert på språk, religion e.l., er det ønskelig at det gjøres rom for at minoriteter tar del av dette mangfoldet snarere enn å adoptere en «nøytral» identitet og «nøytrale» standpunkter (Will Kymlicka, 2011).

Innenfor en ramme av multikulturalisme er det mulig å tenke seg en rekke måter å bli del av samfunnet på. For eksempel kan innvandrerne i stor grad bli integrert på systemnivå, ved å i høy grad å delta i arbeidslivet og i utdanning, samtidig som de beholder tilhørigheten til minoritetskulturen de er en del av. Et plausibelt scenario er også at medlemmene av gruppa i liten grad tar del i organisasjonsliv og sosiale nettverk utenfor sin egen gruppe, dette til tross for at de deltar på andre arenaer og gir til kjenne en høy grad av lojalitet ovenfor samfunnet de er en del av. Det er i prinsippet også mulig å tenke seg en situasjon der resultatet av integreringen er lav tillit og lojalitet ovenfor institusjoner i samfunnet, gitt at prosessen skjer inn i lokalsamfunnet eller i deler av befolkningen der dette er normalt.

Hvorvidt slike måter å bli en del av samfunnet på skal anses som («vellykket») integrering, vil til syvende og sist bli et normativt spørsmål. Et viktig poeng med multikulturalisme er, ifølge Kymlicka (2012), at det skjer innenfor de grensene menneskerettighetene setter. Ikke alle kulturelle praksiser lar seg forene med prinsippene i et liberalt demokrati. Selv innenfor disse begrensningene er det allikevel rom for vurderinger om hva som er ønskelig, ikke minst med hensyn til hvor mangfoldig man bør tillate at samfunnet (for)blir.

I sammenheng med utarbeidelsen og tolkningen av indikatorer for integrering er det imidlertid viktigere at det i prinsippet ikke kan utskilles én måte å bli del av samfunnet på. Dersom det er flere måter å integreres på, kan innvandreres skåre på indikatorer som har med deltakelse i forskjellige samfunnsarenaer egentlig sammenlignes? En løsning er å forstå integrering som å innebære likhet med hensyn til *muligheter* snarere enn som likhet i *utfall*. Som allerede nevnt trenger eksempelvis ikke integrering med hensyn til deltakelse på forskjellige arenaer i samfunnet å bety at innvandrere deltar i samme grad på disse arenaene som andre medlemmer av samfunnet. Isteden kan en anse innvandrere som integrert dersom de har lik tilgang til arenaene. Hvordan muligheten til å delta faktisk benyttes er i denne sammenheng ikke relevant fra et integreringsperspektiv.

En slik innfallsvinkel er utgangspunktet for indikatorsettet Harder et al. (2018) har utviklet, som baserer seg på en definisjon av integrering som å omhandle «til hvilken grad innvandrere har kunnskapen og kapasiteten til å skape et vellykket [og] meningsfylt liv i vertssamfunnet» (s. 11484). Ved siden av dimensjoner som økonomisk, politisk og psykologisk integrasjon, har man også inkludert navigasjons- og lingvistisk integrasjon. Lingvistisk integrasjon omfatter i denne sammenheng mål på respondentenes egen vurdering av ferdigheter i språket som dominerer landet eller regionen de bor i. Navigasjonsintegrasjon handler på sin side om respondentenes evne til å ivareta sine grunnleggende behov. Dette måles gjennom å undersøke hvorvidt personen vet hvordan oppgaver slik som eksempelvis å søke etter jobb, gå til lege og å betale skatt skal løses. Som vi kan se legges det her mer vekt på innvandreres evne til å skape seg en framtid i vertssamfunnet enn på hvordan de bruker disse evnene (selv om dette også tas i betraktning i indikatorsettet gjennom mål på inntektsnivå, sysselsetting, faktisk deltakelse i politikk og frivillig arbeid og på graden av kontakt med «innfødte»).

Et alternativ til å fokusere på kunnskapene og evnene til innvandrerne er å konsentrere seg om det som i studier av politiske bevegelser har blitt kalt mulighetsstrukturer, nemlig eksterne faktorer som styrker eller hindrer aktørenes handlingsmuligheter (Meyer & Minkoff, 2004, s. 1457-1458). I sammenheng med

integrering vil tiltak og rettigheter som er satt i verk for å sikre innvandrere mulighet til å delta i samfunnet kunne tilsvare slike utenforstående faktorer. Et slikt indikatorsett har blitt utarbeidet gjennom prosjektet Migrant Integration Policy Index (MIPEX). Prosjektet undersøker lovgivning og tiltak innenfor områdene arbeidsmarkedsmobilitet, familiegjenforening, utdanning, politisk deltakelse, permanent oppholdstillatelse, tilgang til statsborgerskap og anti-diskriminering for å sammenligne integreringen av innvandrere i landene i EU/EØS-området og et utvalg andre land (MIPEX, 2015). En slik sammenligning ble sist publisert i 2015.

Å se integrering som et spørsmål om likhet i muligheter har imidlertid sine utfordringer, det være seg om man fokuserer på innvandrernes evner og kunnskaper og/eller om man konsentrerer seg om rammene innvandrerne må forholde seg til. For det første kan deltakelse i en del tilfeller ha en egenverdi. Representasjon i politiske institusjoner og organer er en type deltakelse som er blitt trukket fram som viktig. Det har blant annet blitt argumentert for at såkalt «deskriptiv representasjon», det vil si at politiske representanter har samme bakgrunn som befolkningen de representerer, har stor betydning fordi det fører til at gruppens interesser blir bedre formulert, fordi det viser at medlemmer i gruppen er kapable til å være med og styre, og ikke minst fordi det bidrar til å øke medlemmenes tilknytning til fellesskapet (Mansbridge, 1999). Det er også, som allerede nevnt, vanskelig å se for seg hvordan innvandrere skal bli en del av samfunnet dersom de ikke faktisk deltar. Uten å pleie kontakt med andre samfunnsmedlemmer og delta i arbeidsliv og utdanning, er det usannsynlig at innvandrere vil utvikle nettverkene og den sosiale kapitalen som trengs for å ha en reell mulighet til å delta.

Det kan derfor allikevel gi mening å fokusere på utfall med hensyn til integrering, men da skille mellom måter å tilpasse seg på som kan sies å innebære integrering og måter som ikke kan betraktes som å innebære det. Akkurat hvor grensen går mellom integrering versus andre måter å tilpasse seg på vil først og fremst bli et spørsmål om tolkningen av indikatorene. Selve indikatorene kan, i hvert fall i prinsippet, være de samme så lenge de kan fange opp forskjellige måter å bli en del (og ikke bli en del) av samfunnet på.

Særlig kan dette være relevant for lesningen av resultater på mål innen det som er blitt kalt sosial integrering, det vil si innvandrernes deltakelse i lokalsamfunnet og kontakt med medlemmer av den øvrige befolkningen (se forrige underkapittel om dimensjoner ved integrering). Det har for eksempel vært påpekt at polske arbeidsinnvandrere selv oppgir at de primært omgås andre polakker på fritiden, at det har vært en utvikling mot etablering av såkalte «etniske tjenester» der polakker foretrekker å kjøpe og bruke tjenester som tilbys av andre polakker (Gmaj, 2016, s. 180), og at graden av frivillig engasjement i denne innvandrerguppen er spesielt lav (Eimhjellen, Bentsen & Wollebæk, 2020). Samtidig er, som Eimhjellen et al (2020) poengterer, polske innvandrere generelt godt integrert i arbeidsmarkedet (s. 51).

Også blant andre innvandrergupper har man sett tegn på manglende kontakt mellom medlemmer av gruppen og resten av samfunnet på en eller flere arenaer. Undersøkelser av ekteskapsmønstre blant innvandrere og norskfødte har vist at det i noen innvandrergupper med relativt lang botid i Norge, slik som innvandrere med pakistansk landbakgrunn, fortsatt er vanligst å gifte seg med noen med samme landbakgrunn. Ut fra ekteskapsmønsteret man foreløpig ser blant norskfødte med innvandrereforeldre fra Pakistan synes denne tendensen til å fortsette også i generasjonen som er vokst opp i Norge (Molstad & Steinkellner, 2020, s. 50, 53-54).

Skal disse tegnene på manglende kontakt og deltakelse i det sosiale livet i samfunnet tolkes som et tegn på manglende integrering? En del vil nok svare ja på dette. I så fall vil «lave» verdier på indikatorer som måler denne typen adferd eller opplevelser måtte leses som manglende integrering, uavhengig av hvordan bildet av de samme personene eller gruppene er med hensyn til aktivitet og deltakelse i andre sfærer i samfunnet. Andre vil kanskje hevde at «vellykket» integrering ikke har noe med hvordan innvandrerne bruker fritiden sin, og at hvem man gifter seg med, så lenge det ikke er et resultat av tvang eller press, ikke er et spørsmål samfunnet bør legge føringer for. I denne sammenhengen kan det allikevel være relevant å inkludere indikatorer som belyser disse temaene, ettersom det gir et bilde på hvordan ulike (innvandr)grupper har blitt en del av samfunnet. For å gjøre dette vil man måtte lese disse indikatorene i lys av resultater innenfor andre dimensjoner.

En tredje mulighet er å betrakte noen arenaer i samfunnet som viktigere for integreringen enn andre. I et slikt «hierarki» av indikatorer vil det antagelig være naturlig at fast tilknytning til arbeidslivet vil veie tyngre enn for eksempel hvorvidt personen deltar i frivillig arbeid. I denne sammenhengen kan det gi mening å skille mellom deltakelse og aktiviteter som er særlig viktige for å forsterke eller skape muligheter til å delta i andre arenaer, og å dermed ta utgangspunkt i et perspektiv på integrering likt det Harder et al. (2018) presenterer. Her vil utdanning og deltakelse på arbeidsmarkedet nødvendigvis stå sentralt, men det kan også tenkes at nettopp kontakt med den øvrige befolkningen gjennom deltakelse i frivillig arbeid og fritidsaktiviteter kan være viktig ettersom det bidrar til å bygge nettverk, kunnskap og sosiale ferdigheter som er viktig i andre sammenhenger.

2.4. Analysenivå

Til nå har vi først og fremst konsentrert oss om forskjellige dimensjoner ved integrering og måter å tilpasse seg samfunnet på. Det er også slik at integrering kan studeres på flere empiriske nivåer (Eggebo & Brekke, 2018, s. 15). Hvilke(t) nivå vi velger å basere analysen på vil i stor grad avgjøre hva slags mål det er relevant å inkludere og hvordan de skal forstås.

Det er eksempelvis forskjell på om fokuset på integrering legges på individ- eller gruppenivå, med andre ord om vi ser på integreringen av innvandrere som enkeltindivider eller om vi undersøker bestemte innvandrergruppers integrering. På individnivå vil forståelsen av manglende integrering ofte ligge nær opp mot det som i det offentlige ordskiftet kalles «utenforskap», det vil si manglende sosial tilknytning til samfunnet rundt (Fjellså, Stokken & Tjora, 2019). På dette nivået kan derfor målene på manglende integrering ofte sammenfalle med mål man bruker for å forske på levekår i befolkningen generelt. Dette kan inkludere indikatorer som tidligere er blitt benyttet for å undersøke opplevd livskvalitet blant innvandrere, slik som grad av kontakt med familie og venner og deltakelse i religiøse møter (Barstad, 2018). I denne sammenhengen vil det også være relevant å se på tilknytning til sentrale arenaer i samfunnet, slik som utdanning og arbeidsliv.

Ser man derimot på integrering med fokus på gruppenivå, vil indikatorene som brukes måtte inkludere aspekter ved innvandrernes tilværelse som omhandler forholdet mellom medlemmer av innvandrergruppene og andre grupper, slik som den øvrige befolkningen. Dette kan omfatte statistikk som kartlegger giftemål på tvers av gruppene (Molstad & Steinkellner, 2020) eller graden av regelmessig kontakt mellom personer i den øvrige befolkningen og innvandrere, slik det blant annet blir målt i SSBs årlige undersøkelse om holdninger til innvandrere (Strøm, 2019).

Det er også mulig å snakke om integrering på samfunnsnivå. Her er vi inne på det som på engelsk kalles «social cohesion», altså det som på norsk kan oversettes med det «sosiale limet» i samfunnet. På gruppenivå omhandler dette i hvilken grad gruppen legger til rette for holdninger og atferd som fremmer tilhørighet og tilknytning til gruppen (Friedkin, 2004, s. 410). Hevet opp på samfunnsnivå vil viktige indikatorer blant annet være mål på tillit, både overfor sentrale samfunnsinstitusjoner og til medborgere, samt opplevd tilhørighet til Norge og eget/foreldres fødeland. Dette er spørsmål som blant annet har blitt kartlagt gjennom levekårsundersøkelsen (LKI) i 2016 (Vrålstad & Wiggen, 2017).

Som vi kan se griper disse nivåene i stor grad inn i hverandre og de bør i liten grad analyseres helt uavhengig av hverandre. Nivåene som er blitt presentert her er dessuten langt fra utfyllende; det er gode argumenter for eksempelvis å studere integrering på familienivå, ettersom mange av beslutningene og prosessene som tas i relasjon til innvandring finner sted på dette nivået.³ Gjennomgangen av nivåene illustrerer imidlertid at valg og vektleggingen av indikatorer vil bli annerledes avhengig av på hvilket nivå man legger analysen. Tolkningen av indikatorer kan også endre seg noe. Stor grad av kontakt med venner og familie kan ses som et tegn på integrering på individnivå. Stor grad av slik kontakt kan derimot bli tolket annerledes dersom personen samtidig har lite kontakt med personer i den øvrige befolkningen og er en del av en gruppe som tenderer mot å gifte seg endogamt.

2.5. Konklusjon

Som nevnt tidligere i dette kapittelet er det stor uenighet rundt integreringsbegrepet, både i den generelle samfunnsdebatten og i faglitteraturen. Kjerne-spørsmålet om hva som utgjør «vellykket» integrering har ikke blitt besvart her. Istedenfor har vi konsentrert oss om å gjennomgå noen sentrale problemstillinger og perspektiver i den akademiske faglitteraturen om integrering. Basert på denne gjennomgangen kan vi allikevel peke på noen viktige hovedtrekk som vil danne grunnlaget for valget av indikatorer i kapittel 5.

Et slikt hovedtrekk er skillet mellom *mulighet* og *utfall* med hensyn til integrering. Det har vært vanlig å diskutere og måle integrering som utslag av forskjeller mellom innvandrere og majoriteten og/eller totalbefolkningen med hensyn til deltakelse i arbeidsliv og utdanning. Samtidig har det også vært fokus på faktorer som avgjør hvilke muligheter innvandrere har til å delta på disse og andre arenaer. Dette er ikke nødvendigvis konkurrerende perspektiver. Som vi skal komme tilbake til henger ofte mulighetene for integrering og forskjeller mellom innvandrere og andre grupper i befolkningen sammen. Det gir derfor mening å velge et indikatorsett som fanger opp begge disse perspektivene.

Et annet viktig perspektiv i faglitteraturen er på integrering som en prosess som finner sted over flere *dimensjoner* og *nivåer*. Integrering er ikke en jevn, helhetlig prosess, men snarere noe som finner sted i flere sfærer samtidig, ofte med ulik hastighet og retning. Vi har gjennomgått noen eksempler på forsøk på å identifisere integreringsdimensjoner. Disse prosessene kan dessuten også analyseres fra forskjellige perspektiver med hensyn til nivå. Hvilke aspekter ved integrering som det er naturlig å konsentrere seg om vil i stor grad avhenge av om man fokuserer analysen på individ-, gruppe- og/eller samfunnsnivå ettersom prosessene som foregår på disse nivåene til dels er forskjellige. I valget vårt av indikatorer vil det

³ Såkalt neo-klassisk migrasjonsteori har tradisjonelt tatt utgangspunkt i enkeltindividet og forklart innvandring gjennom å fokusere på innvanderens forsøk på å maksimere sin egen nytte. Siden 1980- og 1990-tallet har det imidlertid vært et økende fokus på den sosiale konteksten til innvandrene, deriblant på familien. Ifølge forskere tilknyttet teori-retningen New Economics of Labor Migration (NELM) er det på familie- eller husholdningsnivå som mange av beslutningene tas. At en eller flere av familiemedlemmene flytter eller utvandrer kan for eksempel være en måte å spre risiko på, ved å sikre at husholdningen har minst en sikker inntektskilde (De Haas, 2010).

være viktig å velge indikatorer som dekker de viktigste dimensjonene slik de er definert i faglitteraturen og som belyser integreringsprosessene som finner sted på de forskjellige nivåene.

I forlengelse av dette er det også av betydning at integrering til en viss grad har blitt forstått som en *to-veis prosess*. Integrering er ikke å anse som en prosess som kun innebærer tilpasning fra innvandrernes side, men som også krever tilpasning fra andre medlemmer av samfunnet. Det er riktignok uenighet om hvor omfattende denne gjensidige tilpasningen kan og bør være. Det vil imidlertid være naturlig å inkludere indikatorer som tar hensyn til potensielle begrensninger for integrering som kan følge av manglende tilpasning fra majoritetssamfunnets side, slik som diskriminering.

Det er med andre ord et mål for oss å inkludere et bredt utvalg av indikatorer som dekker de viktigste trekkene ved integrering slik de identifiseres av hovedperspektivene som framkommer av litteraturen. Dette er ikke bare viktig for å kunne danne et indikatorsett som vil ha relevans på tvers av noen av hovedskillene i debatten om integrering og inkludering av innvandrere. Som vi har sett er skillet og de potensielle årsakssammenhengene mellom forskjellige integreringsdimensjoner og nivåer som integrering skjer på ikke alltid like klart. Det gir derfor mening å se indikatorer fra forskjellige områder og nivåer i sammenheng med hverandre.

3. Politiske målsettinger om integrering

Hva integrering er, og hva som skal regnes som vellykket integrering, er i stor grad et normativt og politisk spørsmål, som vist i forrige kapittel. Indikatorer på integrering må forholde seg til, og bidra til å kaste lys over, de offisielle målene for integrering av innvandrere. En redegjørelse for disse finner vi i Regjeringens integreringsstrategi 2019-2022 (Kunnskapsdepartementet, 2018).

I følge strategien er det overordnede målet for integreringspolitikken at innvandrere i større grad skal delta i arbeids- og samfunnsliv. Innvandrere, og mer generelt de som skal leve og bo i Norge, må være «... en del av store og små fellesskap i samfunnet vårt» (s. 4). Den politiske hovedutfordringen er for lav sysselsetting. Strategien har fire hovedmål:

1. *Utdanning og kvalifisering*

Mange av dem som kommer til Norge som flyktninger eller som familieinnvandrere til flyktninger har lav utdanning. Ca. 70 prosent av flyktningene som kom til Norge i 2015 og 2016 hadde ingen utdanning eller kun grunnskole (s. 25). I et arbeidsmarked som det norske er dette en vesentlig hindring for integrasjonen på arbeidsmarkedet. Regjeringen har et mål om økt arbeidsdeltakelse blant innvandrere gjennom bedre kvalifisering og utdanning. Et viktig ledd i kvalifiseringstiltakene er bedring av norskferdighetene. Det understrekes at: «Alle som bor i Norge må kunne snakke og forstå norsk. Det er en forutsetning for deltakelse i samfunns- og arbeidsliv...» (s. 25). Regjeringen vil arbeide for å fornye og forbedre norskopplæringen.

2. *Arbeid*

Målet er å gi flere innvandrere stabilt og godt fotfeste i arbeidslivet. Strategien har et særlig fokus på kvinner og på personer med flyktningbakgrunn, gruppene med lavest deltagelse i arbeidslivet.

3. *Hverdagsintegrering*

Målet er at innvandrere skal oppleve økt tilhørighet og deltagelse i samfunnslivet. Det lanseres to hovedgrep for å oppnå dette. For det første å «...motvirke segregering, fremme felles møteplasser og forståelse for grunnleggende verdier og normer i det norske samfunnet», for det andre å få en «...bedre brukerretting og samordning av tjenester» (s. 43).

Hverdagsintegreringen berører en rekke forskjellige temaer og samfunnsområder, slik som fattigdom og dårlige levekår, deltagelse i frivillige foreninger, boligspørsmål, diskriminering, tillit og kriminalitet. Sivilsamfunnet framheves som en «...viktig arena for hverdagsintegrering» (s. 44).

Det blir understreket at det skal være rom for mangfold og for at mennesker er forskjellige. Samtidig må samfunnet bygge på noen felles grunnleggende verdier. Her framheves «Demokrati, rettsstat og menneskerettigheter» som fundamentale fellesverdier i Norge (s. 45).

Blant ulike tiltak finner vi også tiltak i boligsektoren. Regjeringen ønsker å fremme eie av egen bolig, siden det å eie egen bolig skaper trygghet og tilhørighet, og bidrar til at folk tar vare på bomiljøet.

Regjeringen vil også fremme god helse blant innvandrerne, blant annet gjennom likeverdige helse- og omsorgstjenester. Det understrekes at god helse er viktig for deltagelse i arbeids- og samfunnsliv (s. 51).

Begrepet hverdagsintegrering ser ut til å være skapt i den politiske sfære, og ble knapt brukt før statsminister Erna Solberg brukte det i nyttårstalen 1. januar 2016. Språkrådet kåret det til årets nyord i 2016. I følge Språkrådet viser ordet til at «...integrering først og fremst skjer i hverdagen, ikke i offentlige dokumenter og redegjørelser. Med andre ord er integrering ikke bare et teoretisk begrep, men også en hverdagshandling».⁴

4. Retten til å leve et fritt liv

Målet er å bygge ned barrierer for den enkeltes frihet, herunder forebygge negativ sosial kontroll. Her tenkes det særlig på å forebygge og redusere vold, kontroll og tvang i nære relasjoner. Negativ sosial kontroll defineres som «...ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves systematisk for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer» (s. 55).

Retten til å leve et fritt liv har sammenheng med hverdagsintegreringen, ikke minst de verdimeslige aspektene. I følge strategien er oppslutningen om verdier som menneskerettigheter og likestilling avgjørende for å lykkes med å forebygge negativ sosial kontroll.

---

⁴ <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2016/arets-ord-hverdagsintegrering/>, lest 29.07. 2020

4. Tidligere empiriske analyser og forslag til indikatorer

I forrige kapittel så vi nærmere på den rådende politiske tenkningen rundt integrering av innvandrere, slik det kommer til uttrykk i Solberg-regjeringens integreringsstrategi. I dette kapitlet skal vi tas for oss noen utvalgte empiriske analyser av integrering, og forslag til hvordan det kan måles.

4.1. Befolkningens egne meninger: Integreringsbarometeret

Vi starter med Integreringsbarometeret, fordi det gir en oversikt over befolkningens meninger om hva en vellykket integrering består i, og hvordan det går med integreringen av innvandrere i Norge. Valget av indikatorer på integrering bør forholde seg til de rådende oppfatningene om dette temaet i befolkningen, i tillegg til de politiske målsettingene. Den niende utgaven av barometeret ble lansert i 2020 (Brekke et al., 2020). Integreringsbarometeret er basert på en representativ utvalgsundersøkelse, og gjøres på oppdrag fra IMDi.

I rapporten som presenterer barometeret brukes integreringsbegrepet på to litt ulike måter. På et overordnet plan viser det til den gjensidige tilpasningsprosessen mellom innvandrere og samfunnet de kommer til. I diskusjonen av befolkningens syn på innvandreres tilpasning, brukes begrepet som et «... teoretisk midtpunkt mellom assimilering (de som kommer, skal tilpasse seg helt og fullt) på den ene siden og multikulturalisme (de som kommer, må stå fritt til selv å velge om de skal tilpasse seg) på den andre.» (s. 30).

Generelt er befolkningen kritiske til hvordan det går med integreringen av innvandrere. Nær halvparten (47 prosent) mener integreringen går ganske eller meget dårlig. Mange, flere enn seks av ti, ser dette som et resultat av at «mange innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge». Men nesten like mange mener at diskriminering hindrer integreringen. Skepsisen mot innvandrere med en muslimsk tro, særlig hvis det er snakk om en sterk tro, er betydelig. Et knapt flertall i befolkningen, 52 prosent, mener at verdiene i islam ikke er forenlige med grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Denne andelen er for øvrig mye lavere blant innvandrere fra muslimske land; ifølge Integreringsbarometeret 2013/2014 varierte andelen som mente dette fra 13 prosent blant innvandrere fra Somalia til 29 prosent blant innvandrere fra Irak (IMDi, 2015).

Hva må til for å være godt integrert? Mer enn 90 prosent mener det passer helt eller ganske godt at innvandrerne har gode norskkunnskaper, er i arbeid og deler grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Aller størst oppslutning har gode norskkunnskaper. Surveyeksperimenter, der ulike deler av utvalget får litt forskjellige spørsmål, tyder på at arbeid og språk vurderes som de to viktigste faktorene for vellykket integrering. Disse faktorene er viktigere enn om personen er religiøs eller ikke, og om personen har ektefelle fra Norge (s. 76).

4.2. Norske målesystemer: IMDi og SSB

Det finnes ulike norske publikasjoner og målesystemer som tar sikte på å si noe om hvordan det rent faktisk står til med integreringen i Norge. I et vedlegg til Statsbudsjettet har det hvert år siden 2006 blitt presentert et sett av statistiske indikatorer på integrering. Fire temaområder ble vurdert som de viktigste områdene for integrering: 1) arbeid og sysselsetting, 2) utdanning og kvalifisering, 3) frivillig arbeid og 4) deltaking.

IMDi har nå fått i oppdrag å overta arbeidet med en slik årlig publikasjon, og å utvikle et helhetlig sett med indikatorer på integreringsfeltet. IMDi har nylig kommet med en kunnskapsoppsummering av tilstanden på integreringsfeltet, se IMDi (2020). Notatet henter mange av utfallsmålene fra de årlige kunnskapsoppsummeringene som legges ved IMDis årsrapporter, samt fra forslaget til indikatorsett for integrering utarbeidet av Proba (se mer om dette forslaget seinere i kapitlet).

Teksten i notatet er strukturert etter integreringsstrategiens fire innsatsområder. Kapittel 3 i notatet går gjennom sentrale indikatorer på utdannings- og kvalifiseringsfeltet. Kapittel 4 beskriver integrering på arbeidsmarkedet, og ser også nærmere på inntektsforhold. Kapittel 5 tar for seg en rekke områder innenfor hverdagsintegreringen: tillit og tilhørighet, sosiale bånd, deltakelse i frivillighet, valgdeltakelse, politisk representasjon, holdninger til innvandrere, diskriminering og kriminalitet. Til slutt beskriver kapittel 6 den tilgjengelige kunnskapen om negativ sosial kontroll.

Noen av indikatorene presenteres etter landbakgrunn, der det skilles mellom landgruppe 1 (EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand) og landgruppe 2 (Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS). Det legges også stor vekt på å skille mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (etterkommere). I et vedlegg vises 23 indikatorer på integrering for innvandrere sammenlignet med hele befolkningen, og utviklingen over tid. For etterkommerne er 12 indikatorer vist.

Notatet tar utgangspunkt i definisjonen av vellykket integrering som er gitt av Lars Østby, tidligere gjengitt i kapittel 2 av denne rapporten. Integreringen kan vurderes som vellykket dersom «urimelige og ikke selvvalgte forskjeller mellom minoritet og majoritet minker, over tid og mellom generasjoner». Ut fra en slik forståelse blir det sentralt å følge med på hvordan slike forskjeller utvikler seg over tid, og hvordan det går med innvandrernes barn når de vokser opp.

IMDi har også tidligere presentert bredt anlagte oversikter over integreringen i Norge, se IMDi (2018). Også her ble det tatt utgangspunkt i de offisielle målsettingene om integrering av innvandrere, og i definisjonen til Lars Østby.

Statistisk sentralbyrå har en egen faktside om innvandring⁵, og gir ellers ut en rekke publikasjoner om forskjellige sider ved innvandringen til Norge, og om levekårene blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Noen av disse har eksplisitt tatt for seg hvordan det går med integreringen, se blant annet Østby (2016a). SSB har også i en årrekke, helt siden slutten av 1990-tallet, gitt ut brede oversiktspublikasjoner om innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Den siste kom i 2017, og inneholdt analyser som både var basert på registerstatistikk og surveydata (Sandnes, 2017b).

I publikasjonsserien *Økonomi og levekår for lavinnteksgrupper* er det et eget kapittel som presenterer et sett av sosiale indikatorer for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Den siste utgaven kom i 2019 (Omholt & Støren, 2019).

I kapitlet presenteres først indikatorer fra inntektsstatistikken, for husholdninger der hovedinntektstakeren er innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre. Disse er blant annet andelen med lavinntekt, andelen som er økonomisk utsatt (mottar sosialhjelp og bostøtte), yrkestilknytning, andel i husholdninger med lav utdanning, eie av primærbolig og rente- og gjeldsbelastning. Indikatorene fra inntektsstatistikken blir fordelt på innvandrere og på norskfødte med innvandrer-

⁵ <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktside/innvandring>

foreldre. I tillegg skilles det gjennomgående mellom innvandrere fra to landgrupper: fra EU/EØS, Nord-Amerika, Australia og New Zealand på den ene siden og fra Afrika, Asia, Latin-Amerika, Europa utenom EU/EØS og Oseania utenom Australia og New Zealand på den andre. I tallene fra inntektsstatistikken skilles det også mellom personer med og uten flyktningbakgrunn, og i noen tilfeller gis det egne tall for flyktninger som mottar introduksjonsstønad. Disse gruppene sammenlignes med befolkningen uten studenthushold, eller uten studenthushold og innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre.

Deretter presenteres om lag 40 indikatorer hentet fra levekårsundersøkelsene EU-SILC, som omfatter indikatorer på økonomiske vansker og på situasjonen vedrørende sysselsetting, bolig og bomiljø. Levekårsundersøkelsen EU-SILC gjennomføres årlig. Levekårsindikatorene dekker bare innvandrere, ikke norskfødte med innvandrerforeldre. Dette skyldes antakelig at den sistnevnte gruppen er såpass liten at den statistiske usikkerheten blir for stor, når datakilden som her er en utvalgsundersøkelse som skal dekke hele befolkningen. Inndelingen i de nevnte to landgruppene gjøres også i presentasjonen av levekårsindikatorene fra EU-SILC.⁶ Ulempen ved å bruke Levekårsundersøkelsen EU-SILC som kilde er at den, ved siden av et lite utvalg, sannsynligvis gir et skjevt bilde av forskjellene i levekår mellom innvandrere og befolkningen forøvrig. Innvandrerne med de dårligste norskferdighetene vil i liten grad delta i slike undersøkelser; i motsetning til LKI 2016 gis det ikke tilbud om intervju på morsmålet.

4.3. Internasjonale målesystemer

Andre nordiske land har sine egne systemer for måling av integrasjon blant innvandrere og etterkommere. Det svenske SCB (Statistiska Centralbyrån) har på oppdrag fra den svenske regjeringen laget et system for presentasjon av registerstatistikk om integrering, som også kan brytes ned på detaljert geografisk nivå.⁷ SCB har også flere ganger utgitt rapporter om integrasjonen av innvandrere i Sverige, den siste kom i 2019 (SCB, 2019). Dette er en bred gjennomgang av forskjeller i levekår fordelt etter fødeland og botid, både basert på surveydata og registerstatistikk. I den siste rapporten er befolkningen gjennomgående oppdelt i fem grupper: personer født utenfor Europa med 0–9 års botid i Sverige, fødte utenfor Europa med minst 10 års botid, fødte i Europa uansett botid, fødte i Sverige med begge foreldrene født utenfor Sverige (etterkommerne) og fødte i Sverige med minst en forelder født i Sverige.

I Danmark er det utviklet et offisielt integrasjonsbarometer⁸, som skal gi et samlet overblikk over utviklingen på integrasjonsområdet, både nasjonalt og fordelt på kommuner. Det er basert på statistikk som samles inn i regi av Udlændinge- og Integrationsministeriet. Barometeret består både av registerbaserte og surveybaserte indikatorer. De surveybaserte er hentet fra en landsdekkende undersøkelse som gjennomføres hvert år, med 2012 som basisår. Danmarks Statistik utgir på sin side en årlig publikasjon om *Innvandrere i Danmark* (Danmarks Statistik, 2019). Både integrasjonsbarometeret og publikasjonene fra Danmarks Statistik legger særlig vekt på situasjonen for innvandrere og etterkommere med ”ikke-vestlig” bakgrunn.

⁶ En del av tallene i publikasjonen blir oppdatert med nyere tall på SSBs websider, se <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/okonomi-og-levekar-for-lavinntektsgrupper-2019>. Oppdaterte tall fra Inntektsstatistikken finnes også i Statistikkbanken til SSB: <https://www.ssb.no/statbank/list/ifhus>

⁷ <https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/statistik-om-integration/regeringsoppdraget-registerdata-for-integration/>, lest 4.08. 2020

⁸<https://integrationsbarometer.dk/barometer>, lest 4.08. 2020

Andre internasjonale organer som EU/Eurostat og OECD har utviklet sine egne systemer og indikatorsett for måling av integrering. En oversikt over disse er gitt av Enes et al. (2019). OECDs publikasjon fra 2015, *Indicators of immigrant integration* var en av de første brede sammenligningene av integreringen på tvers av alle EU- og OECD-land. En oppdatert utgave kom i 2018 (OECD/EU, 2018). Denne utgaven skiller seg fra tidligere publikasjoner fra EU og OECD ved å konkretisere en definisjon av integrering, som "... the ability of immigrants to achieve the same social and economic outcomes as natives taking into account their characteristics" (OECD/EU, 2018, s. 17). Indikatorene på integrering presenteres under tre overskrifter. Den første er *ferdigheter og arbeidsmarkedet*. Her inngår ferdigheter som er viktige for deltaking i arbeidsmarkedet og for annen integrering, slik som utdanningsnivå, språkferdigheter og deltaking i voksenopplæring, ulike indikatorer på sysselsetting og arbeidsledighet, samt karakteristika ved hvilke jobber som innvandrerne har, blant annet om de jobber ufrivillig deltid, er overkvalifisert for jobben og er utsatt for fysiske helsesrisikoer. Den andre typen indikatorer har *levestandard* som overskrift. Her inngår indikatorer på inntekt, bolig og bomiljø, samt helsetilstand og udekkede behov for helsetjenester. Den tredje typen indikatorer er presentert under overskriften *medborgerlig engasjement og sosiale indikatorer*. Blant indikatorene inngår stemmegivning ved valg, tilfredshet med livet, kontakten mellom innvandrere og majoritetsbefolkningen, holdninger til likestilling, opplevelsen av tilhørighet til nasjonen og andelen som føler at gruppen de tilhører blir diskriminert i samfunnet.

4.4. Forskningsbaserte systemer

De internasjonale indikatorsettene vi til nå har sett på, er i stor grad knyttet opp mot politiske målsettinger, og bygger i liten grad på mer inngående drøftinger av hva integrasjon er. De fleste har enten ingen definisjon av integrering overhodet, eller har en definisjon som er svært generell og tvetydig (jf. OECD). Vi skal nå gå over til å se nærmere på noen mer forskningsbaserte analyser og forslag til definisjon av, og indikatorer på, integrering.

Vi starter med Ager og Strang (2008), se også Ager og Strang (2004). Denne studien var en del av et større prosjekt i Storbritannia, som hadde til hensikt å vurdere effektiviteten av tiltak for å integrere flyktninger. Som ledd i forsøket på å utvikle en operasjonell definisjon av integrering, startet de med en litteraturgjennomgang (dokument- og begrepsanalyse), som resulterte i en foreløpig begrepsmodell. Med denne som utgangspunkt ble det gjennomført et feltarbeid og et fåtall intervjuer med flyktninger og andre bosatte i to områder med mange flyktninger. Det ble også gjort en statistisk analyse av et surveymateriale om flyktnings livssituasjon. Resultatene ble så til slutt vurdert og gjennomgått av potensielle brukergrupper, slik som tjenesteytere og bosatte i de aktuelle områdene.

Det begrepsmessige rammeverket definerte integrasjon som bestående av i alt 10 komponenter, gruppert i fire områder:

1. *Midler og markører*. Her inngår de fire komponentene sysselsetting (inkludert inntekt), bolig, utdanning og helse. Disse viser om innvandrerne oppnår sentrale goder som er høyt vurdert i samfunnet de har blitt medlemmer av. Samtidig er disse godene også viktige som midler til andre goder.
2. *Sosiale tilknytninger*. Består av tre komponenter: Sosiale bånd, sosiale broer og sosiale forbindelser (links). Dette er ulike typer relasjoner og nettverk som bidrar til integrasjon. Sosiale bånd er kontakten med ens egen etniske, nasjonale eller religiøse gruppe. Tilknytning til for eksempel familie og egne innvandrersorganisasjoner gir trygghet og muligheter til å opprettholde kulturelle praksiser fra hjemlandet. Sosial broer er kontakten med personer utenfor ens egen gruppe, blant annet med venner som ikke har innvanderbakgrunn. Sosiale forbindelser refererer til kontakten mellom individer og offentlige organer, for

eksempel helse- og sosialtjenester. Ulike former for politisk deltaking er også inkludert her.

3. *Ressurser for integrering* (facilitators). Dette området har to komponenter: Språk og kulturell kunnskap, samt trygghet og stabilitet. Dette er to typer av ressurser som fremmer ervervelsen av sentrale goder som sysselsetting og helse, og som også danner grunnlag for sosiale tilknytninger. Ved siden av språklige ferdigheter, var også en bredere kulturell kunnskap en del av disse ressursene. Dette inkluderer både innvandrernes kunnskaper om nasjonale og lokale skikker og verdier, men også majoritetsbefolkningens kunnskaper om innvandrernes kultur og livssituasjon. Betydningen av trygghet og stabilitet ble avdekket gjennom feltarbeidet. Det viste seg for eksempel at flyktningene følte seg mer hjemme i områder som ble opplevd som «fredelige».
4. *Grunnlaget* (foundation): Rettigheter og medborgerskap. Her inngår prinsippene som definerer hva innvandrerne har rett til å forvente fra staten og fra andre samfunnsmedlemmer, og hva som i sin tur er forventet av innvandrerne. Dette kan for eksempel være hvilke krav som stilles til å bli norsk statsborger.

Hva det vil si å være integrert, kan ut fra denne tilnærmingen defineres som at individet eller gruppen

- a) oppnår sentrale goder vedrørende sysselsetting, utdanning, bolig og helse som er de samme som de som oppnås av andre samfunnsmedlemmer
- b) er sosialt tilknyttet medlemmer av en gruppe som de identifiserer seg med, medlemmer av andre grupper samt relevante offentlige tjenester og funksjoner
- c) har tilstrekkelig lingvistisk kompetanse og kulturelle kunnskaper, og en tilstrekkelig følelse av trygghet og stabilitet, slik at de kan engasjere seg i samfunnet på en måte som er i samsvar med felles begreper om nasjon og medborgerskap (Ager & Strang, 2004, s. 5).

Et annet indikatorsystem har blitt lansert av en forskergruppe knyttet til amerikanske og britiske universiteter. Som omtalt i kapittel 2, definerer de integrasjon som "... the degree to which immigrants have the knowledge and capacity to build a successful, fulfilling life in the host society" (Harder et al., 2018, s. 11484). Det er altså to nøkkelementer i denne definisjonen: kunnskap og kapasitet. Kunnskap handler om slike ting som språkferdigheter og kunnskaper om hvordan mottakerlandet fungerer på ulike områder. Kapasitet handler på sin side om de mentale, sosiale og økonomiske ressursene som innvandrerne har tilgang til for å utvikle sine potensialer og få et godt liv i mottakerlandet. Et viktig utgangspunkt for forskergruppen er å skille mellom integrasjon og assimilering. De framhever at det ikke skal være nødvendig for innvandrerne å forlate sitt hjemlands kultur for å kunne leve gode liv i vertslandet. Derfor bruker de heller ikke majoritetsbefolkningen som sammenligningsgruppe. Det er graden av suksess i vertslandet som er referansepunktet, ikke majoritetsbefolkningen.

Integreringen har seks dimensjoner, dimensjoner som skal måles gjennom et spesialutviklet spørsmålsbatteri:

1. *Psykologisk integrasjon*. Dette er opplevelsen av tilhørighet og identifikasjon med tilflyttingslandet
2. *Økonomisk integrasjon*. Målene på økonomisk integrasjon er inntekt, sysselsetting og muligheten til å møte forskjellige nivåer av uventede utgifter
3. *Politisk integrasjon*. Denne dimensjonen måles blant annet gjennom spørsmål om forståelsen av viktige politiske temaer i tilflyttingslandet, og i hvilken grad innvandrerne engasjerer seg i diskusjoner og politisk handling

4. *Sosial integrasjon*. Her legges det særlig vekt på kontakten med medlemmer av majoritetsbefolkningen, men det er også et mer generelt spørsmål om deltaking i ulike gruppeaktiviteter, slik som jobbrelaterte eller religiøse aktiviteter
5. *Språklig integrasjon*. Vurdering av egen evne til å lese, skrive, snakke og forstå vertslandets hovedspråk
6. *Navigasjonsintegrasjon* (navigational integration). Dette er evnen til å mestre og håndtere grunnleggende behov i vertslandet, slik som å oppsøke en lege, søke etter jobber mm. Det omfatter også kunnskap om regelverk og prosedyrer på ulike områder. For eksempel er det et spørsmål om respondenten vet hvor mye han eller hun kan drikke i løpet av en time før promillegrensen er overskredet.

Til sammen utgjør svarene på spørsmålsbatteriet en indeks for integrering, *the Immigration Policy Lab (IPL) Integration Index*. Den er tilgjengelig i to former, en kort og en noe lengre, med henholdsvis 12 og 24 spørsmål. Svarene på hvert spørsmål får en skåre fra 1 til 5, slik at maksimal sumskår blir 60 for kortversjonen og 120 for langversjonen.

Indeksen er grundig validert, blant annet gjennom å anvende spørsmålsbatteriet på fire forskjellige utvalg (tre i USA, en i Tyskland). De finner at indeksen har høy validitet i den forstand at den korrelerer som forventet med visse bakgrunnsvariabler. For eksempel stiger indeksverdiene med økende botid, og økningen er sterkest de første årene etter tilflyttingen. Personer med høyere utdanning er noe mer integrert enn de som har lavere utdanning. De undersøker også de indre sammenhengene mellom integreringsdimensjonene. Gjennomgående er skårene på de ulike dimensjonene positivt korrelert. Noen av sammenhengene er imidlertid nokså svake, slik som korrelasjonen mellom psykologisk og økonomisk integrasjon.

Sammenlignet med rammeverket til Ager og Strang, ser vi at det er klare likheter, men også noen forskjeller. Den psykologiske integrasjonskomponenten mangler hos Ager og Strang, og i motsetning til Harder mfl. vektlegger de at innvandrerne skal kunne oppnå de samme fundamentale godene som majoritetsbefolkningen. Med hensyn på disse godene (sysselsetting, bolig, utdanning og helse) brukes majoritetsbefolkningen som referanseverdi. Verken utdanning eller helse inngår i rammeverket til Harder mfl., på tross av dette åpenbart er viktige ressurser. Også graden av trygghet og stabilitet, som Ager og Strang vektlegger, er ikke en del av de seks integreringsdimensjonene.

Verken Harder mfl. eller Ager og Strang trekker inn den kulturelle dimensjonen, altså mulige forskjeller i verdier, holdninger og livsstil. Som vist, er det mange i befolkningen som mener at oppslutningen om sentrale «norske» verdier er et kjennetegn ved vellykket integrering. Spencer og Charsley (2016) innfører en kulturell dimensjon som en av de fem områdene der integrasjonen, forstått som en toveis prosess, kan foregå. De andre områdene er det strukturelle, det sosiale, det politiske og et område knyttet til identitet (felles identitet, tilhørighet). På det kulturelle området er det sterkt delte meninger om hvor grensene går, som også berører hvordan begreper som «multikulturalisme» og «assimilering» skal forstås. Se mer om disse begrepene i kapittel 2.

Til slutt i denne delen av kapitlet skal vi gjengi konklusjonene i en rapport fra Proba, som på oppdrag fra IMDi har gjennomgått forskningslitteratur og statistikk om måling av integrering, og på bakgrunn av dette kommet med forslag til et helhetlig indikatorsett for måling av integrering i Norge (Enes et al., 2019). I rapporten defineres integrering som «... en prosess hvor innvandrerbefolkningen innlemmer seg, og blir innlemmet, i majoritetssamfunnet over tid» (s. 33).

«Vellykket integrering» defineres som å bestå av tre sentrale aspekter og kan måles som:

- a) I hvilken grad innvandrerbefolkningen har kunnskap og kapasitet til å delta i samfunnet og å bidra til fellesskapet
- b) I hvilken grad innvandrerbefolkningen faktisk deltar i samfunnet og bidrar til fellesskapet
- c) I hvilken grad forskjeller mellom innvandrere og majoritet som hindrer a) og/eller b) reduseres med økt botid og mellom generasjoner (s. 33).

Konkret foreslår rapporten at det utarbeides 24 indikatorer, fordelt på 5 integreringsdimensjoner:

1. Integreringskapasitet – kognitive ferdigheter (kunnskapsnivå) og formelle kvalifikasjoner

Her inngår i alt 7 indikatorer, de fleste hentet fra register. 4 av dem berører deltaking og resultater i utdanningssystemet for barn og unge: minoritetsspråklige barn i barnehage, grunnskolepoeng, fullføring av videregående opplæring og karakterer i norsk ved avslutningen av grunnskolen. I tillegg inngår to indikatorer på utdanningsnivået blant personer 25+. Selvopplevde språkferdigheter er den eneste surveybaserte indikatoren. Spørsmålene om dette i LKI 2016 blir anbefalt som mål på dette.

2. Økonomisk integrering- deltakelse i arbeidslivet, selvforsørgelse og bolig

6 indikatorer er foreslått her, alle fra register: sysselsetting, andel med avtalt arbeidstid minst 20 timer i uka, andel som verken er i arbeid eller utdanning, andel med vedvarende lavinntekt, samt to boligindikatorer: Eier egen bolig, bor trangt.

3. Politisk integrering – deltakelse, representasjon og tillit

4 indikatorer er foreslått: Deltaking i kommune- og fylkestingsvalg, politisk aktivitet, andel representanter med innvandrerbakgrunn i kommunestyre sett i forhold til andel stemmeberettigede med samme bakgrunn, samt politisk tillit. Indikatorene på politisk aktivitet og tillit må samles inn gjennom surveys. Spørsmålene om politisk tillit som stilles i LKI 2016 blir anbefalt, her inngår spørsmål om tillit til det politiske systemet, til rettsvesenet og til politiet.

4. Sosial integrering

Her inngår 4 indikatorer. Den første skal måle omfanget av sosiale bånd mellom minoritet og majoritet, og her trekkes spørsmålet i LKI 2016 om vennskap med personer uten innvandrerbakgrunn fram som et mulig mål. Den andre indikatoren måler deltakingen i lokalsamfunn og organisasjonsliv, og spørsmålet i LKI 2016 om gratisarbeid for organisasjoner blir anbefalt. Den tredje indikatoren er fravær av negativ sosial kontroll. På dette punktet anbefales det å utvikle nye mål, som både bør ta med hvor fritt den enkelte kan velge ektefelle eller kjæreste, og i hvilken grad familien tillater frie valg av venner og utdanning. De fjerde og siste indikatoren er kriminalitet, det vi si andelen som er siktet for overtredelse av straffeloven. Dette er tenkt som et mål på antisosial atferd, det representerer et brudd på felles normer og regler for atferd, og er den eneste av indikatorene som kan hentes fra register.

5. Opplevd integrering

I denne dimensjonen inngår 3 indikatorer, alle må hentes fra surveys. Den første er den opplevde tilknytningen til Norge, den andre er opplevelsen av likebehandling (diskriminering), og den tredje er majoritetsbefolkningens holdninger til innvandrere. Spørsmålene i LKI 2016 om tilknytning til Norge og om forskjells-

behandling på ulike arenaer blir anbefalt. For måling av befolkningens holdninger anbefales spørsmålene som stilles i SSBs årlige holdningsundersøkelser.

De nevnte indikatorene anbefales utarbeidet for innvandrere i alderen 16-66 år (unntatt variabelene for barn og unges deltaking) og for norskfødte med innvandrerforeldre i aldersgruppen 16-39 år. For begge disse gruppene utelates innvandrere og norskfødte med bakgrunn fra de nordiske landene. Som sammenligningsgruppe anbefaler rapporten hele befolkningen i de samme aldersgruppene. Selv om det hadde vært mulig å sammenligne med den øvrige befolkningen unntatt innvandrerne, blir det anbefalt å ikke gjøre dette for å unngå en «oss- og-dem»-tendens i det offentlige ordskiftet. Videre foreslås det at tallene skal kunne brytes ned på fire undergrupper, etter: a) kjønn, b) alder, c) innvandringsgrunn og d) botid. Både b), c) og d) skal fordeles etter kjønn. Under innvandringsgrunn skilles det mellom flyktninger og familietilknyttede til flyktninger og andre og ukjente grunner.

Proba-rapporten anbefaler ikke at det deles inn etter grupper av land. Dette begrunnes for det første med at den klassiske todelingen av land, der det skilles mellom dem fra EU etc. og dem fra Asia, Afrika etc. dekker over viktige skillelinjer, siden den førstnevnte grupperingen slår sammen innvandrere fra de nye EU-landene med innvandrere fra Tyskland og USA. I et integreringsperspektiv er det også viktigst å skille ut personer som er i målgruppen for tiltak i integreringspolitikken. Å skille ut flyktninger og familietilknyttede til flyktninger antas å fange opp mye av dette behovet.

4.5. Empiriske analyser av sammenhengen mellom integreringens dimensjoner

Det finnes en rekke empiriske analyser av sammenhengene mellom ulike aspekter ved integreringen av innvandrere, som vi i varierende grad vil trekke på i denne framstillingen. I den grad det kan bli vist at forskjellige ressurser og andre kjennetegn ved innvandrerne påvirker hvor vellykket integreringen er, er det et argument for å inkludere disse i et indikatorsett. Slik forskning har også verdi som grunnlag for tolkninger av sammenhengene som vi finner. Noen systematisk litteraturstudie av hvordan aspekter ved integreringen henger sammen og påvirker hverandre har det imidlertid ikke vært rom for innenfor rammene av dette prosjektet.

Et eksempel på slik forskning er betydningen av språklige ferdigheter. I en analyse basert på data fra Australia, gjør Guven, Akbulut-Yuksel og Yuksel (2019) et forsøk på å avdekke den kausale effekten av ferdigheter i engelsk på innvandrernes økonomiske og sosiale integrasjon. Som mål på engelskferdigheter bruker de blant annet et instrument basert på i hvilken alder innvandrerne kom til Australia, siden annen forskning viser at det å lære seg et nytt språk har sterk sammenheng med alder, og at det går et kritisk skille ved puberteten. Det generelle funnet er at gode engelskferdigheter fremmer den økonomiske og sosiale integrasjonen, men at dette ikke er tilfelle for de muslimske innvandrerne. Engelskferdighetene blant muslimer er forbundet med et høyere utdanningsnivå, men forbedrer ikke utsiktene på arbeids- og ekteskapsmarkedet, og gir ikke høyere deltaking i frivillig arbeid.

Annen forskning har sett nærmere på betydningen av faktorer som helse, sosiale nettverk og diskriminering for ulike integreringsutfall. Studier i flere land har funnet at mental helse er viktig for integreringen av flyktninger på arbeidsmarkedet (Brell, Dustmann & Preston, 2020). Sosiale nettverk blant innvandrerne ser ut til å kunne gi viktig informasjon om jobbmuligheter. Å bo i områder med høye konsentrasjoner av andre minoritetsmedlemmer kan faktisk forbedre integreringen på arbeidsmarkedet for flyktninger. Dette er resultater som framkommer i studier

med bruk av kvasiseksperimentelle metoder, se oversikten i Brell et al. (2020, s. 114-115).

Diskriminering er blant annet forbundet med lavere nasjonal tilhørighet. Det gjelder både diskrimineringen som en personlig har erfaringer med, og en opplevelse av at gruppen som innvandreren tilhører blir diskriminert. Effektene av disse to formene er uavhengig av hverandre, se referansene gjengitt i Maliepaard og Verkuyten (2018, s. 77). I denne studien blant muslimer i Nederland og Tyskland fant de riktignok at opplevd gruppediskriminering ikke var forbundet med lavere nasjonal identifisering. Derimot var det forbundet med aktiv avstand-taken fra det nasjonale fellesskapet, eksempelvis som uttrykt i enighet med ut-sagnet «Jeg ønsker virkelig ikke å se meg selv som tysk/nederlandsk» (nasjonal disidentifikasjon).

Ved siden av diskriminering, påvirkes innvandrernes tilhørighet og tillit også av den offentlige samtalen om innvandring. En studie så nærmere på sammenhengen mellom hvor sterk antiinnvandrers-retorikken var i et utvalg av 18 land, og innvandrernes tilfredshet med demokratiet og tilliten til politikere og Parlamentet. Både innvandrere og etterkommere så ut til å bli påvirket på en negativ måte, sammenhengen var særlig sterk blant muslimer og innvandrere med lav utdanning. Antiinnvandrers-retorikken gir signaler om innvandrerne ikke er legitime og verdsatte medlemmer av det politiske, nasjonale fellesskapet (Simonsen, 2019a).

Det viser seg også at innvandrernes og etterkommernes nasjonale tilhørighet er sterkere i nasjoner der majoritetsbefolkningen legger stor vekt på nasjonale identitetsgrenser som er oppnåelige (at en lærer seg norsk, er sysselsatt osv.) enn i nasjoner som heller vektlegger kriterier som er mindre oppnåelige, som at en som skal være «norsk» må ha norsk avstamning, ha bodd hele livet i Norge ol. (Simonsen, 2019b).

Et tema som er kommet opp i en del forskning er at de ulike dimensjonene eller aspektene ved integreringen langt fra alltid utvikler seg i samme tempo, og at sammenhengene noen ganger er svake, eller går i motsatt retning av det en skulle forvente. Utdanning er utvilsomt forbundet med bedre sjanser på arbeidsmarkedet. Kavli og Nicolaisen (2016) finner for eksempel at både lav utdanning og jobb i yrker som krever lite utdanning er noe av grunnen til at kvinner fra store innvandringsland som Irak, Iran og Pakistan har en mindre stabil tilknytning til arbeidslivet.

Den økonomiske integreringen gir imidlertid ikke nødvendigvis en sterkere opplevelse av å være integrert. Noen forskere bruker begrepet «integrasjons-paradokset». I en artikkel beskrives dette som "... the situation of the economically more integrated and highly educated immigrants turning psychologically away from the host society, instead of becoming more oriented toward it ..." (Verkuyten, 2016, s. 584). Paradokset er altså at den økonomiske og psykologiske integrasjonen i noen tilfeller kan utvikle seg i forskjellige retninger. En mulig forklaring er at utdanning er forbundet med bedre kunnskaper om rettigheter og medfølgende forventninger, som igjen kan øke den relative deprivasjonen (forholdstap), når de høyt utdannede møter diskriminering og negative holdninger i majoritetsbefolkningen.

Som del av dette bildet, tyder annen forskning også på at politiske tiltak kan påvirke de forskjellige sidene ved integreringen på ulike måter. En politikk som er innrettet mot multikulturalisme (om multikulturalisme, se kapittel 2) er forbundet med høyere nasjonal identifisering blant ikke-europeiske immigranter og etterkommere (Igarashi, 2019). En multikulturell politikk har også positive effekter på politisk integrasjon. På den annen side ser den multikulturelle politikken ut til å

fungere mer negativt for aspekter ved den sosiokulturelle integrasjonen, slik som språktilegnelse, segregering og kontakt med majoritetsbefolkningen (Koopmans, 2013).

5. Data og valg av indikatorer

5.1. Datakilde

Denne delen av rapporten er basert på Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Undersøkelsen ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå fra 2015 til 2016. Den omfattet et utvalg av 4435 innvandrere i alderen 16-74 år fra 12 av de største innvandringslandene til Norge: Polen, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Tyrkia, Irak, Iran, Afghanistan, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Eritrea og Somalia. Innvandrere fra disse tolv landene utgjorde 32 prosent av alle innvandrere i Norge per 1.10 2015 (Wiggen, 2017a).

Undersøkelsen er den fjerde i rekken av særskilte levekårsundersøkelser som SSB har gjennomført blant innvandrere. Innvandrere er definert som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, uansett nåværende statsborgerskap. Utvalget er begrenset til innvandrere som har bodd i Norge i minst to år, per 1. oktober 2015. Frafallet i undersøkelsen var 46 prosent (Holmøy & Wiggen, 2017). Antall intervjuer per land varierte fra 349 til 396.

I tillegg til utvalget av innvandrere, var det et eget utvalg av norskfødte med innvandrerforeldre fra fire land: Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam.

En viktig problemstilling i denne rapporten er, som omtalt i kapittel 1, sammenhengen mellom strukturelle indikatorer på integrasjon, slik som økonomi og bolig, og andre typer integrasjon (se nedenfor). Spørsmålene om husholdningens økonomi stilles bare til personer som er 18 år og eldre. En del av de yngste respondentene svarer også «vet ikke» på spørsmålene om bolig. Vi har derfor valgt å begrense utvalget vi ser på til dem som er 18 år og eldre, både blant innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn. Det gjør at det totale antallet intervjuede blir 4334 innvandrere og 879 norskfødte med innvandrerbakgrunn, de siste er i alderen 18-39 år.

Resultatene er vektet for skjevheter i trekkingen og på grunn av frafall, for egenskapene kjønn, alder, utdanning, landsdel og landbakgrunn. Den viktigste formen for vektning er i forhold til hvor store de enkelte innvandringsgruppene er i befolkningen. For nærmere detaljer, se Holmøy og Wiggen (2017, s. 30-32).

Tabell 5.1, for innvandrere, og tabell 5.2, for norskfødte med innvandrerforeldre, viser hvordan de to utvalgene fordeler seg på ulike bakgrunnskjennetegn. Både de uvektede og vektede tallene er gjengitt. Som vi ser, gjør vektningen at polakkene utgjør en langt større andel i det vektete utvalget blant innvandrerne enn i det uvektede, siden polakkene utgjør en så stor gruppe i befolkningen. Vel halvparten i det vektete utvalget er fra muslimske land. Blant de norskfødte med innvandrerforeldre teller de norskfødte med pakistanske foreldre mest i det vektete utvalget. 22 prosent av norskfødte eldre enn 15 år med innvandrerforeldre i Norge har foreldre fra Pakistan (Østby, 2018). Av den grunn øker også andelen fra muslimske land og som selv bekjenner seg til islam i det vektete utvalget. Vi skal gå nærmere inn på valget av bakgrunnskjennetegn nedenfor.

Tabell 5.1 Oversikt over bakgrunnsvariablene for innvandrere i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Antall spurte pluss uvektet og vektet prosentandel

	Antall spurte	Andel uvektet	Andel vektet
Landbakgrunn			
Polen	361	8	32
Bosnia	354	8	6
Kosovo	364	8	4
Tyrkia	354	8	5
Irak	350	8	9
Iran	387	9	7
Afghanistan	337	8	5
Pakistan	369	9	8
Sri Lanka	383	9	4
Vietnam	348	8	6
Eritrea	374	9	4
Somalia	353	8	10
Religion land			
Muslimsk land	2 868	66	54
Ikke-muslimsk land	1 466	34	46
Innvandringsgrunn			
Arbeid	418	10	27
Familie	1 544	36	33
Flukt	2 170	50	37
Annen	201	5	4
Botid i år			
2-5	1 075	25	31
6-10	695	16	24
11-15	808	19	15
16-24	978	23	17
25+	778	18	14
Kjønn			
Menn	2 384	55	58
Kvinner	1 950	45	42
Alder			
18-24	483	11	9
25-39	1 788	41	44
40-54	1 482	34	34
55-75	581	13	13
Norsk statsborger			
Ja	2 788	64	49
Nei	1 546	36	51
Egen religion			
Islam	2 163	50	41
Kristendom	950	22	35
Annen	463	11	7
Ingen	665	15	15
Uoppgitt	93	2	2
Utdanningsnivå			
Ingen fullført	198	5	5
Grunnskole	1 442	34	29
Videregående	1 433	33	39
Universitet-/høgskole	1 228	29	27

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Tabell 5.2 Oversikt over bakgrunnsvariablene for norskfødte med innvandrerforeldre i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Antall spurte pluss uvektet og vektet prosentandel

	Antall spurte	Andel uvektet	Andel vektet
Landbakgrunn			
Tyrkia	225	26	16
Pakistan	235	27	51
Sri Lanka	196	22	11
Vietnam	223	25	21
Religion land			
Muslimsk land	460	52	68
Ikke-muslimsk land	419	48	32
Kjønn			
Menn	436	50	52
Kvinner	443	50	48
Alder			
18-19	174	20	19
20-24	323	37	31
25-29	204	23	26
30-39	178	20	24
Egen religion			
Islam	422	48	63
Kristendom	114	13	9
Annen	167	19	13
Ingen	162	18	14
Uoppgitt	14	2	2
Utdanningsnivå			
Ingen fullført	5	1	1
Grunnskole	328	37	40
Videregående	274	31	31
Universitet-/høgskole	271	31	28

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

5.2. Valg av indikatorer på integrasjon

Som vist i kapitlet om perspektiver på integrering, finnes det ingen omforent definisjon av integrasjon og hva som utgjør «vellykket» integrering. En endelig definisjon av integrering vil i stor grad avhenge av normative vurderinger om hva målet for integreringspolitikken er.

Et grunnleggende perspektiv innenfor den samfunnsvitenskapelige litteraturen på feltet er at integreringen skjer over flere arenaer og nivåer av samfunnet, som ikke nødvendigvis henger sammen. Vi legger også dette premisset til grunn for vårt valg av indikatorer. I litteraturen går det et skille mellom dem som mener at integrering handler om likhet i utfall (resultater), mens andre framhever at integrering innebærer likhet i muligheter. Det siste perspektivet er gjerne knyttet til multi-kulturalisme og et ønske om respekt for gruppers kulturelle egenart. Indikatorsettet vi foreslår vil være egnet til å belyse både utfalls- og mulighetsperspektivet. I praksis er det imidlertid vanskelig å skille dem helt fra hverandre. Visse utfall, knyttet til for eksempel arbeidsdeltaking og helse, kan bety mye for likheten i muligheter på andre områder.

Vi har ellers tatt sikte på å velge indikatorer som gjenspeiler noen av de viktigste perspektivene og dimensjonene i faglitteraturen på feltet. Et vanlig perspektiv i forskjellige definisjoner av integrasjon er at individene eller gruppen er integrert når de oppnår de samme sosioøkonomiske godene som andre samfunnsmedlemmer (Ager & Strang, 2008; Alba & Foner, 2015; OECD/EU, 2018). Dette knyttes ofte til sysselsetting, utdanning, inntekt og bolig. Eggebø og Brekke (2018) omtaler dette som systemintegrasjon, der også politisk integrasjon inngår.

Det er også vanlig å knytte integrasjonen til sosial deltaking og tilknytning (sosial integrasjon), av uformell og formell art. I dette perspektivet handler integrasjon både om å være sosialt tilknyttet medlemmer av en gruppe som en identifiserer seg

med, med medlemmer av andre grupper (majoritetsbefolkningen) og med offentlige tjenester og funksjoner. Ager og Strang omtaler disse tre aspektene som henholdsvis sosiale *bånd*, sosiale *broer* og sosiale *forbindelser*. Dette er et viktig aspekt ved «hverdagsintegreringen», jf. Regjeringens strategi for integrering. I strategien er det imidlertid de sosiale broene, altså kontakten med majoritets-samfunnet, som vektlegges. Men uten tilknytning til «ens egne», til et etnisk, religiøst eller geografisk fellesskap, risikerer integrasjonen å bli assimilering (Ager & Strang, 2004, s. 19). Dette er også et perspektiv innen integreringslitteraturen, at nettverk og fellesskap med basis i innvanderens egen landbakgrunn kan representere viktige ressurser for integrering. Å ha andre «landsmenn» rundt seg kan gjøre det lettere å bli en del av samfunnet, ettersom en har tilgang til et utvidet sett av kunnskaper og kontakter som kan brukes til å orientere seg i et nytt samfunn. Som omtalt i kapittel 4, er dette også belagt gjennom noen forskningsresultater: sosiale nettverk blant innvanderne kan gi informasjon om jobbmuligheter.

Et tredje element som ofte inngår i ulike definisjoner, er at integrasjonen også har en kulturell og subjektiv/opplevelsesmessig side. Dette omtales på litt ulike måter, for eksempel som verdiintegrasjon (Eggebo & Brekke, 2018), kulturell-religiøs integrasjon (Garcés-Mascareñas & Penninx, 2016) eller psykologisk integrasjon (Harder et al., 2018). Både oppslutningen om sentrale verdier og opplevelsen av tilhørighet til det nasjonale fellesskapet er vanlige elementer.

Et fjerde og siste element er hvilke ressurser og hvilken kompetanse som finnes for integrering. Ager og Strang (2008) omtaler dette som «facilitators», ikke minst språklige ferdigheter og kulturell kunnskap. Dette er også helt sentralt i tilnærmingen til Harder et al. (2018). Ager og Strang understreker for øvrig at den kulturelle kunnskapen i majoritetsbefolkningen også er ressurser som fremmer integrering.

Vi har lagt alle disse fire perspektivene til grunn for hvilke dimensjoner som indikatorsettet bør bestå av. Vi har delt inn indikatorene i fem deler. To av dem er knyttet til systemintegrasjonen, som omtalt i det første perspektivet. Her inngår *strukturell integrasjon* (sysselsetting og utdanning, boligmarked og inntekt/økonomi), og *politisk integrasjon* (institusjonell tillit, stemmegivning). En tredje del er knyttet til *sosial integrasjon*, der både sosiale bånd og sosiale broer er forsøkt inkludert (for eksempel samliv og andelen venner som er innvandrere). Den fjerde delen er den *psykologisk-kulturelle integrasjonen* (tilhørighet til Norge, oppslutninger om sentrale verdier som demokrati og likestilling). Den siste og femte delen av datasettet handler om *begrensninger og ressurser for integrering*. Her inngår indikatorer på norskferdigheter, helsetilstand og diskriminering. Både svake norskferdigheter, dårlig helse og utstrakt diskriminering kan hindre deltaking, både den strukturelle, slik som i arbeidslivet, og den sosiale, som kontakt med medlemmer av majoritetsbefolkningen. Samtidig kan disse indikatorene også ses på som utfall som indikerer dårlig eller god integrasjon i seg selv, ikke minst norskferdigheter. I forrige kapittel så vi at gode norskferdigheter av de aller fleste oppfattes som et viktig kjennetegn ved vellykket integrering.

I tillegg til å sørge for at sentrale perspektiver i faglitteraturen er representert, har et annet hensyn vært å sørge for at det blir mulig å belyse viktige politiske målsettinger, ikke minst de som kommer til uttrykk i Regjeringens strategi for integrering. Den aller viktigste målsettingen i strategien er å styrke den strukturelle integrasjonen (deltaking i arbeid og utdanning). Men det er også et mål å styrke hverdagsintegreringen, som særlig angår den sosiale og psykologisk-kulturelle dimensjonen.

I alt presenteres 31 indikatorer for innvandrerne og 29 for norskfødte med innvandrerforeldre 18+ år. Men før vi presenterer disse i detalj, skal vi si litt om valget av bakgrunnsvariabler, som disse indikatorene skal vurderes i forhold til.

5.3. Valg av bakgrunnsvariabler

Tabell 5.1 viser de ulike bakgrunnsvariablene som gjennomgående vil bli brukt i denne rapporten blant innvandrere. De to første handler om landbakgrunn. Her vil vi dels vise fordelingene for de 12 landene som innvandrerne i LKI 2016 kommer fra, og dels vise om det er forskjeller mellom dem som kommer fra muslimske og ikke-muslimske land. Som muslimske land regnes land der mer enn halvparten av innbyggerne er muslimer. Dette gjelder i alt 8 av de 12 opprinnelseslandene i LKI 2016: Bosnia, Kosovo, Tyrkia, Irak, Iran, Afghanistan, Pakistan og Somalia (Østby & Dalgard, 2017). Innvandringen fra muslimske land er et omdiskutert tema, og det er ikke uvanlig å møte påstander om at integreringen av innvandrere fra muslimske land går spesielt dårlig, se eksempelvis Eilertsen (2019). Skepsisen til muslimer og muslimsk tro er utbredt i befolkningen (jf. kapittel 4), og muslimer ser ut til å være utsatt for diskriminering på det norske arbeidsmarkedet (Di Stasio, Lancee, Veit & Yemane, 2019). Det kan derfor være viktig å få informasjon om dette temaet gjennom indikatorsettet.

Så følger to viktige egenskaper ved innvandringen: Hvor lang tid som har gått siden den fant sted, altså botiden, og grunnlaget for oppholdstillatelsen: Arbeid, familie (gjenforening med familie eller ekteskapsinngåelse), flukt eller utdanning/annet. I det vektete utvalget er flukt den vanligste grunnen (37 prosent). Disse opplysningene er hentet fra register eller, hvis slike opplysninger ikke er tilgjengelige, fra intervjuet. Botiden er delt i fem kategorier: 2-5, 6-10, 11-15, 16-24 og 25+ år. Over halvparten av utvalget har bodd i Norge i ti år eller mindre. Utviklingen som skjer med økende botid er viktig for å vurdere hvordan det går med integreringen, jf. eksempelvis definisjonen av vellykket integrering som minkende forskjeller over tid mellom majoritet og minoritet (Lars Østby).

Så følger de grunnleggende demografiske kjennetegnene, kjønn og alder. Det er en liten overvekt av menn, og flest i aldersgruppene 25-39 og 40-54 år.

Om en innvandrer er norsk statsborger eller ikke, kan betraktes som en indikator på integrering i seg selv, og det er av interesse å se i hvilken grad norsk statsborgerskap samvarierer med andre indikatorer på integrering. Om lag halvparten av det vektete utvalget er norske statsborgere. Noen grupper innvandrere har imidlertid større motivasjon for, og interesse av, å søke om norsk statsborgerskap enn andre. Det er få arbeidsinnvandrere fra EU/EØS-land som gjør dette, mens langt flere får norsk statsborgerskap blant flyktninger og familieinnvandrere fra Asia og Afrika. Med norsk statsborgerskap gis flyktninger «..varig beskyttelse, trygghet og garanti mot utvisning til andre land».⁹ Antakelig har flyktninger og familieinnvandrere til flyktninger også et mer langsiktig perspektiv på å bosette seg i Norge enn det arbeidsinnvandrere har. For en del av dem som tilhører den sistnevnte gruppen er integrering neppe noe mål i seg selv. Oppholdet i Norge er midlertidig, deres framtid ligger et annet sted.

Tatt i betraktning at religionstilhørighet, særlig til islam, er mye omtalt i debatten om integrasjonsutfordringer, tar vi også med dette som en bakgrunnsvariabel. Langt fra alle som kommer fra muslimske land definerer seg selv som muslimer. Andelen muslimer fra muslimske land er i gjennomsnitt rundt 80 prosent, men varierer mye fra land til land (Østby & Dalgard, 2017). Den vanligste religions-tilhørigheten, slik det framkommer i intervjuet i LKI, er islam og kristendom. Den

⁹ <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/onsket-om-a-bli-norsk-statsborger-sterkest-hos-flyktningene>, lest 28.08.2020

sistnevnte andelen er betydelig høyere i det vektete enn i det uvektede utvalget, som har sammenheng med polakkenes store antall i befolkningen.

Endelig inngår også opplysninger om utdanningsnivået. I forbindelse med levekårsundersøkelsen ble det hentet inn opplysninger om utdanning fra register. Men siden disse er mangelfulle, ble det også stilt spørsmål i intervjuet om hva slags utdanning den enkelte hadde fullført i andre land enn i Norge. I alt hadde 5 prosent ingen fullført utdanning og 29 prosent bare grunnskole.

Tabell 5.2 viser aktuelle bakgrunnsvariabler for de norskfødte med innvandrerforeldre. I dette tilfellet er det de norskfødte med pakistanske foreldre som teller mest i det vektete utvalget. Av den grunn øker også andelen fra muslimske land og som selv bekjenner seg til islam i det vektete utvalget. Siden de norskfødte er en så ung gruppe (halvparten er under 25 år), er aldersinndelingen en annen enn for innvandrerne: 18-19, 20-24, 25-29 og 30-39 år.

5.4. Detaljert gjennomgang av indikatorene på integrasjon

Strukturell integrasjon

Under strukturell integrasjon inngår både arbeids- og utdanningsaktivitet, status på boligmarkedet og indikatorer på økonomi og evne til selvforsørgelse. Utdanningsnivået, omtalt under bakgrunnsvariablene, kan også betraktes som en indikator på strukturell integrasjon eller systemintegrasjon.

Vi har i alt valgt ut sju indikatorer på strukturell integrasjon, for både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Den første indikatoren er om den intervjuede er *sysselsatt*, som innebærer at den intervjuede har oppgitt at hun eller han har hatt inntektsgivende arbeid i referanseuka, eller var midlertidig fraværende fra slikt arbeid. Personer er her definert som sysselsatt uavhengig av deres egen vurdering av sin viktigste aktivitet. Den andre indikatoren er om en person er *sysselsatt eller under utdanning*. Å delta i introduksjonsprogrammet regnes her som utdanningsaktivitet. Denne indikatoren er basert på de intervjuedes egenvurdering, slik at eksempelvis uføre som har vært sysselsatt i referanseuka, men likevel betrakter seg som arbeidsuføre, ikke inngår blant de sysselsatte. I den tredje indikatoren skiller vi ut dem som er *arbeidsledige*. Merk at vi her har definert arbeidsledige som arbeidsledige selv om de kan ha vært sysselsatt i uken før intervjuet. Det er de intervjuedes egen oppfatning som er avgjørende.

Dernest følger to indikatorer på hvordan situasjonen er på boligmarkedet. Den ene er om de intervjuede tilhører en husholdning som *leier boligen*. De som ikke leier, men eier boligen gjør dette enten selv eller gjennom borettslag eller boligaksjeselskap. Vet ikke er holdt utenfor. I intervjuet er det i tillegg stilt flere andre spørsmål om boligen, om problemer med tak som lekker, fukt i vegger eller gulv, om støy og forurensning, om boligen er for liten og om antall rom i forhold til husholdningens størrelse. Korrelasjonen mellom disse variablene er for svak til at det gir mening å inkludere dem i en indeks. Vi har valgt ut andelen som *bor trangt* som indikator, siden denne andelen i størst grad korrelerer med de andre boligproblemen. Å bo trangt er definert objektivt, som å bo bare på ett rom for enpersonshusholdninger, og som å disponere færre rom enn antall personer blant husholdninger med mer enn en person. Som beboelsesrom regnes ikke kjøkken, bad, entre eller rom som er mindre enn 6 m². Både blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er det langt færre som opplever at boligen er for liten enn antallet som objektivt sett bor trangt. Dette avviket er større blant innvandrerne enn i befolkningen som helhet (Vrålstad & Wiggen, 2017).

Til slutt inngår to indikatorer på den økonomiske situasjonen. Den første er andelen som har *minst 2 økonomiske problemer*. Den er basert på en opptelling av antallet økonomiske problemer, der de følgende inngår:

1. Tyngende boutgifter: Opplever de samlede boutgiftene som «svært tyngende» på husholdningens økonomi
2. Ikke klare uforutsett regning: Har ikke mulighet til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned, uten å måtte ta opp ekstra lån eller motta hjelp av andre
3. Vanskelig økonomi: Oppgir at det er «svært vanskelig» eller «vanskelig» å få «endene til å møtes». Dette er basert på et spørsmål om hvor lett eller vanskelig det er å få endene til å møtes med husholdningens samlede inntekt. Svarkategoriene er 1. Svært lett, 2. Lett, 3. Forholdsvis lett, 4. Forholdsvis vanskelig, 5. Vanskelig, og 6. Svært vanskelig.
4. Har ikke råd til å holde boligen passe varm
5. Har ikke råd til å betale for en ukes ferie utenfor hjemmet i året
6. Ikke tatt kontakt med tannlege, selv ved behov for slik kontakt, fordi den intervjuede ikke hadde råd (siste 12 måneder)

Alle har verdiene 0 eller 1. Summert gir dette en indeks som varierer mellom 0 (ingen problemer) og 6 (har alle de nevnte problemene). Cronbachs alpha er 0.70 for innvandrerne og 0.61 for de norskfødte med innvandrerforeldre¹⁰. Enkeltproblemene som korrelerer sterkest med sumskåren blant innvandrerne er andelen som synes det er vanskelig å få endene til å møtes, mens det blant norskfødte er andelen som ikke har råd til ferie.

Den andre indikatoren er et objektivt mål på *lavinntekt*, det vil si andelen som har en årlig husholdningsinntekt per forbruksenhet under 60 prosent av medianinntekten i Norge. Inntektsbegrepet er inntekt etter skatt, som omfatter summen av alle yrkesinntekter, kapitalinntekter samt ulike overføringer (for eksempel pensjoner, barnetrygd, bostøtte og sosialhjelp). Til fratrukk kommer utlignet skatt og negative overføringer, det vil si pensjonspremier i arbeidsforhold og betalt barnebidrag (Omholt, 2019, s. 9). I beregningen er det tatt hensyn til husholdningens størrelse og sammensetning, gjennom bruk av forbruksvekter. Her benyttes den såkalte EU-skalaen, som er den mest brukte i SSBs rapportering. Forbruksvekten beregnes slik at første voksne husholdningsmedlem får vekt lik 1,0, mens neste voksne får vekt 0,5 og alle barn vekt 0,3. Husholdningens samlede inntekt etter skatt deles på denne vekten. Studenthusholdninger inngår ikke i lavinntektsandelen.

I tillegg til indikatorene på strukturell integrasjon som inngår i tabell 6.1 og 6.2, er det også laget egne tabeller der indikatorene på strukturell integrasjon ses i sammenheng med indikatorene for de andre integreringsdimensjonene. En av de viktigste problemstillingene for dette prosjektet har som nevnt vært å vurdere om «tradisjonelle» indikatorer på integrering, knyttet til for eksempel sysselsetting og økonomi, også kan fungere som indikatorer på andre sider ved integreringen, blant annet «hverdagsintegreringen». I disse tabellene (først vist i tabell 6.4 og 6.6) går vi litt mer i detalj på noen av de strukturelle indikatorene.

En seks-delt inndeling i arbeidsmarkedsstatus, på bakgrunn av hvordan intervjupersonene selv definerer sin hovedaktivitet, inngår i disse tabellene. De sysselsatte er delt inn i heltids- og deltidssysselsatte. Grensen går ved 37 timer+ i uken, samlet for hoved- og biarbeid¹¹. En egen gruppe er definert for dem som er

¹⁰ Cronbachs alpha er et vanlig brukt mål på hvor pålitelig (reliabel) en skala sammensatt av flere variabler er. Verdien skal helst være 0.70 eller høyere (Field & Miles, 2010)

¹¹ Noen heltidsstillinger kan ha kortere arbeidstid enn 37 timer i uka. I visse undersøkelser spørres de med arbeidstid like under 37 timer om de jobber heltid eller deltid. Dette gjøres ikke i LKI 2016. Enkelte personer med heltidsstilling kan derfor ha blitt plassert i deltidskategorien (Revolv, 2017)

under utdanning eller som deltar i introduksjonsprogrammet. I tillegg er det egne kategorier for arbeidsledige, andel på arbeidsavklaringspenger og uføretrygd, samt for pensjon, hjemmearbeid eller annet¹². Indeksen for økonomiske problemer er også brukt i større detalj, for å kunne vise spredningen. Den er delt inn i fire verdier: 0, 1, 2-3, 4+ problemer. Blant de norskfødte med innvandrerforeldre er inndelingen en litt annen, siden det er veldig få som har fire problemer eller mer: 0, 1, 2, 3+ problemer.

Begrensninger og ressurser for integrering

Under denne dimensjonen inngår i alt sju indikatorer for innvandrere, og fem for norskfødte med innvandrerforeldre. Forskjellen er at norskferdigheter ikke er en del av indikatorsettet for de norskfødte.

De to første indikatorene blant innvandrerne er basert på en indeks for norskferdigheter, og viser henholdsvis andelen med *dårlige norskferdigheter* og *svært gode norskferdigheter*. I LKI 2016 er det en rekke spørsmål om dette. I indeksen inngår seks av spørsmålene. Det første er et generelt spørsmål om vurderingen av egne norskferdigheter, med de fem svarkategoriene svært gode, gode, middels, ganske dårlige og svært dårlige. Deretter følger fem spørsmål om norskferdighetene på forskjellige områder, med de samme svarkategoriene som i det generelle spørsmålet:

- å oppfatte nyheter på radio og tv
- å lese norske aviser
- å snakke med folk
- å skrive en jobbsøknad
- å snakke med en lege om helseproblemer

Svarene på de seks spørsmålene er sterkt korrelert, i størrelsesorden 0.8-0.9. En indeks for de seks spørsmålene har en Cronbachs alpha på hele 0.97. Så sterke korrelasjoner betyr at en ikke vinner så mye på en indeks, siden en vil få omtrent samme resultat uansett hvilke enkeltspørsmål som brukes. Vi har likevel laget en indeks ved å summere verdiene på hvert spørsmål, fra 1 (svært god) til 5 (svært dårlig), som gir en indeks som varierer fra 6 til 30. I det følgende skal vi både vise de som skårer svært høyt, altså sier «svært god» på alle eller nesten alle spørsmålene (sumskåre 6 eller 7), og de som skårer lavt, definert som personer med en sumskår på 19 eller lavere. Mens en av fire i utvalget av innvandrere har en så lav skåre, er det 22 prosent som skårer 6 eller 7. På det generelle spørsmålet om egenvurderte norskferdigheter er det 19 prosent som oppgir at de har ganske eller svært dårlige ferdigheter.

Dårlig helse er en annen kilde til begrensninger i integreringskapasiteten, mens god helse er en ressurs. Tre forskjellige helseindikatorer inngår. Den ene viser andelen som har *2 eller flere helseproblemer*, og er basert på en opptelling av antallet varige helseproblemer som de intervjuede har lidd av i løpet av de siste 12 månedene, alle av en fysisk karakter. Gjennomgående er det snakk forholdsvis alvorlige sykdommer, slik som astma, hjerteproblemer og ondartet kreft, men også noen mindre alvorlige som allergiske utslett og pollenallergi.

Den andre indikatoren er en mer generell helseindikator, andelen som på grunn av helseproblemer opplever noen eller store *begrensninger i aktiviteter*. De intervjuede blir spurt om de har en langvarig sykdom eller funksjonshemming, og

---

¹² Noen, i alt 241 personer, har oppgitt at de ser på seg selv som yrkesaktive, selv om de fleste av dem ikke var sysselsatt i den foregående uka, eller var midlertidig borte fra slikt arbeid. Disse er enten uoppgitt på arbeidstid, eller har ikke fått spørsmålet om arbeidstid. Denne gruppa er holdt utenfor sysselsattkategorien, og er ikke vist i tabellene.

om dette skaper begrensninger i å utføre alminnelige hverdagsaktiviteter. Korrelasjonen med antallet varige helseproblemer er moderat: 0.41.

Den tredje helseindikatoren er *dårlig psykisk helse*, basert på spørsmålsbatteriet «Hopkins Symptom Checklist» (HSCL). Fem av spørsmålene er en del av HSCL-5, som er et mye brukt mål på psykisk helse i spørreundersøkelser. I HSCL inngår spørsmål om symptomer på angst og depresjon i løpet av de siste 14 dagene. Hvert spørsmål har fire svarkategorier: ikke plaget, litt plaget, ganske mye plaget og svært mye plaget. Disse kategoriene gis tallverdier fra 1 til 4, summeres for alle spørsmålene og divideres på fem for å beregne en gjennomsnittsverdi. En gjennomsnittlig skår over 2 regnes som indikasjon på psykiske problemer (Strand, Dalgard, Tambs & Rognerud, 2003). Det er en klar sammenheng mellom psykisk helse og de to andre helseindikatorerne, men ingen av dem er spesielt sterke (korrelasjonen er 0.22 med langvarige helseproblemer og 0.33 med aktivitetsbegrensninger).

Forekomsten av forskjellsbehandling eller diskriminering (disse begrepene vil bli brukt om hverandre i det følgende) er også en viktig del av eksklusjonsmekanismene i et samfunn, og en potensiell begrensning på innvandrernes mulighet for deltagelse og bli en akseptert del av samfunnet. I LKI 2016 ble det stilt en serie av spørsmål om erfaringene med diskriminering. Alle refererte til hendelser i løpet av de siste 12 månedene. Det ble stilt spørsmål om opplevd forskjellsbehandling i fire konkrete situasjoner, i tillegg til et generelt spørsmål om dette i andre situasjoner. Intervjuede som var i arbeid ble spurt om de hadde opplevd forskjellsbehandling av kolleger, sjefer eller kunder på arbeidsplassen. De som svarte ja, ble spurt om de opplevde at dette skyldtes deres innvandrerbakgrunn. Personer som gikk på skole ble stilt spørsmål om forskjellsbehandling i skolen. De som hadde søkt arbeid i løpet av de siste 12 måneder ble spurt om det hadde hendt at de ikke hadde fått et arbeid de hadde søkt og var kvalifisert for. De som svarte ja fikk et oppfølgingsspørsmål om de mente at dette skjedde på grunn av deres innvandrerbakgrunn. Intervjuede som hadde hatt kontakt med det norske helsevesenet fikk også spørsmål om forskjellsbehandling, og om dette hadde sammenheng med at de var innvandrere. Endelig ble det stilt spørsmål om forskjellsbehandling på grunn av innvandrerbakgrunn i andre enn de nevnte situasjonene. Her inngikk åtte svarkategorier: I kontakt med politiet, på offentlig kontor, i forbindelse med boligkjøp eller -leie, på utesteder, i butikk eller bank, på buss, tog eller t-bane, på gater eller torg samt andre steder.

I indeksen for forskjellsbehandling på grunn av innvandrerbakgrunn er antallet situasjoner der de intervjuede har opplevd dette talt opp. Indeksen varierer dermed mellom 0 og 12. Cronbachs alpha er 0.66 for innvandrere og 0.69 for norskfødte med innvandrerforeldre. I indikatorsettet inngår andelen som har *opplevd diskriminering i minst en situasjon*.

En innvending mot en slik framgangsmåte er at den ikke tar hensyn til graden av eksponering, siden for eksempel langt fra alle har søkt etter arbeid eller er under utdanning, og dermed heller ikke kan bli utsatt for forskjellsbehandling knyttet til dette. På den annen side er det faktisk slik at en del av forskjellene i opplevd diskriminering mellom innvandrergrupper har sammenheng med ulikheter i sosial aktivitet og eksponeringsgrad. Ved å skulle ta ut for eksempel diskriminering i utdanningsinstitusjoner, ville det ha påvirket sammenligningene mellom grupper med ulik posisjon på arbeidsmarkedet.

I tillegg til indeksen inngår også andelen som opplever at de har blitt utsatt for *diskriminering på grunn av sin innvandrerbakgrunn i søking etter arbeid*. Denne andelen er beregnet i prosent av dem som har søkt etter arbeid i løpet av de siste 12

måneder. Dette er en form for diskriminering som kan ha særlig alvorlige konsekvenser, siden det kan hindre innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i å komme inn i arbeidslivet.

Spørsmålene om forskjellsbehandling er utelukkende basert på de intervjuedes egne opplevelser, og gjenspeiler ikke nødvendigvis faktisk diskriminering. Som vi skal komme inn på seinere, er det grunn til å tro at opplevelsen av diskriminering påvirkes av kunnskaper og forventninger. For enkelte former for diskriminering, ikke minst i jobbsøking, kan det være vanskelig for den enkelte innvandrer å skille mellom hva som skyldes dårlige norskferdigheter og lav utdanning, og hva som skyldes etnisitet eller hudfarge. Hvilket innhold en skal legge i begrepet «innvandrerbakgrunn» er heller ikke gitt, og kan variere fra person til person.

En svakhet ved spørsmålene om forskjellsbehandling er for øvrig at de ikke fanger opp i hvilken grad innvandrerne opplever at gruppen de tilhører er diskriminert i samfunnet. Selv om en innvandrer ikke har personlig erfaring med å bli forskjellsbehandlet, kan denne personen likevel ha en opplevelse av at innvandrergruppen han eller hun tilhører blir utsatt for dette. Slike oppfatninger kan skyldes medieoppslag eller være basert på informasjon fra innvandrere i nettverket. Verkuyten (2016) finner at den sistnevnte formen for opplevd diskriminering slår mer ut for negative holdninger til majoriteten enn ens egne, personlige erfaringer med diskriminering. Slike negative holdninger kan innebære en svakere opplevelse av tilhørighet til det nasjonale fellesskapet, et viktig aspekt ved den psykologisk-kulturelle integrasjonen.

Politisk integrasjon

Bare tre indikatorer inngår her. De to første er basert på en indeks for institusjonell tillit. Indeksen er laget på grunnlag av tre spørsmål om tillit til viktige samfunnsinstitusjoner: Det politiske systemet, rettsvesenet og politiet. Alle er målt på en skala fra 0 til 10, der 0 er definert som «ikke tillit i det hele tatt» og 10 er «full tillit». Indeksen er beregnet som gjennomsnittsverdien for de tre variablene. Cronbachs alpha er 0.83 (0.82 blant norskfødte). De to indikatorene basert på indeksen er henholdsvis andelen med *lav institusjonell tillit* (≤ 5.4 på indeksen) og andelen med *høy institusjonell tillit* (≥ 8.5 på indeksen). Disse utgjorde henholdsvis 19 og 31 prosent blant innvandrerne og 25 og 13 prosent blant de norskfødte med innvandrerforeldre.

Den tredje indikatoren på politisk integrasjon er andelen som *stemte ved kommunevalget* i 2015. Vet ikke-gruppen og de som ikke hadde stemmerett er holdt utenfor. 48 prosent av innvandrerne og 63 prosent av de norskfødte med innvandrerforeldre oppga at de stemte ved dette kommunevalget.

Sosial integrasjon

Som del av denne integreringsdimensjonen har vi både prøvd å dekke det som Ager og Strang (2008) kaller for sosiale bånd og sosiale broer.

For mange er de viktigste sosiale båndene knyttet til det å være i samliv eller å ha en kjæreste, samt å være sammen med venner. De to første indikatorene handler om samliv og kjæreste. En av dem er hvor mange som er *enslige*, det vil si som ikke lever i samliv med ektefelle eller samboer. Av alle innvandrere i utvalget var dette 34 prosent, blant de norskfødte så mange som 70 prosent. Mange av de yngre enslige bor riktignok sammen med foreldre og annen slekt, og har sterke bånd til disse. Den andre indikatoren knyttet til samliv er hvor mange som har en *partner utenfor Norge*, det vil si en ektefelle, forlovet eller kjæreste som ikke bor i Norge. 6 prosent av innvandrerne hadde dette problemet, 4 prosent av de norskfødte.

To indikatorer handler om vennskap. Den ene handler om sosiale bånd til venner, nærmere bestemt andelen som har *lite kontakt med venner*. Dette er de som enten ikke har gode venner eller som treffer disse sjeldnere enn månedlig. De utgjorde 22 prosent blant innvandrerne og 9 prosent blant de norskfødte. Den andre indikatoren handler om sosiale broer på vennsfronten, det vil si hvor mange av vennene i Norge som har innvandrerbakgrunn. Denne andelen er naturlig nok målt i prosent av dem som har venner i Norge. 8 prosent av innvandrerne har ingen venner i Norge, det samme gjelder 2 prosent av de norskfødte med innvandrerforeldre. Vi har valgt å fokusere på andelen som oppgir at *alle venner har innvandrerbakgrunn*.¹³ De utgjør en snau fjerdedel av innvandrerne, og en av ti norskfødte med innvandrerforeldre. Hvis vi også tar med dem som oppgir at over halvparten av vennene har innvandrerbakgrunn, får vi et tall på andelen som kan sies å ha et innvandrerdominert vennennettverk. Det kjennetegner 52 prosent av innvandrerne og 42 prosent av de norskfødte.

Deltaking i frivillige organisasjoner kan være en viktig kilde til kontakt med majoritetssamfunnet, og oppfattes ofte som et ledd i «hverdagsintegreringen». I LKI 2016 er det stilt spørsmål om den intervjuede har utført noe gratisarbeid for en organisasjon, klubb eller forening i løpet av de siste 12 måneder. I alt 10 forskjellige organisasjonstyper er listet opp. Vi har valgt å se på andelen som har gjort slikt gratisarbeid for organisasjoner der det er mest sannsynlig at deltakingen også fører til kontakt med medlemmer av majoriteten (sosiale broer). Vi har derfor holdt deltakingen i innvandrerorganisasjoner og religiøse organisasjoner utenfor. Definert på denne måten var det 13 prosent av innvandrerne som hadde *deltatt i frivillig arbeid* (gjort gratisarbeid) for en forening de siste 12 måneder, mens det samme gjaldt 28 prosent av de norskfødte. Hadde vi tatt med alle organisasjonstyper, ville andelen vært henholdsvis 15 og 32 prosent.

Endelig har vi også tatt med to indikatorer som hver på sin måte indikerer problemer knyttet til sosiale relasjoner. Den ene er å være *plaget av ensomhet*, den andre er å bli *utsatt for vold eller trusler*. Ensomhet er målt som andelen som oppgir at de har vært litt eller mye plaget av ensomhet i løpet av de siste to ukene før intervjuet. 29 prosent av innvandrerne var plaget av dette, og 18 prosent av de norskfødte. Andelen som oppgir at de har blitt utsatt for vold eller for trusler som var så alvorlige at de ble reddet i løpet av de siste 12 måneder, var 6 prosent blant innvandrerne og 9 prosent blant norskfødte.

Psykologisk-kulturell integrasjon

En sentral del av denne integrasjonsdimensjonen er opplevelsen av tilhørighet til Norge. Opplever innvandrerne seg som en del av det nasjonale fellesskapet? I LKI 2016 skulle de spurte vurdere sin følelse av tilhørighet til Norge som land på en skala fra 1 til 7, der 1 var ingen tilhørighet og 7 var stor tilhørighet. Vi har valgt å definere dem som oppgir verdiene 1-3 som personer med *lav tilhørighet til Norge*. *Sterk tilhørighet til Norge* har de som oppgir verdiene 6 eller 7 på skalaen.

Et annet mål på tilhørighet er planer om hvor en vil bo i framtiden. Her ble de intervjuede presentert for fire alternativer: Å bli boende i Norge, å flytte tilbake til sitt eget eller foreldrenes opprinnelsesland, å bo delvis i Norge og delvis i opprinnelseslandet, og endelig å flytte til et annet land enn Norge eller opprinnelseslandet. Som indikator har vi valgt andelen som i framtiden har *lyst til å flytte fra Norge*, og bo enten i eget/foreldrenes opprinnelsesland, eller et annet land.

I undersøkelsen er det også et spørsmål om tilhørighet til eget eller til foreldrenes opprinnelsesland, med samme skala som spørsmålet om tilhørighet til Norge. En

¹³ Begrepet «innvandrerbakgrunn» er brukt i spørsmålet, men det er ikke angitt hvordan det skal forstås. Vi antar at de fleste vil definere det som personer som selv har innvandret, eller som personer med foreldre som har innvandret.

kunne tenkt seg at disse tre variablene: Opplevd tilhørighet til Norge, flytteønsker ut av Norge og opplevd tilhørighet til opprinnelseslandet kunne slås sammen til en indeks. Sammenhengen mellom dem er imidlertid forholdsvis svak. Opplevd tilhørighet til Norge er svakt negativt korrelert (-0.15) med tilhørighet til opprinnelseslandet blant innvandrerne, mens det ikke er noen signifikant sammenheng blant de norskfødte med innvandrerbakgrunn. Flytteønsker ut av Norge har sammenheng med lavere opplevd tilhørighet, men heller ikke denne sammenhengen er så sterk at det gir mening å slå dem sammen i en indeks.

De øvrige indikatorene handler om holdninger og verdier. I LKI 2016 kartlegges verdier og holdninger på flere sentrale områder. Det er spørsmål om synspunkter på viktigheten av et demokratisk styresett, om hvor langt ytringsfriheten bør strekke seg, om verdien av likestilling mellom kjønnene, og endelig om betingelser for et lykkelig ekteskap. Vi har valgt en indikator for hvert av disse områdene.

Den første er andelen som mener at å bo i et land med et *demokratisk styresett er svært viktig*. Dette er nærmere bestemt de som, på en skala fra 0 til 10, der 0 er «ikke viktig i det hele tatt» og 10 er «ekstremt viktig», plasserer seg på verdi 9-10.

Den andre indikatoren dreier seg om ytringsfrihet. Det er stilt tre spørsmål om dette: Om rasistiske ytringer bør tolereres, om ytringer som håner religion bør være tillatt, og om ytringsfriheten bør kunne begrenses for å unngå mobbing eller trakassering. Korrelasjonene mellom dem er for lave til at de kan inngå i en indeks. Blom (2017b) mener det er grunn til å betrakte disse dataene med en viss forsiktighet. Noen av de intervjuede opplevde spørsmålene som vanskelige å forstå, og ga svar som intervjuerne fant motstridende. Som indikator har vi valgt ut andelen som mener at en *ikke skal tillate ytringer som håner religion* (er helt uenig i at ytringer som håner religion bør være tillatt). Svarene på dette spørsmålet korrelerer sterkest med svarene på de to andre spørsmålene, selv om forskjellene er små.

Den tredje indikatoren handler om synet på kjønnsroller og likestilling. Av de fire spørsmålene om dette har vi valgt ut andelen som er helt enig i at *både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen*. Svarene på dette spørsmålet er litt sterkere korrelert med svarene på de andre spørsmålene. Dette er også et spørsmål som har forholdsvis få «vet ikke»-svar. De innbyrdes sammenhengene mellom spørsmålene om likestilling er svake.

Den fjerde indikatoren er hentet fra de sju spørsmålene om hva som bidrar til et lykkelig ekteskap. Fire av spørsmålene er om betydningen av endogami, altså hvor viktig det er å ha samme bakgrunn og kjennetegn på forskjellige områder: Sosial bakgrunn, religiøs tro, politisk innstilling, landbakgrunn. De tre andre spør om betydningen av å dele husarbeidet, ha barn og bo atskilt fra svigerforeldrene. Igjen er det få sterke sammenhenger mellom de forskjellige typene holdninger. De to holdningene som korrelerer sterkest er synet på betydningen av å ha samme religiøse tro og av å ha felles landbakgrunn, og disse korrelerer også i noen grad med de andre synspunktene. Vi har derfor valgt å kombinere disse to til en indikator kalt *sterk preferanse for endogami*: Andelen som synes det er svært viktig for et lykkelig ekteskap å ha enten samme religiøse tro og/eller samme landbakgrunn. Slike synspunkter vil sannsynligvis bidra til mer endogami og mindre ekteskapsinngåelse på tvers av skillet majoritet/minoritet.

6. Beskrivende sammenhenger

6.1. Strukturell integrasjon

Et sysselsettingsnivå som er for lavt, beskrives i Regjeringens integreringsstrategi som hovedutfordringen i integrasjonspolitikken. Ett av hovedmålene i strategien er derfor økt arbeidsdeltaking blant innvandrere gjennom bedre kvalifisering og utdanning. I strategien er det særlig fokus på kvinner og på personer med flyktningbakgrunn, som to av de største gruppene med lav deltaking i arbeidslivet. Utfordringen for mange nyankomne flyktninger er et lavt utdanningsnivå, som skaper problemer i møte med det norske arbeidslivet. Ca. 70 prosent av flyktningene som kom til Norge i 2015 og 2016 hadde ingen utdanning eller kun grunnskole (Kunnskapsdepartementet., 2018, s. 25).

Registerstatistikk viser at sysselsettingen blant innvandrerne varierer med innvandringsgrunn, kjønn og botid. Nesten 8 av 10 arbeidsinnvandrere (78 prosent) i aldersgruppen 20-66 år var sysselsatt i 2018, omtrent på nivå med befolkningen forøvrig. Blant flyktninger og deres familiegjenforente i samme alder var bare litt over halvparten, 52 prosent, sysselsatt. Sysselsettingen er enda noe lavere blant kvinner i denne gruppa, se IMDi (2020). Den seneste registerstatistikken viser en sterk økning i sysselsettingen de første årene etter bosettingen, men en reduksjon blant innvandrere fra Asia, Afrika etc. etter 7-9 års botid for menn og etter 10-14-års botid for kvinner.¹⁴ Andelen med heltidsarbeid øker derimot jevnt med økende botid, særlig for kvinner (Olsen, 2017, s. 124).

Det er færre som jobber heltid blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. enn ellers i befolkningen, men det meste av denne forskjellen skyldes ulik fordeling på yrker. Lønnstakere i denne landgruppen er overrepresentert innen yrker der det er mer vanlig enn ellers i yrkeslivet å arbeide deltid. Blant menn er overrepresentasjonen særlig stor for renholdere (8,1 mot 0,4 prosent) og pleie- og omsorgsarbeidere (8,4 mot 3,3 prosent). I tillegg har de høyere andeler sysselsatt i yrker innen personlig tjenesteyting og i salg. Blant kvinner fra Afrika, Asia etc. er det også stor overrepresentasjon i renhold, pleie- og omsorgsykker. Korrigeres det for ulikheter i yrkesfordelingen, er det ikke lenger noen forskjell i heltidsandel blant kvinner, og en forholdsvis liten forskjell for menn.¹⁵

Det er grunn til å se sysselsetting og utdanningsvirksomhet i sammenheng. Å ta utdanning er også en form for produktiv virksomhet, en investering i et framtidig yrkesløp. Ser vi på andelen som verken er i arbeid eller utdanning, blir forskjellene sammenlignet med majoriteten noe mindre enn når vi bare ser på sysselsetting. Selv blant dem med en botid på 10-14 år, er en ikke ubetydelig andel blant innvandrere fra Asia og Afrika etc. under utdanning (Olsen, 2017, s. 119).

Lav sysselsetting innebærer også lavere inntekter. I 2018 hadde 39 prosent av alle personer i husholdninger der hovedinntektstaker var innvandrer med landbakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, og europeiske land utenfor EU/EØS en inntekt under lavinntektsgrensen etter EU-definisjonen. Lavinntektsrisikoen var nesten fire ganger større enn i befolkningen som helhet.¹⁶ Andelen med lavinntekt faller betydelig med økende botid, men selv blant innvandrere med 10 år+ botid fra Afrika, Asia etc. er andelen med årlig lavinntekt rundt 30 prosent (Omholt & Støren, 2019). En annen måte å beregne lavinntektsandelen på er ved å undersøke

¹⁴ <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/noe-okning-i-sysselsettingen-blant-innvandrere>, lest 2.07. 2020

¹⁵ <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/faerre-pa-heltid-blant-innvandrere>, lest 12.11. 2019

¹⁶ <https://www.ssb.no/statbank/table/12599/tableViewLayout1/?loadedQueryId=10021624&timeType=from&timeValue=2008>, lest 9.07. 2020

hvor mange som har lavinntekt over en lengre periode, for eksempel en periode på tre år (vedvarende lavinntekt). Også ifølge dette målet er innvandrere fra Asia, Afrika etc. mest utsatt. I 2015-2017 var det 32 prosent av innvandrere fra disse landene som hadde vedvarende lavinntekt, mens andelen i hele befolkningen var under 10 prosent. Forskjellen sammenlignet med majoritetsbefolkningen reduseres over tid. Men selv etter ti års botid har innvandrere med bakgrunn fra Pakistan, Irak, Syria, Afghanistan, Marokko og Somalia en andel med vedvarende lavinntekt på mellom 30 og 63 prosent (Epland & Thorsen, 2019).

Det er flere årsaker til dette, som et lavt utdanningsnivå og relativt store og barnerike husholdninger blant innvandrere fra noen av disse landene. Trekk ved arbeidsmarkedet og diskriminering kan også spille inn. En del innvandrere har i større grad enn befolkningen for øvrig usikre jobber som er mer utsatt for å forsvinne, og de som mister jobben har vanskeligere for å komme tilbake til arbeidslivet igjen sammenlignet med majoritetsbefolkningen, se Epland og Thorsen (2019).

Integrasjonen på boligmarkedet er langt svakere blant personer med innvandrerbakgrunn enn ellers i befolkningen, ifølge registerstatistikk. Mens 60 prosent av alle personer med innvandrerbakgrunn bor i eid bolig, er andelen i befolkningen for øvrig hele 26 prosentpoeng høyere.¹⁷ Registerstatistikk over boforhold viser også at innvandrerhusholdninger bor trangere enn andre husholdninger, særlig de som kommer fra afrikanske land (Utne & Andersen, 2018).

Indikatorene blant innvandrerne

Hva viser så indikatorene på strukturell integrasjon som vi har valgt ut i LKI 2016? Som registerstatistikken også viser, er det store variasjoner mellom ulike opprinnelsesland. Det er særlig få yrkesaktive blant dem som kommer fra Somalia, Eritrea, Pakistan, Tyrkia og Irak, i alle disse gruppene er det færre enn seks av ti som er sysselsatt (tabell 6.1). Mens 86 prosent av polakkene er sysselsatt, er andelen under halvparten av dette, 41 prosent, blant somalierne. Imidlertid reduseres noen av forskjellene betydelig når vi tar hensyn til andelen som er under utdanning. Om lag tre av ti innvandrere fra Afghanistan og Somalia betrakter seg som studenter eller elever. De største andelene som verken er yrkesaktive eller under utdanning, finner vi derfor blant dem som har innvandret fra Pakistan, Tyrkia og Irak (42-45 prosent). Det er framfor alt kvinnene som drar ned snittet for sysselsettingsandelen. Bare litt over 40 prosent av de pakistanske innvandrerkvinnene er sysselsatt, og vel en av fem er hjemmearbeidende.

Vi har nevnt at mange innvandrere også jobber deltid, og at dette i hovedsak skyldes yrkesfordelingen. LKI 2016 viser at deltiden i stor grad er ufrivillig. 76 prosent av dem som jobber deltid og 69 prosent av personene som ikke jobber ønsker heltidsarbeid (forutsatt at lønna går opp eller ned tilsvarende). Kun 4 prosent av dem uten jobb ønsker å være i denne situasjonen (Revoltd, 2017).

Sysselsettingen øker i de første årene etter bosettingen, men ser ut til å avta etter mer enn 10 års botid. Andelen som oppgir at de er arbeidsledige faller tydelig med økende botid. Det som ellers kjennetegner innvandrerne som er lavt integrert i arbeidsmarkedet er at de har innvandret på grunn av familie eller flukt, er muslimer, er eldre (55-75) og, framfor alt, at de har lav utdanning. Innvandrere som ikke har noen fullført utdanning eller bare har grunnskoleutdanning er langt oftere utenfor arbeidsmarkedet enn de som har videregående utdanning eller mer. Mens 80 prosent av dem med høyere utdanning er sysselsatt, er andelen bare 33

¹⁷ <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/lavere-eierandel-blant-innvandrerne>, lest 10.08. 2020

prosent blant dem som ikke har noen fullført utdanning. Forskjellene etter utdanning blir noe mindre når vi ser på andelen som er aktive i yrkesliv eller utdanning, men er fremdeles svært tydelige.

Mange innvandrere, nesten halvparten, bor i husholdninger som leier boligen. I dette tilfellet er det en klar sammenheng med botiden. Leieandelen synker fra 69 prosent blant dem som har bodd i Norge i 5 år eller mindre, til bare 12 prosent blant dem som har en botid på over 24 år. Andelen som bor trangt er lavest blant innvandrere som har bodd i Norge i 16 år eller mer. Andre typer bolig- og bomiljøproblemer (fukt og råte, støy og forurensning) endrer seg derimot i liten grad over tid (tall ikke vist). Forskjellene mellom landene er store, men ser i vesentlig grad ut til å gjenspeile botiden, slik at innvandrerne fra land med relativt kort botid også har en høy leieandel, slik som innvandrere fra Somalia, Eritrea og Polen. Å bo trangt er aller mest utbredt blant dem som kommer fra Somalia. Igjen er det en tydelig sammenheng med utdanning – med økende utdanning synker andelen som leier boligen, særlig blant dem med universitets- eller høgskoleutdanning, og færre bor trangt. Disse tallene stemmer godt med det som registerstatistikk og andre surveyundersøkelser viser. Ifølge tall fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2018 var det for eksempel 29 prosent av innvandrere fra Afrika, Asia etc. som bodde trangt, sammenlignet med 7 prosent av alle i den voksne befolkningen (Omholt & Støren, 2019, s. 128).

Det er sannsynligvis ikke utdanningsnivået i seg selv, men heller inntekten som utdanningen gir opphav til, som ligger bak forskjellene i boligintegrasjon. Utdanningsnivået er sterkt korrelert med innvandrernes økonomiske situasjon. Som for sysselsettingsgraden, er det videregående utdanning eller ikke som framstår som det avgjørende skillet. Mens for eksempel 50 prosent av dem som ikke har noen fullført utdanning har en husholdningsinntekt under lavinntektsgrensen, er andelen nede i 17 prosent blant dem med videregående utdanning. Også registerstatistikk viser en klar sammenheng mellom lav husholdningsinntekt og lavt utdanningsnivå (Omholt & Støren, 2019).

Utbredte økonomiske problemer er ellers noe som kjennetegner dem som har innvandret på grunn av flukt, og som har muslimsk bakgrunn. Samtidig er forskjellene mellom innvandrerne fra ulike muslimske land svært store. Innvandrerne fra tre land skiller seg ut med særlig store problemer: Somalia, Eritrea og Irak. Disse landene er som vist også blant dem som har færrest sysselsatte.

I alt er det 25 prosent av innvandrerne i LKI 2016 som tilhører en lavinntekts-husholdning. I resten av befolkningen var andelen 6 prosent på samme tidspunkt. Studenthusholdninger er da holdt utenfor. Andelen med vedvarende lavinntekt var omtrent den samme, henholdsvis 25 og 5 prosent, se Thorsen (2019). Som tidligere nevnt har andre analyser kommet med langt høyere tall for årlig lavinntekt, opp mot 40 prosent blant innvandrere fra Afrika, Asia etc.¹⁸ Forskjellen sammenlignet med tallene fra LKI 2016 kan delvis ha sammenheng med frafallet i levekårsundersøkelsen, som antakelig er størst blant dem med de dårligste levekårene og den laveste inntekten. I LKI 2016 er det også en forutsetning at innvandrerne skal ha bodd i Norge i minst to år, og inntekten er lavest de første årene. Utvalget i levekårsundersøkelsen omfatter i tillegg relativt få land. Men en annen og viktigere grunn er nok at tallene vi refererte til tidligere er basert på husholdninger der hovedinntektstakeren er innvandrer. I levekårsundersøkelsen er ikke dette noen forutsetning, og en del innvandrere kan dele husholdning med en eller flere personer som ikke har slik bakgrunn.

¹⁸<https://www.ssb.no/statbank/table/12599/tableViewLayout1/?loadedQueryId=10021624&timeType=from&timeValue=2008>, lest 9.07. 2020

Andelen som synes det er vanskelig å få «endene til å møtes» er omtrent like høy som andelen med lavinntekt (22 prosent), og viser det samme fordelingsmønsteret (tall ikke vist). Andre surveyundersøkelser bekrefter dette: I 2018 var det nesten fire ganger så mange som opplevde det som vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. som i befolkningen som helhet (27 versus 7 prosent), se Omholt og Støren (2019).

Tabell 6.1 Noen strukturelle indikatorer blant innvandrere 18+ år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Prosent

	Sysse- satt ¹	Sysse- satt eller i utdanning ²	Arbeids- ledig	Leier bolig	Bor trangt	Årlig lav- inntekt ³	Minst 2 økonomiske problemer
Alle	68	72	8	47	33	25	31
Landbakgrunn							
Polen	86	85	9	61	27	13	15
Bosnia	75	75	1	15	11	11	14
Kosovo	64	65	7	27	30	21	22
Tyrkia	57	58	9	20	29	27	32
Irak	54	58	13	54	40	38	57
Iran	63	67	8	33	21	19	33
Afghanistan	65	77	8	51	44	33	39
Pakistan	57	55	9	15	41	29	33
Sri Lanka	74	76	3	17	41	12	28
Vietnam	69	68	6	15	21	16	14
Eritrea	50	68	9	75	39	43	60
Somalia	41	65	10	87	56	56	69
Religion land							
Muslimsk land	57	64	8	42	36	32	41
Ikke-muslimsk land	79	81	8	52	29	16	20
Innvandringsgrunn							
Arbeid	83	81	10	67	29	15	17
Familie	63	69	9	32	36	25	32
Flukt	59	66	7	47	34	32	42
Botid							
2-5	66	76	11	69	38	31	36
6-10	73	77	11	58	33	20	29
11-15	65	69	7	41	40	33	42
16-24	70	70	5	22	25	19	24
25+	61	59	4	12	21	14	22
Kjønn							
Menn	74	75	8	53	34	24	28
Kvinner	59	67	9	39	31	25	36
Alder							
18-24	55	86	7	65	40	39	36
25-39	75	79	8	48	33	21	27
40-54	72	71	9	43	34	23	34
55-75	42	40	7	38	23	30	33
Norsk statsborger							
Ja	64	66	6	29	31	24	33
Nei	70	77	10	63	35	25	30
Egen religion							
Islam	54	62	9	46	42	36	46
Kristendom	80	82	8	57	28	16	20
Annen	73	70	4	20	32	14	22
Ingen	73	75	8	39	19	18	23
Utdanning							
Ingen fullført	33	46	11	60	50	50	63
Grunnskole	53	63	11	54	40	39	48
Videregående	74	76	8	49	30	17	24
Universitet/-høgskole	80	80	6	34	25	15	20

¹I inntektsgivende arbeid eller midlertid fraværende fra slikt arbeid foregående uke, ²Heltidsarbeid, deltidsarbeid, under utdanning eller deltaking i introduksjonsprogrammet som viktigste status, ³Personer som har en årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet under lavinntektsgrensen (EU60). Studenthusholdninger holdt utenfor

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Indikatorene blant norskfødte med innvandrerforeldre

Hva så med den strukturelle integrasjonen blant norskfødte med innvandrerforeldre? Dette er etter hvert blitt en stor gruppe i befolkningen. De utgjorde nesten

190 000 personer ved inngangen til 2020. De fleste av dem er svært unge, bare 14 prosent er 25 år og eldre. Vel 10 000 er i alderen 30-39 år (Steinkellner, 2020).

Både statistikk og forskning viser at de norskfødte med innvandrerforeldre er bedre integrert i arbeidsliv og utdanning enn foreldregenerasjonen (Hermansen, 2016). Andelen som er aktive i utdanning eller arbeid ligger mye nærmere andelen i majoritetsbefolkningen enn blant innvandrerne i samme alder, se Olsen (2020). Det er likevel en viss forskjell i andelen aktive mellom norskfødte med innvandrerbakgrunn og befolkningen uten innvandrerbakgrunn. I aldersgruppen 25-29 år var forskjellen i 2018 6 prosentpoeng i favør av majoriteten, mens forskjellen var snaut 9 prosentpoeng i aldersgruppen 35-39 år. Tas det hensyn til utdanningsnivå blir forskjellene mindre. Det er flere som bare har grunnskole blant de norskfødte med innvandrerforeldre, i aldersgruppen 25-39 år. Det er også mange flere som har foreldre med lav utdanning. I gruppen norskfødte med innvandrerforeldre 25-39 år har 42 prosent foreldre med kun grunnskole. I befolkningen uten innvandrerbakgrunn er andelen bare 10 prosent (Olsen, 2018). Det er de norskfødte med foreldre bakgrunn fra Filippinene, Sri Lanka og Vietnam som har flest aktive i utdanning eller arbeid, omtrent på befolkningsnivået, mens Somalia og Marokko har færrest.

I en nylig SSB-rapport (Kirkeberg, Dzamarija, Bratholmen & Strøm, 2019) analyseres yrkestilknytningen blant norskfødte 25-39 år fra de seks største enkeltlandene i Norge: Pakistan, Vietnam, Tyrkia, India, Marokko og Chile. Studenter ble holdt utenfor, i tillegg til personer som fortsatt tilhørte foreldrehusholdningen. Sysselsatte ble definert som andelen som hadde en årlig registrert yrkesinntekt høyere enn to ganger folketrygdens grunnbeløp (om lag 187 000 kr. i 2017).

Blant norskfødte menn med innvandrerforeldre fra Pakistan og Tyrkia var om lag 8 av 10 yrkestilknyttet, sammenlignet med 88 prosent blant unge menn uten innvandrerbakgrunn. Blant kvinner var om lag 7 av 10 norskfødte med foreldre fra Pakistan yrkestilknyttet, og 6 av 10 med foreldre fra Tyrkia, mens andelen for alle uten innvandrerbakgrunn var 83 prosent. Forskjellene i yrkestilknytning var med andre ord større blant kvinner. Kvinner med bakgrunn fra Chile hadde omtrent samme yrkestilknytning som de med foreldre fra Pakistan. Høyest yrkestilknytning var det blant norskfødte kvinner med foreldre fra Vietnam, hele 90 prosent (Kirkeberg, Dzamarija, Bratholmen & Strøm, 2019, s. 58-59).

Andelen yrkestilknyttede blant norskfødte med pakistanske foreldre synker svakt med økende alder, i motsetning til hva som er vanlig blant personer uten innvandrerbakgrunn. Andelen blant mennene som mottar AAP eller uføretrygd er klart høyere i aldersgruppen 35-39 år enn i aldersgruppen 25-29 år. Blant menn med tyrkiske foreldre er dette enda mer uttalt (Kirkeberg et al., 2019, s. 61). Også for kvinner synker andelen yrkestilknyttede med alderen blant dem med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia. Blant annet er det flere som mottar AAP og uføretrygd. En del er også hjemmearbeidende.

På tross av den negative utviklingen med økende alder, er det som nevnt ingen tvil om at de norskfødte gjør det langt bedre med hensyn på arbeid og inntekt enn det foreldregenerasjonen gjorde. Innvandrerforeldre fra Pakistan, i aldersgruppen 25-39 år, hadde i 1993 en yrkesinntekt som utgjorde 65 prosent av medianinntekten for alle i samme alder. Blant deres norskfødte sønner var yrkesinntekten i 2017 hele 98 prosent av medianinntekten for alle. Tilsvarende sammenligning for mødre og døtre med pakistansk bakgrunn viser en økning av andelen med yrkesinntekt fra 24 til 87 prosent. Døtrene er altså langt oftere i jobb enn mødrene. Det samme gjelder andre landgrupper. Kvinner klatrer også mye i inntektsfordelingen fra en generasjon til den neste (Kirkeberg et al., 2019, s. 100-101).

Norskfødte med innvandrerforeldre fra Afrika, Asia etc. gjør det langt bedre inntektsmessig enn innvandrerne fra de samme landområdene, men er fremdeles overrepresentert i lavinntektsgruppen (Epland, 2019, s. 28). Dette er også konklusjonen når vi ser nærmere på andelen med vedvarende lavinntekt for årene 2015-2017 (Epland & Thorsen, 2019, s. 55). Norskfødte med innvandrerbakgrunn fra Pakistan og Marokko har den høyeste andelen med vedvarende lavinntekt, om lag 17 prosent, som er tre ganger så høy som blant personer uten innvandrerbakgrunn i samme alder.

I vurderingen av boforholdene blant barn av innvandrere, er det viktig å være klar over at mange ser ut til å fortsatt bo hjemme, flere enn i befolkningen for øvrig. Nesten halvparten, 47 prosent, av unge voksne (18-35 år) bodde sammen med foreldre i 2016, sammenlignet med 28 prosent i den øvrige befolkningen i samme alder. Men når de unge med innvandrerforeldre først etablerer seg for seg selv, er eierandelen nokså lik den vi finner hos andre. En noe lavere eierandel skyldes i hovedsak at så mange norskfødte med innvandrerforeldre bor i Oslo.¹⁹

Tabell 6.2 viser indikatorene på strukturell integrasjon for utvalget av norskfødte mellom 18 og 39 år i LKI 2016. Disse tallene er ikke helt enkle å sammenligne med registerdataene som er gjengitt ovenfor, blant annet siden de som inngår i LKI 2016 er fra så få land, er så unge (om lag halvparten i det vektete utvalget er under 25 år), og er så få. Den begrensede utvalgsstørrelsen skaper betydelige feilmarginer og færre muligheter til å dele opp etter både alder, kjønn og landbakgrunn. Sammenligningen mellom landene kompliseres av at aldersfordelingen er forskjellig. De norskfødte med innvandrerforeldre fra Pakistan er klart eldst, og veier mest i de vektete utvalget, mens de unge fra Sri Lanka er yngst (Østby, 2018).

Vi ser at det er store forskjeller i integrasjonsmønsteret, avhengig av om vi ser på sysselsettingsgrad eller andelen som er aktive (enten sysselsatt eller under utdanning). Sysselsettingen stiger markant med alderen, mens andelen aktive er svakt synkende. For de unge aldersgruppene vi ser på her, er den sistnevnte indikatoren særlig viktig. Det er gjennomgående små forskjeller, men at andelen aktive er lavest blant de unge med tyrkisk foreldrebakgrunn ser ut til å stemme bra med undersøkelser basert på registerdata. Andelen aktive er også noe lavere blant kvinner og blant de unge som bare har grunnskoleutdanning.

Norskfødte med foreldre fra Vietnam leier i størst grad boligen. At de med muslimsk bakgrunn ser ut til å ha færre som leier boligen skyldes sannsynligvis at disse er eldre og at færre blant dem er under utdanning. De unge med pakistansk foreldrebakgrunn veier tungt her. Dette er i tråd med det registerstatistikken viser.²⁰

Andelen med årlig lavinntekt blant de norskfødte med foreldre fra disse fire landene er 17 prosent, sammenlignet med 8 prosent i resten av befolkningen 18-39 år (Thorsen, 2019). Lavinntektsandelen er høyest blant de yngste og følger også et tydelig utdanningsmønster, som blant innvandrerne. De norskfødte som bekjenner seg til islam er ikke nevneverdig mer utsatt for lavinntekt og økonomiske vansker enn andre.

Økonomiske problemer er langt mindre vanlig blant norskfødte med innvandrerforeldre enn blant innvandrerne, også når vi sammenligner med de samme landene.

¹⁹ <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/lavere-eierandel-blant-innvandrerne>, lest 10.08. 2020

²⁰ <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/lavere-eierandel-blant-innvandrerne>, lest 10.08. 2020

Mens om lag en tredjedel av innvandrerne fra Tyrkia og Pakistan har minst to økonomiske problemer (tabell 6.1), viser tabell 6.2 at andelen bare er litt over en av ti blant norskfødte med foreldre fra disse landene (14 og 11 prosent). Det eneste unntaket er Vietnam, der utbredelsen er omtrent lik. Andelen med økonomiske vansker er jevnt over på samme nivå som for resten av befolkningen i samme alder (Thorsen, 2019).

En sammenligning av innvandrere og norskfødte fra de fire landene, begrenset til aldersgruppen 18-39 år, bekrefter annen statistikk og forskning som viser en betydelig forbedring av den strukturelle integrasjonen. Deltakingen i arbeidsliv og utdanning er høyere, og det er færre som har økonomiske problemer og lav inntekt (tall ikke vist). Det er også færre som bor trangt. Andelen som leier boligen er imidlertid omtrent den samme blant etterkommerne som blant innvandrerne fra de fire landene. Det kan ha sammenheng med at så mange blant de norskfødte med innvandrerforeldre er under utdanning.

Tabell 6.2 Noen strukturelle indikatorer blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Prosent

	Sysse- satt ¹	Sysse- satt eller i utdanning ²	Arbeids- ledig	Leier bolig	Bor trangt	Årlig lav- inntekt ³	Minst 2 økonomiske problemer
Alle	72	88	4	22	31	17	13
Landbakgrunn							
Tyrkia	73	84	7	17	28	20	14
Pakistan	75	88	4	19	35	18	11
Sri Lanka	64	94	3	23	32	9	16
Vietnam	68	89	2	32	23	17	14
Religion land							
Muslimsk land	75	87	5	19	34	18	12
Ikke-muslimsk land	67	91	3	29	26	14	14
Kjønn							
Menn	76	91	4	21	28	16	9
Kvinner	68	85	4	23	34	17	17
Alder							
18-19	46	90	3	24	37	36	14
20-24	75	92	2	28	34	15	17
25-29	78	86	6	22	27	13	10
30-39	84	84	4	13	27	6	9
Egen religion							
Islam	75	87	5	17	34	19	12
Kristendom	70	91	2	29	21	15	16
Annen	68	92	2	27	26	16	14
Ingen	67	91	3	35	31	12	13
Utdanningsnivå							
Grunnskole	61	85	5	21	34	24	16
Videregående	77	90	1	25	34	14	14
Universitet-/høgskole	83	91	6	21	23	9	7

¹ I inntektsgivende arbeid eller midlertid fraværende fra slikt arbeid foregående uke

² Heltidsarbeid, deltidsarbeid, under utdanning eller deltaking i introduksjonsprogrammet som viktigste status,

³ Personer som har en årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet under lavinntektsgrensen (EU60). Studenthusholdninger holdt utenfor.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

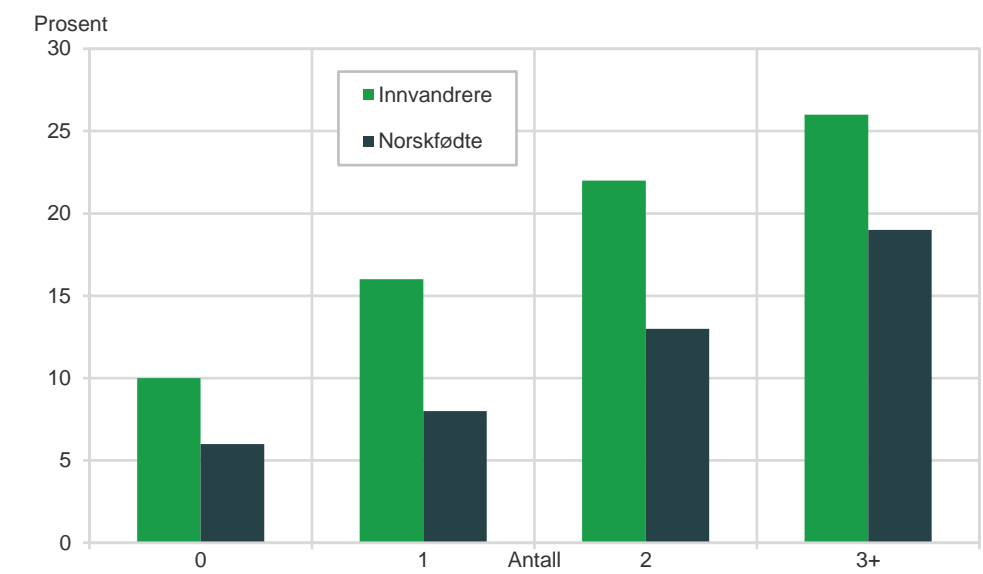
6.2. Barrierer og ressurser for integrering

Vi har skilt ut tre former for ressurser og begrensninger, knyttet til norskferdigheter, fysisk og psykisk helse, samt diskriminering. Disse kan også betraktes som selvstendige indikatorer på god integrering. Politisk legges det stor vekt på norskferdighetene. Som det heter i Regjeringens strategi for integrering: «Alle som bor i Norge må kunne snakke og forstå norsk. Det er en forutsetning for deltakelse i samfunns- og arbeidsliv...» (Kunnskapsdepartementet., 2018, s. 25).

Det er forholdsvis svake sammenhenger mellom de tre formene for barrierer og ressurser. Det er, kanskje noe overraskende, en tendens til at innvandrerne med dårligst norskferdigheter i minst grad opplever diskriminering (tall ikke vist). Den

tydeligste sammenhengen vi finner er mellom diskriminering og psykisk helse. Både blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre øker andelen som har psykiske helseproblemer med tallet på situasjoner der forskjellsbehandling har skjedd (figur 6.1). Å ha blitt utsatt for diskriminering i ansettelsesprosesser er også forbundet med nedsatt psykisk helse. I tillegg er det noe mer vanlig med aktivitetsbegrensninger på grunn av helseproblemer blant dem som har blitt utsatt for diskriminering i ansettelsesprosesser. Sammenhengen mellom diskriminering og psykisk helse er også bekreftet i en mer dyptloddende forskningsartikkel basert på LKI 2016 (Straiton, Aambø & Johansen, 2019).

Figur 6.1 Andel med dårlig psykisk helse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter antall situasjoner der de har blitt utsatt for forskjellsbehandling på grunn av sin innvandrerbakgrunn. 2016. Prosent.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Indikatorene fordelt etter bakgrunnskjennetegn blant innvandrerne

Tabell 6.3 viser først, i kolonnene lengst til venstre, andelen med gode og dårlige norskferdigheter, etter de valgte bakgrunnsvariablene. Polakker og arbeidsinnvandrere skiller seg ut med særlig dårlige norskferdigheter. Det samme gjør eldre innvandrere, de som ikke er norske statsborgere og innvandrere uten fullført utdanning. Ferdighetene i norsk blir, ikke overraskende, langt bedre med økende botid. Ut over en botid på 10 år endrer ikke andelen med dårlige ferdigheter seg nevneverdig, mens andelen med svært gode ferdigheter fortsetter å stige og når en topp blant dem som har vært i landet i mer enn 15 år. Ellers er det innvandrere fra Bosnia og Kosovo, de unge under 25 år, norske statsborgere, de som ikke har tilhørighet til noen religion, har morsmål som språklig er mest beslektet med norsk, samt universitets- eller høyskoleutdannede, som skiller seg ut i den positive enden av skalaen.

Med unntak av psykisk helse, har helseindikatorene en sterk sammenheng med alder, som er viktig å være klar over ved tolkningen av helseforskjellene. De to indikatorene som sier mest om utbredelsen av fysiske helseproblemer, indikerer at slike problemer øker med botiden, men at økningen flater ut etter mer enn 15 års botid. De tyder også på større helseproblemer blant innvandrere fra muslimske enn ikke-muslimske land, blant innvandrere som har familie eller flukt som innvandringsgrunn, og i noen grad blant dem med lav utdanning. Forskjellene i psykisk helse er langt mindre, og varierer for eksempel lite etter botid og alder. De største forskjellene har sammenheng med landbakgrunn; andelen med dårlig psykisk helse er tre ganger så høy blant innvandrere fra Iran og Irak som blant innvandrere fra land som Eritrea og Somalia. I gjennomsnitt innebærer land-

forskjellene at innvandrere fra muslimske land har dårligere psykisk helse enn andre. Samtidig er forskjellen mellom de muslimske landene svært stor, jf. Iran versus Somalia. Om helsetilstanden blant innvandrerne i Norge basert på LKI 2016, se også rapporten til Kjøllesdal et al. (2019). Rapporten konkluderer med at de fleste helseindikatorer viser at innvandrere som helhet kommer dårligere ut enn befolkningen for øvrig, men at det også er stor variasjon mellom innvandrere fra ulike land. Helsetilstanden svekkes med alderen, men svekkelsen ser ut til å starte tidligere og gå raskere blant innvandrerne enn ellers i befolkningen.

Andelen som har vært utsatt for minst en form for diskriminering på grunn av sin innvandrerbakgrunn er høy i de fleste grupper; vel tre av ti har opplevd dette i løpet av de siste 12 måneder. Variasjonene i hvem som har opplevd dette er imidlertid gjennomgående små. Unntakene er først og fremst etter alder og landbakgrunn. De unge er mer utsatt enn eldre, og innvandrere fra Irak, Iran og Somalia er noe mer utsatt enn andre innvandrere. Innvandrerne med lengst botid (16+ år) har sjeldnere erfaringer med diskriminering de siste 12 måneder. Mest overraskende er det kanskje at innvandrere med utdanning på universitets- eller høyskolenivå rapporterer om vel så mye diskriminering som andre utdanningsgrupper, og klart mer enn innvandrere uten noen fullført utdanning. Mens utdanning på andre måter går sammen med større integreringsressurser (bedre norskferdigheter, litt bedre helse), ser det ut til at erfaringene med diskriminering peker i en annen retning. Innvandrere med høyere utdanning er også gruppen som oftest gir uttrykk for at de har blitt forskjellsbehandlet ved søking etter arbeid. Det er naturligvis langt fra sikkert at dette er en reell forskjell, siden vi her spør om de intervjuedes egen oppfatning. En mulighet er at variasjoner i opplevd diskriminering sier mest om forskjeller i forventninger om likebehandling.

Diskriminering i ansettelsesprosesser er ellers mer utbredt blant innvandrere fra muslimske enn ikke-muslimske land, blant dem som bekjenner seg til islam som religion og blant dem som har innvandret på grunn av flukt eller av familieggrunner. Slik selvrapportering av diskriminering beviser naturlig nok ikke at det faktisk har foregått en diskriminering, men studier med bruk av fiktive jobbsøknader i Norge bekrefter at arbeidsgivere sjeldnere viser interesse for søkere som kommer fra muslimske land, og at denne effekten blir ytterligere forsterket hvis jobbsøkerne gir et signal i søknaden om at de selv er aktive muslimer (Di Stasio et al., 2019). Også andre undersøkelser med bruk av fiktive jobbsøknader tyder på en utstrakt grad av diskriminering (A. Midtbøen, 2015), også mot norskfødte med innvandrerforeldre (A. Midtbøen, 2016).

Andelene som oppgir at de har blitt diskriminert er høye, men ser ut til å stemme med andre undersøkelser. Undersøkelsen til Erdal et al. (2019) ble gjennomført blant unge voksne 20-37 år som er innvandrere fra Irak, Somalia, Pakistan, Tyrkia og Polen, og etterkommere fra Irak, Somalia, Pakistan, Tyrkia, Vietnam og Polen, i tillegg til et utvalg av personer som tilhørte majoritetsbefolkningen.²¹ Over 40 prosent av de med innvandrerbakgrunn oppgav at de hadde opplevd diskriminering på minst ett av sju områder det siste året (i møte med politiet, i møte med offentlig tjenesteperson, på jobb eller utdanningsinstitusjon, på restaurant eller cafe, i butikk, på offentlig transport, eller på gata). I Integreringsbarometeret 2013/2014 ble innvandrere fra ti land spurt om opplevelser av diskriminering eller urettferdig behandling i 12 ulike situasjoner på grunn av sin utenlandske bakgrunn. Det var flest som hadde opplevd dette i løpet av det siste året blant innvandrere fra Irak og Somalia, om lag 75 prosent, etterfulgt av innvandrere fra Pakistan, Sri Lanka og Polen, om lag 60 prosent (IMDi, 2015). I dette tilfellet var altså andelene som

²¹ Deltakerne ble definert som etterkommere hvis de var født i Norge av foreldre som hadde innvandret fra de aktuelle landene eller selv hadde innvandret før de var 11 år gamle. Deltakerne ble definert som innvandrere hvis de hadde innvandret til landet når de var 16 år eller eldre og hadde bodd i landet i minst 7 år

opplevde diskriminering godt over nivået i LKI 2016. Forskjellen kan både ha med spørsmålsformuleringen å gjøre, og med at det ble stilt langt flere spørsmål om diskriminering i Integreringsbarometeret enn i LKI 2016. Undersøkelsen som lå til grunn for Integreringsbarometeret hadde også et langt høyere frafall enn LKI. Deltakerne i undersøkelsen som er analysert av Erdal et al. fikk også spørsmål om hvor ofte de trodde at mennesker med deres religion eller etniske bakgrunn ble diskriminert mot i Norge. Om lag 30 prosent av innvandrerne og 40 prosent av etterkommerne svarte enten ganske ofte eller svært ofte. Dette var langt over andelen i majoritetsbefolkningen (Erdal et al., 2019, s. 145).

Tabell 6.3 Indikatorer på barrierer og ressurser for integrering etter ulike bakgrunnsvariabler, blant innvandrere 18+ år. Prosent

	Norskferdigheter		Helseindikatorer			Diskriminering	
	Dårlige (19-30)	Svært gode (6-7)	Begrensninger aktiviteter	Dårlig psykisk helse	2+ helseproblemer	I minst en situasjon	I søkeprosess arbeid ¹
Alle	25	22	16	13	21	31	31
Landbakgrunn							
Polen	47	11	10	10	13	32	23
Bosnia	3	50	21	13	22	24	29
Kosovo	5	40	21	13	30	28	33
Tyrkia	15	26	24	19	38	32	36
Irak	20	24	24	21	37	41	42
Iran	11	32	21	21	26	39	38
Afghanistan	10	22	14	14	18	32	31
Pakistan	20	22	25	17	27	30	39
Sri Lanka	4	22	16	7	20	15	20
Vietnam	26	29	16	7	28	22	24
Eritrea	27	6	8	7	3	25	25
Somalia	20	19	10	6	14	37	37
Religion land							
Muslimsk land	14	28	20	16	26	34	37
Ikke-muslimsk land	39	14	11	9	15	29	23
Innvandringsgrunn							
Arbeid	54	6	10	10	14	33	25
Familie	16	26	17	13	23	31	33
Flukt	14	28	19	14	24	30	33
Annen	13	33	12	8	14	33	26
Botid i år							
2-5	43	6	8	11	11	36	33
6-10	34	9	14	12	17	30	27
11-15	13	28	21	15	28	39	37
16-24	8	43	22	15	27	24	21
25+	12	39	24	12	32	22	28
Kjønn							
Menn	30	20	14	11	18	32	30
Kvinner	19	24	18	15	25	31	31
Alder							
18-24	4	43	7	11	9	42	33
25-39	22	23	10	10	13	36	30
40-54	29	17	19	15	27	27	31
55-75	40	13	34	15	41	19	29
Norsk statsborger							
Ja	11	35	21	14	28	30	34
Nei	40	8	11	11	14	33	29
Egen religion							
Islam	17	24	20	15	26	33	36
Kristendom	42	11	10	10	13	29	26
Annen	17	24	15	7	23	21	26
Ingen	17	37	16	15	23	38	27
Utdanningsnivå							
Ingen fullført	58	2	20	14	25	23	27
Grunnskole	23	19	19	13	21	33	33
Videregående	31	18	15	12	21	29	22
Universitet-/høgskole	16	33	13	11	19	35	39

¹I prosent av dem som har søkt arbeid siste 12 måneder

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Indikatorene fordelt etter bakgrunnskjennetegn blant norskfødte med innvandrerforeldre

Tabell 6.4 viser hvordan indikatorene på helse og diskriminering varierer blant de norskfødte med innvandrerforeldre, etter de samme bakgrunnsvariablene som i tabell 6.2. Det er få systematiske forskjeller i helsetilstand. Gjennomgående er det ungdommer med tyrkisk foreldrebakgrunn som ser ut til å ha dårligst helse. Begrensninger i aktiviteter som skyldes helseproblemer stiger med alderen, mens det ikke er tilfelle for de andre helseindikatorer.

Norskfødte med bakgrunn fra islamske land, og som selv bekjenner seg til islam, opplever mest diskriminering. Menn føler seg også noe mer utsatt enn kvinner, enten vi ser på antall situasjoner der en har opplevd diskriminering, eller diskriminering i søking etter arbeid. Men i motsetning til det som var tilfelle blant innvandrerne, er det ingen sammenheng mellom diskriminering og utdanningsnivå.

Som vi ser, er andelen som har opplevd forskjellsbehandling på grunn av sin innvandrerbakgrunn høyere blant de norskfødte enn blant innvandrerne. Mer enn fire av ti har opplevd slik forskjellsbehandling minst en gang i løpet av de siste 12 månedene. Andelene er også høyere hvis vi holder oss til de fire landene som de norskfødte har sin bakgrunn fra. Når vi begrenser sammenligningen til aldersgruppen 18-39 år, blir imidlertid forskjellene klart mindre. Mens 42 prosent av de norskfødte har blitt utsatt for diskriminering, er andelen 37 prosent i tilsvarende aldersgruppe blant innvandrerne fra de samme landene (tall ikke vist). Forskjellene kan også ha sammenheng med forventninger og kunnskaper om rettigheter. En analyse av spørsmålet om diskriminering på arbeidsplassen fant imidlertid ingen signifikante forskjeller mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra de samme landene, i en multivariat analyse (A. H. Midtbøen & Kitterød, 2019).

I undersøkelsen til Erdal et al. (2019), var andelene som oppga å ha blitt diskriminert på minst sju områder høyest blant etterkommerne; mer enn halvparten av etterkommerne med foreldre fra Somalia, Pakistan, Irak og Tyrkia oppgav dette. Som nevnt var det også flere blant etterkommerne enn blant innvandrerne i denne undersøkelsen som mente at personer med samme religiøse og etniske bakgrunn som dem selv ofte ble utsatt for diskriminering. Det samme er vist i en undersøkelse fra Storbritannia. De som er født i Storbritannia av innvandrerforeldre oppgir langt oftere enn innvandrerne at gruppen de tilhører blir diskriminert mot (Fernández-Reino, 2020).

En sammenligning av innvandrere og norskfødte fra de fire landene, begrenset til aldersgruppen 18-39 år, viser likevel gjennomgående sterkere ressurser og færre begrensninger. Norskferdighetene er ikke målt for de norskfødte med innvandrerforeldre, men er åpenbart på et annet nivå enn for innvandrerne. De fysiske helseproblemene ser imidlertid ut til å være nokså like, selv om det må tas forbehold for aldersforskjellene (tall ikke vist). Den psykiske helsetilstanden er noe bedre blant de norskfødte, som utelukkende skyldes forbedringene blant norskfødte med foreldre fra Tyrkia og Pakistan. Mens eksempelvis 17 prosent av innvandrere fra Pakistan i alderen 16-39 år har psykiske helseproblemer, er andelen blant norskfødte med pakistanske foreldre 7 prosent. Unntaket fra regelen er diskriminering, som vist ovenfor. Men ser vi bare på diskriminering ved søking etter arbeid er det færre blant de norskfødte enn blant innvandrerne som har opplevd dette, slik de selv vurderer det.

Tabell 6.4 Indikatorer på helse og opplevd diskriminering blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Prosent

	Helseindikatorer			Diskriminering	
	Begrensninger i aktiviteter	Dårlig psykisk helse	Minst to helseproblemer	I minst en situasjon	I søkeprosess arbeid ¹
Alle	9	8	16	42	25
Landbakgrunn					
Tyrkia	15	11	19	44	24
Pakistan	10	7	12	48	30
Sri Lanka	5	6	15	43	26
Vietnam	6	9	22	28	15
Religion land					
Muslimsk land	11	8	14	47	28
Ikke-muslimsk land	5	8	20	33	19
Kjønn					
Menn	8	8	13	47	28
Kvinner	11	9	19	38	21
Alder					
18-19	5	11	14	32	24
20-24	8	7	14	44	26
25-29	13	8	23	47	25
30-39	11	7	13	44	22
Egen religion					
Islam	11	7	14	48	29
Kristendom	11	13	26	35	20
Annen	3	5	18	30	24
Ingen	8	11	14	34	12
Utdanningsnivå					
Grunnskole	10	10	16	41	27
Videregående	11	7	17	45	21
Universitet/-høgskole	7	7	16	43	25

¹I prosent av dem som har søkt arbeid siste 12 måneder

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Sammenhengen med strukturell integrasjon blant innvandrerne

Tabell 6.5 viser hvordan de valgte begrensningene og ressursene går sammen med den strukturelle integreringen blant innvandrerne. I utgangspunktet ville vi forvente at de som er godt integrert i arbeidslivet og boligmarkedet, og som har god økonomi, også har mer ressurser og færre begrensninger knyttet til norskferdigheter, helse og diskriminering. Dette bekreftes på de fleste områder. For eksempel har arbeidsledige langt dårligere norskferdigheter enn de sysselsatte, det samme gjelder andre grupper utenfor arbeidsliv og utdanningssystem. Det er enda større forskjeller mellom dem som leier versus eier boligen. Dårlige norskferdigheter går også sammen med enkelte andre boligproblemer. Så mange som 40 prosent av dem som har fukt eller råte i boligen skårer lavt på indeksen for norskferdigheter, sammenlignet med 23 prosent av dem som ikke har slike problemer (tall ikke vist). Dette skyldes neppe noen kausal effekt av norskferdigheter på boligstandarden, men at norskferdigheter henger sammen med sysselsetting og utdanningsnivå, som igjen gir bedre økonomi og større valgmuligheter på boligmarkedet. Som vist i tabell 6.5 korrelerer dårlig økonomi med relativt svake norskferdigheter. Forskjellen er tydeligst for andelen som har svært gode ferdigheter, denne andelen synker jevnt med et økende antall økonomiske problemer, fra 30 prosent blant dem som ikke har noen slike problemer til 6 prosent blant dem som har minst fire problemer.

Helseproblemer går på tilsvarende vis ofte sammen med svak integrasjon i arbeidslivet og en vanskelig økonomisk situasjon, uansett valg av helseindikator. Derimot er det liten sammenheng mellom helse og posisjon på boligmarkedet. Det er imidlertid flere som har dårlig psykisk helse blant innvandrere som er utsatt for visse typer boligproblemer, slik som fukt i boligen og problemer med støy (tall ikke vist). Andelen som har minst to langvarige sykdommer er noe overrepresentert blant dem som har problemer knyttet til fukt og støy.

Litt overraskende er det imidlertid at diskriminering i relativt liten grad går sammen med utenforskap på arbeids- og boligmarked. Arbeidsledige og innvandrere under utdanning er riktignok noe mer utsatt, mens de som står utenfor fordi de er pensjonister, hjemmearbeidende eller lignende sjeldnere har blitt utsatt for dette. Noe av forklaringen kan ligge i at diskriminering på arbeidsplassen inngår i indeksen, og innvandrere utenfor arbeidslivet kan naturligvis ikke rammes av dette. Men også når vi ser nærmere på opplevelsen av diskriminering knyttet til arbeidssøking, er det ikke slik at de som nå står utenfor arbeidslivet oftere har følt seg rammet av dette. Erfaringer med diskriminering er imidlertid klart hyppigere blant innvandrere med økonomiske problemer, det gjelder både «generell» diskriminering og diskriminering i ansettelsesprosesser. Det objektive målet på lavinntekt har derimot i liten grad sammenheng med diskriminering.

I tolkningen av disse forskjellene bør en ha i mente at det er *nylige* erfaringer med diskriminering (i løpet av de siste 12 måneder) det er spurt om. Hvis det hadde blitt spurt om erfaringer med dette over et lengre tidsrom, er det mulig at fordelingsmønsteret hadde sett annerledes ut. Men siden det er *opplevelsen av* diskriminering det spørres om, er det ikke sikkert at varigheten av observasjonsperioden betyr så mye.

Tabell 6.5 Indikatorer på barrierer og ressurser for integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon. Innvandrere 18+ år. Prosent

	Norskferdigheter indeks (6-30)		Helseindikatorer			Diskriminering	
	Dårlige (19-30)	Svært gode (6-7)	Begrensninger aktiviteter	Dårlig psykisk helse	Minst to helse- eller problemer	I minst en situasjon	I søkeprosess arbeid ²
Alle	25	22	16	13	21	31	31
Arbeid/utdanning							
Sysselsatt ¹							
Ja	23	26	9	9	16	32	31
Nei	31	14	29	20	31	31	30
Egendefinert status							
Sysselsatt heltid	24	26	7	8	14	30	30
Sysselsatt deltid	21	21	14	11	20	35	32
Under utdanning	12	29	7	10	8	37	35
Arbeidsledig	37	10	20	23	25	39	29
AAP eller ufør	30	12	62	35	57	27	29
Pensjon, hjemmearbeid eller annet	40	12	33	14	42	23	18
Bolig							
Leier bolig	38	13	16	13	19	35	32
Eier bolig	14	29	15	12	22	28	29
Bor trangt	30	15	16	13	19	32	30
Bor ikke trangt	23	25	15	12	22	31	31
Økonomi							
Antall problemer							
0	21	30	10	6	16	26	21
1	26	18	14	9	19	31	24
2-3	28	13	19	18	25	37	39
4+	39	6	37	38	44	46	46
Årlig lavinntekt³							
Ja	32	11	21	17	27	34	34
Nei	23	25	14	11	19	30	29

¹ I inntektsgivende arbeid eller midlertidig fraværende fra slikt arbeid foregående uke

² I prosent av dem som har søkt arbeid siste 12 måneder

³ Personer som har en årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet under lavinntektsgrensen (EU60). Studenthusholdninger holdt utenfor.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Sammenhengen med strukturell integrasjon blant norskfødte med innvandrerforeldre

Tabell 6.6 viser ressurser og begrensninger blant de norskfødte sett i sammenheng med strukturell integrasjon. Norskferdigheter, som er mindre aktuelt for denne gruppen, er ikke med. To av de tre helseindikatorerne tyder på at helsetilstanden, på

samme måte som blant innvandrerne, er noe dårligere blant ikke-sysselsatte og særlig blant arbeidsledige. Andelen med nedsatt aktivitetsnivå på grunn av helseproblemer er 22 prosent blant dem som verken er i utdanning eller i arbeid, mens gjennomsnittet for alle er 9 prosent (tall ikke vist).

Svak økonomi er også forbundet med dårligere helse. Økonomien gir sterkest utslag for psykisk helse. Blant dem som har minst tre økonomiske problemer, har om lag en tredjedel psykiske helseproblemer.

Sammenhengen mellom de strukturelle indikatorene og opplevd diskriminering er svak. Det er en tendens til at de som jobber deltid har mest erfaringer med dette. Det er også liten sammenheng mellom økonomisk situasjon og diskriminering, men norskfødte med de hyppigste økonomiske problemene har oftere opplevd diskriminering enn andre.

Tabell 6.6 Indikatorer på helse og diskriminering etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon, blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år. Prosent

	Helseindikatorer			Diskriminering	
	Begrensninger aktiviteter	Dårlig psykisk helse	Minst to helseproblemer	I minst en situasjon	I søkeprosess arbeid ²
Alle	9	8	16	42	25
Arbeid/utdanning					
Sysselsatt ¹					
Ja	8	6	16	43	24
Nei	12	13	16	40	26
Egendefinert status					
Sysselsatt heltid	8	5	16	39	26
Sysselsatt deltid	16	8	21	58	21
Under utdanning	5	10	14	43	26
Arbeidsledig	23	15	21	45	:
AAP eller ufør	:	:	:	:	:
Pensjon, hjemmearbeid eller annet	:	:	:	:	:
Bolig					
Leier bolig	7	11	15	39	19
Eier bolig	10	7	16	43	27
Bor trangt	11	8	16	44	24
Bor ikke trangt	9	8	15	42	26
Økonomi					
Antall problemer					
0	6	5	15	43	25
1	16	11	17	44	22
2	12	11	17	39	33
3+	21	34	30	59	29
Årlig lavinntekt³					
Ja	12	12	20	43	28
Nei	9	7	15	42	24

¹I inntektsgivende arbeid eller midlertidig fraværende fra slikt arbeid foregående uke, ²I prosent av dem som har søkt arbeid siste 12 måneder, ³Personer som har en årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet under lavinntektsgrensen (EU60). Studenthusholdninger holdt utenfor.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

6.3. Politisk integrasjon

Det er forholdsvis få indikatorer som er egnet til å si noe om innvanderens politiske integrasjon i LKI 2016. Vi har, som redegjort for tidligere, valgt å lage en indeks for tilliten til sentrale samfunnsinstitusjoner: Det politiske systemet, rettsvesenet og politiet. Vi ser både på dem som skårer særlig lavt på indeksen, og på dem som skårer høyt. En tredje indikator er stemmegivning ved kommunevalget i 2015. Det er en signifikant, men nokså svak, sammenheng mellom institusjonell tillit og deltaking i valg. Korrelasjonen (Pearsons r) er sterkest mellom stemmegivning og tilliten til rettsvesenet (0.14), og svakest mellom stemmegivning og tilliten til politiet (0.09).

Det er, som forventet, flere signifikante sammenhenger mellom indikatorene på begrensninger og ressurser vist i tabell 6.3 og indikatorene på politisk integrasjon (tall ikke vist). Opplevd diskriminering på grunn av innvandrerbakgrunn er forbundet med en klart lavere institusjonell tillit blant innvandrerne. Tendensen er den samme for de norskfødte, men noe svakere. Derimot er det ingen sammenheng mellom diskriminering og stemmegivning. En annet funn er at tilbøyeligheten til å stemme ved kommunevalget stiger med økende norskferdigheter, fra 31 prosent blant dem med dårlige ferdigheter til 61 prosent blant dem med svært gode. For norskfødte går dårlig psykisk helse sammen med lavere politisk integrasjon; de som har psykiske problemer har både lavere tillit til institusjoner (43 versus 23 prosent) og deltar sjeldnere i valg.

Sammenligninger av den institusjonelle tilliten mellom innvandrerne og befolkningen som helhet, viser at innvandrerne i gjennomsnitt har høyere tillit til det politiske systemet og de andre samfunnsinstitusjonene enn det befolkningen har. Dette står i motsetning til den generelle mellommenneskelige tilliten, som er klart lavere blant innvandrerne (Blom, 2017b). Tilliten til disse institusjonene blant norskfødte med innvandrerforeldre er nokså lik tilliten i hele befolkningen i samme aldersgruppe (Pettersen, 2018).

Indikatorene fordelt etter bakgrunnskjennetegn blant innvandrerne

Innvandrere med lav tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner er noe overrepresentert blant de unge, blant arbeidsinnvandrere og blant innvandrere fra Polen og Tyrkia (tabell 6.7). Forskjellene er imidlertid små. Andelen med høy tillit varierer i større grad mellom forskjellige innvandrergrupper, og er særlig høy blant dem som har flukt som årsak til innvandring, og som er eldre, har lav utdanning, er muslimer, har bodd kort tid i Norge og har innvandret fra Eritrea, Afghanistan eller Irak.

Stemmegivningen ved kommunevalget varierer sterkt. Som venter stiger stemmegivningen med økende botid, der skillet ser ut til å være særlig stort mellom dem som har vært i Norge under eller over 10 år. Her må en også ta hensyn til at innvandrere må ha stått innført i Folkeregistret som bosatt i Norge de siste tre årene for å ha stemmerett. Stemmegivningen er ellers påfallende lav blant arbeidsinnvandrere og polakker, bare 17-18 prosent, og blant dem som ikke er norske statsborgere.

Det må sies at totaltallene for valgdeltaking stemmer dårlig med annen valgstatistikk. For innvandrere som har blitt norske statsborgere var valgdeltakelsen ved kommunevalget i 2015 40 prosent, og for utenlandske statsborgere 29 prosent, mens den var 64 prosent blant alle uten innvandrerbakgrunn. Den betydelige overvurderingen av hvor mange som faktisk stemte, viser seg også når vi ser nærmere på enkeltland. Mens 78 prosent av de pakistanske innvandrerne stemte ved valget ifølge LKI 2016, viser valgstatistikken at tallet var henholdsvis 52 prosent blant pakistanske innvandrere med norsk statsborgerskap og 34 prosent blant pakistanske innvandrere med utenlandsk statsborgerskap. Det store flertallet av de pakistanske stemmeberettigede var norske statsborgere. Det stemmer imidlertid at valgdeltakingen blant de pakistanske innvandrerne er forholdsvis høy sammenlignet med de andre innvandringslandene i LKI 2016, og at den er særlig lav blant arbeidsinnvandrere og polakker. Blant polakker uten norsk statsborgerskap var valgdeltakingen i 2015 så lav som 7 prosent (Kleven, 2017). Overvurderingen av hvor mange som stemte ved kommunevalget har sannsynligvis flere årsaker. En av dem ligger i det selektive frafallet; de som deltar i intervjuundersøkelser kan være mer opptatt enn andre av å delta i samfunnet og «gjøre sin stemme hørt». En annen mulig årsak er at den intervjuede ønsker å framstå i et best mulig lys, og derfor rapporterer om noe som faktisk ikke har skjedd. Dette er et kjent fenomen i intervjuundersøkelser (Kreuter, Presser & Tourangeau, 2008).

Ved Kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2019 var valgdeltakelsen blant innvandrere med norsk statsborgerskap 45 prosent, og 31 prosent blant stemmeberettigede utenlandske statsborgere. Dette var godt under den totale valgdeltakingen på 65 prosent (IMDi, 2020). Lignende forskjeller i valgdeltaking finner en også i Stortingsvalgene. I de to siste stortingsvalgene, 2013 og 2017, var deltakingen på 80 prosent for norske borgere uten innvandrerbakgrunn, og rundt 55 prosent blant innvandrere. Valgdeltakingen er lavere for personer med innvandrerbakgrunn selv om vi tar hensyn til bakgrunnsvariabler som kjønn, alder, utdanning og arbeidsstyrkestatus (Kleven, 2019).

Tabell 6.7 Indikatorene på politisk integrasjon etter ulike bakgrunnsvariabler blant innvandrere 18+ år. Prosent

	Institusjonell tillit		Stemte ved kommunevalget
	Lav	Høy	
Alle	19	31	48
Landbakgrunn			
Polen	25	16	17
Bosnia	14	33	61
Kosovo	18	34	45
Tyrkia	27	27	65
Irak	17	39	61
Iran	21	28	58
Afghanistan	12	44	58
Pakistan	14	36	78
Sri Lanka	10	34	79
Vietnam	16	28	64
Eritrea	4	50	44
Somalia	21	38	65
Religion land			
Muslimsk land	18	35	62
Ikke-muslimsk land	20	24	31
Innvandringsgrunn			
Arbeid	24	21	18
Familie	19	29	57
Flukt	16	37	61
Annen	14	26	59
Botid i år			
2-5	17	36	27
6-10	19	27	34
11-15	23	31	64
16-24	18	20	66
25+	17	26	76
Kjønn			
Menn	19	31	44
Kvinner	18	30	52
Alder			
18-24	26	28	41
25-39	21	28	39
40-54	15	30	54
55-75	13	43	62
Norsk statsborger			
Ja	18	31	69
Nei	19	30	27
Egen religion			
Islam	17	38	64
Kristendom	20	24	25
Annen	21	31	62
Ingen	13	21	49
Utdanningsnivå			
Ingen fullført	20	51	51
Grunnskole	20	35	54
Videregående	20	25	39
Universitet-/høgskole	26	29	52

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Indikatorene fordelt etter bakgrunnskjenntegn blant norskfødte med innvandrerforeldre

Blant de norskfødte er det få klare mønstre i hvem som gir uttrykk for lav og høy tillit til institusjonene (tabell 6.8). Blant menn er det imidlertid flere med lav tillit enn blant kvinner, og tilliten er svakt stigende med økende utdanningsnivå.

Som blant innvandrerne, viser valgstatistikken at valgdeltakingen ved kommune- og fylkestingsvalget i 2015 er sterkt overvurdert. For de norskfødte med foreldre fra Tyrkia, Pakistan og Sri Lanka var det mellom 40 og 44 prosent som avga stemme i 2015-valget, altså godt under det angitte nivået i tabell 6.8. Blant norskfødte med foreldre fra Vietnam var andelen 28 prosent. Tabellen bekrefter altså forskjellen mellom dem med foreldrebakgrunn fra Vietnam og de øvrige, og viser ellers at valgdeltakingen er noe høyere enn gjennomsnittet blant dem som har høyere utdanning, bekjenner seg til islam, og er eldre. Sammenhengen med utdanning bekreftes av annen valgstatistikk, men i motsetning til det vi finner i tabellen viser valgstatistikken for 2015 at 18-19-åringene hadde en vel så høy valgdeltaking som de eldre aldersgruppene, for eksempel unge med foreldre fra Pakistan (Kleven, 2017).

I det siste stortingsvalget var det 57 prosent av norskfødte med innvandrerforeldre som avga stemme, altså bare litt flere enn blant innvandrerne, og godt under den totale deltakingen. Valgdeltakingen blant de norskfødte er lavere enn for befolkningen uten innvandrerbakgrunn også når det tas hensyn til aldersforskjeller (Kleven, 2019).

Når vi sammenligner innvandrere og norskfødte fra de fire landene bare for aldersgruppen 18-39 år, er den institusjonelle tilliten lavere blant de norskfødte enn den er blant innvandrerne (tall ikke vist). Som nevnt skiller likevel ikke tillitsnivået for de norskfødte med innvandrere seg mye fra tillitsnivået i befolkningen som helhet i samme aldersgruppe. Andelen som avgav stemme blant de norskfødte ved valget i 2015 var omtrent den samme som blant innvandrerne fra de samme landene. Her gir imidlertid valgstatistikken et noe annet bilde. Norskfødte med innvandrerforeldre fra Afrika, Asia etc. hadde i 2015 en valgdeltaking som lå nærmere deltakingen blant norskfødte uten innvandrerbakgrunn i alderen 18-34 år enn deltakingen blant innvandrere fra de samme landene. Dette var konklusjonen uansett kjønn og utdanningsnivå (Kleven, 2017, s. 60).

Tabell 6.8 Indikatorer på politisk integrasjon blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Prosent

	Institusjonell tillit		Stemte ved t kommunevalget
	Lav	Høy	
Alle	25	14	63
Landbakgrunn			
Tyrkia	30	12	62
Pakistan	26	15	68
Sri Lanka	14	22	66
Vietnam	25	11	50
Religion land			
Muslimsk land	27	14	67
Ikke-muslimsk land	21	15	55
Kjønn			
Menn	29	14	63
Kvinner	20	14	64
Alder			
18-19	19	14	58
20-24	25	18	62
25-29	30	16	64
30-39	23	9	68
Egen religion			
Islam	27	14	68
Kristendom	14	19	57
Annen	26	14	55
Ingen	21	14	53
Utdanningsnivå			
Grunnskole	31	12	57
Videregående	22	13	64
Universitet/-høgskole	20	20	70

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Sammenhengen med strukturell integrasjon blant innvandrerne

I hvilken grad sier indikatorene på strukturell integrasjon også noe om den politiske integrasjonen? Har de som er forankret og «innenfor» på arbeidsmarked og boligmarked, og med god økonomi, også større tillit til institusjonene, og høyere valgdeltaking? I hovedsak ser svaret ut til å være nei, når vi tar for oss den institusjonelle tilliten blant innvandrerne (tabell 6.9). Den institusjonelle tilliten er vel så høy blant gruppene som står utenfor arbeidslivet og som leier framfor eier boligen. Heller ikke forskjellene etter økonomisk situasjon er særlig store. Noe overraskende er innvandrere med høy tillit overrepresentert blant dem med lav inntekt.

Andelen som stemte ved kommunevalget er høyest blant innvandrere som står utenfor arbeidslivet grunnet mottak av AAP eller fordi de er uføre, eller av andre årsaker. Derimot er integrasjonen på boligmarkedet utslagsgivende, forskjellen i stemmegivning mellom de som leier og de som eier er over 20 prosentpoeng i eiernes favør. Økonomien slår også ut for stemmegivning, men i nokså liten grad. Det er vanskelig å si hva som forklarer disse mønstrene, men noe av forklaringen kan ligge i varierende botid. Botiden har, som vist i tabell 6.7, en klar sammenheng med stemmegivning. De polske innvandrerne veier også tungt i det vektete materialet, og dette er en gruppe som ofte leier boligen (jf. tabell 6.1) og har lav valgdeltaking.

Tabell 6.9 Indikatorene på politisk integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon. Innvandrere 18+ år. Prosent

	Institusjonell tillit		Stemte ved kommunevalget
	Lav	Høy	
Alle	19	31	48
Arbeid/utdanning			
Sysselsatt ¹			
Ja	19	27	44
Nei	18	37	54
Egendefinert status			
Sysselsatt heltid	18	27	44
Sysselsatt deltid	21	27	43
Under utdanning	21	36	48
Arbeidsledig	22	30	40
AAP eller ufør	18	34	66
Pensjon, hjemme-arbeid eller annet	14	45	66
Bolig			
Leier bolig	19	33	36
Eier bolig	18	29	57
Bor trangt	27	36	48
Bor ikke trangt	19	28	47
Økonomi			
Antall problemer			
0	18	28	46
1	15	29	44
2-3	23	36	51
4+	19	38	56
Årlig lavinntekt³			
Ja	18	37	52
Nei	19	29	46

¹I inntektsgivende arbeid eller midlertid fraværende fra slikt arbeid foregående uke,

²I prosent av dem som har søkt arbeid siste 12 måneder,

³Personer som har en årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet under lavinntektsgrensen (EU60). Studenthusholdninger er holdt utenfor

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Sammenhengen med strukturell integrasjon blant de norskfødte med innvandrerforeldre

Blant de norskfødte med innvandrerforeldre skiller de arbeidsledige seg ut ved å ha særlig lav tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner (tabell 6.10). Dette er imidlertid en liten gruppe, med tilhørende stor statistisk usikkerhet. Tar vi med alle som verken er i arbeid eller utdanning, er det 40 prosent som uttrykker lav tillit, mot 23 prosent blant dem som er aktive (tall ikke vist). Det er også tegn til at en utsatt økonomisk situasjon går sammen med lavere institusjonell tillit.

Deltakingen i kommunevalget følger det samme mønsteret. Det mest påfallende er at valgdeltakingen synker med antallet økonomiske problemer, og er særlig lav, under 40 prosent, blant de unge med minst tre problemer. Den er også noe lavere enn gjennomsnittet blant dem som leier boligen, som er arbeidsledige eller på annen måte utenfor arbeidsliv og utdanningssystem. Derimot er det svakt flere som har avgitt stemme blant dem som har lav inntekt per forbruksenhet.

Tabell 6.10 Indikatorer på politisk integrasjon etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon, blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år. Prosent

	Institusjonell tillit		Stemte ved kommunevalget
	Lav	Høy	
Alle	25	14	63
Arbeid/utdanning			
Sysselsatt¹			
Ja	24	15	66
Nei	28	12	54
Egendefinert status			
Sysselsatt heltid	27	15	68
Sysselsatt deltid	21	11	59
Under utdanning	19	16	61
Arbeidsledig	56	0	56
AAP eller ufør	:	:	:
Pensjon, hjemmearbeid eller annet	:	:	:
Bolig			
Leier bolig	26	16	53
Eier bolig	25	14	66
Bor trangt	26	13	61
Bor ikke trangt	24	15	64
Økonomi			
Antall problemer			
0	22	14	68
1	26	19	59
2	21	14	53
3+	48	13	39
Årlig lavinntekt²			
Ja	32	11	67
Nei	23	15	62

¹ Inntektsgivende arbeid eller midlertidig fraværende fra slikt arbeid foregående uke, ²Personer som har en årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet under lavinntektsgrensen (EU60). Studenthusholdninger er holdt utenfor
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

6.4. Sosial integrasjon

Indikatorene fordelt etter bakgrunnskjenne tegn blant innvandrerne

Ekteskap og parforhold er både en viktig kilde til sosial støtte og til økonomisk trygghet. Denne støtten kan være særlig viktig for innvandrerne i overgangen til å leve i et nytt land. Slik sett kunne ekteskap og parforhold også vært inkludert blant indikatorene på ressurser og begrensninger. I tabell 6.11 viser vi først andelen enslige, altså andelen som verken bor sammen med ektefelle eller samboer. I hele utvalget er det vel en tredjedel, 34 prosent, som er enslige. Dette er en høyere andel enn i befolkningen som helhet, når det tas hensyn til andre demografiske forskjeller (Sandnes, 2017a). Andelen enslige er særlig høy blant unge og innvandrere med kort botid, blant innvandrere med lavt utdanningsnivå, og blant personer som har innvandret fra Eritrea, Somalia eller Afghanistan. En del av dem som har innvandret fra de sistnevnte landene har kommet til Norge som enslige mindreårige flyktninger, framfor alt fra Afghanistan (Kirkeberg & Lunde, 2020).

Definerer vi de enslige som dem verken lever i samliv eller er forlovet/har kjæreste, i eller utenfor landet, blir tallene lavere, 24 prosent. Denne andelen varierer i hovedsak på samme måte som andelen som ikke lever i samliv.

Et problem for noen grupper av innvandrere er at ektefellen eller den forlovede/kjæresten befinner seg utenfor landets grenser. At partneren ikke er i Norge er forbundet med større risiko for ensomhet (Blom, 1997) og for å være lite tilfreds med livet (Barstad, 2018). Regnet i prosent av alle er det 6 prosent som har en ektefelle, forlovede eller kjæreste som befinner seg utenfor Norge. Andelen er høyest blant menn, unge under 40 år, arbeidsinnvandrere, og blant dem med kort botid og ingen fullført utdanning. Opprinnelseslandene som er hardest rammet er

Somalia, Afghanistan, Polen og Eritrea. Blant gifte somaliske menn har en av fire ektefellen utenfor landet, blant gifte polske menn vel en av fem (Sandnes, 2017a).

Venner er også en viktig kilde til sosial støtte, og kan blant annet formidle informasjon om jobbtilbud, muligheter for deltaking i foreninger ol. Andelen som har liten vennskapskontakt, vel en femtedel av innvandrerne, varierer nokså lite med forskjellige bakgrunnskjennetegn. Fordelingen har en tydelig aldersdimensjon, ved at andelen med liten kontakt øker jevnt med stigende alder. De aldersmessige variasjonene kan også ligge bak noen av landforskjellene. Andelen med liten kontakt er høyest blant innvandrere fra Vietnam, som har en relativt høy andel «godt voksne» og få unge (Wiggen, 2017b). Betydelig flere har liten vennkontakt blant innvandrerne enn i befolkningen som helhet, om lag tre ganger så mange (Sandnes, 2017a, s. 79).

Det er interessant å se nærmere på hvor innvandrerdominerte vennenettverkene er. Hvor mange av vennene har selv innvandrerbakgrunn? Svarene på dette spørsmålet gir et visst innblikk i graden av segregering i vennskapsnettverket, og i hvilken grad vennskapene skaper sosiale broer over til majoritetsbefolkningen. Det viktigste er antakelig at minst en av vennene har bakgrunn fra majoritetsbefolkningen. Snaut en fjerdedel av innvandrerne har bare venner med innvandrerbakgrunn. Denne segregerte andelen er, som vist i tabell 6.11, særlig høy blant de eldre (55-75 år), personer med ingen fullført utdanning og innvandrere fra Eritrea og Pakistan. Motsvarende er segregeringen av vennskapsnettverkene spesielt lav for innvandrere fra Bosnia og Kosovo, unge under 25 år, personer med universitets- eller høgskoleutdanning og innvandrere som ikke tilhører noen religion.

Det siste er interessant og reiser spørsmålet om den sterke religiøsiteten blant innvandrerne kan bidra til mer segregering i de sosiale nettverkene. Materialet fra LKI 2016 kan tyde på en slik sammenheng. Av dem som sjelden deltar i religiøse møter har 19 prosent bare innvandrervenner, mens blant dem som ofte deltar i slike møter, er det 33 prosent som bare har venner med innvandrerbakgrunn. Den samme tendensen ser vi blant de norskfødte. Andelen som har et innvandrerdominert nettverk (mer enn halvparten av vennene er innvandrervenner), er henholdsvis 29 og 55 prosent blant dem som er lite versus mye religiøst aktive (tall ikke vist).

Gjennom frivillig arbeid kan innvandrerne knytte verdifulle kontakter, både til andre innvandrere og til majoritetssamfunnet, og det kan bidra til å utvikle norskferdighetene (Barstad, 2019). I hvilken grad deltar innvandrerne i frivillig arbeid for foreninger som ikke har et direkte religiøst eller innvandrerorientert formål? Forholdsvis få innvandrere gjør dette, i alt 13 prosent av hele utvalget. Andelen er spesielt lav blant polske innvandrere og arbeidsinnvandrere, og blant dem som har relativt kort botid i Norge (10 år eller mindre). Det frivillige arbeidet er langt mer utbredt blant de unge enn blant de eldre, og blant innvandrere med høyere utdanning. At utdanning er en viktig faktor bak deltakingen i frivillig arbeid er bekreftet i forskjellige analyser, selv ved kontroll for andre faktorer som kan påvirke denne sammenhengen (Barstad & Sandvik, 2015).

Innvandrere deltar langt sjeldnere i frivillig arbeid enn befolkningen for øvrig, framfor alt fordi de i mindre grad enn befolkningen er engasjert i idrettslag (With, 2017), se også Barstad og Sandvik (2015). De norskfødte med innvandrerforeldre er derimot i gjennomsnitt like aktive som befolkningen i samme alder.²² Gode norskferdigheter er forbundet med større engasjement i frivillig arbeid (Barstad 2019), det samme er god helse (With 2017). Se også Eimhjellen og Arnesen (2018)

²² <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/mye-frivillig-innsats-blant-norskfodte-med-innvandrerforeldre>, lest 18.05. 2020

og Eimhjellen et al. (2020) for en analyse av dette temaet, i stor grad basert på LKI 2016. De sistnevnte forfatterne drøfter årsakene til at polakker i Norge er så lite engasjert i frivillig arbeid, og trekker fram dårlige norskferdigheter som en nøkkelfaktor. Av andre faktorer som kan spille en rolle trekkes den katolske kirken inn. Det pekes på at den katolske kirken bidrar til å vedlikeholde polsk kultur og fellesskap i Norge, «... men på ein måte som kan kome til å hindre den overskridande sosiale integreringa» (Eimhjellen et al., 2020, s. 62). Jf. over, om sammenhengen mellom religion og innvandrerdominerte vennenettverk.

Imidlertid, selv om religiøs aktivitet er forbundet med mer segregerte nettverk, er det også forbundet med noe sterkere tillit til andre, og mer deltaking i foreninger som ikke er rettet mot religion og innvandrere (Barstad, 2019).

Ensomhet handler om savnet av sosial kontakt og støtte. Andelen som er litt eller mye plaget av ensomhet er høyest blant innvandrere fra Afghanistan, Irak og Iran. Ellers er det små variasjoner, med unntak av forskjellene knyttet til utdanning. Andelen ensomme synker med økende utdanning. En slik sammenheng er også et vanlig funn i analyser av befolkningen som helhet (Barstad & Sandvik, 2015). Som vist i tabell 6.11, er utdanningsnivået i større eller mindre grad korrelert med omtrent alle indikatorene på sosial integrasjon. Det er blant de lavt utdannede vi finner den høyeste andelen enslige, flest som ikke har ektefellen i landet, litt flere som har lav vennekontakt og færre som gjør frivillig arbeid. Av disse indikatorene tyder tidligere analyser på at andelen enslige gir særlig sterke bidrag til risikoen for ensomhet (Barstad & Sandvik, 2015).

Vold eller trusler er indikatoren som varierer definitivt minst på tvers av ulike bakgrunnskjenntegn. Det eneste tydelige mønsteret er at forekomsten av vold eller trusler synker markant med alderen, som i den generelle befolkningen.²³ Innvandrerne fra Iran, Afghanistan og Pakistan er litt mer utsatt enn innvandrere fra andre land.

---

²³ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/ytterligere-nedgang-av-ofre-for-tyveri-men-ikke-trusler-og-vold>, lest 18.05. 2020

Tabell 6.11 Indikatorer på sosial integrasjon etter ulike bakgrunnsvariabler blant innvandrere 18+ år

	Samliv		Vennskap		Sivil-	Ensomhet og vold	
	Enslig	Har partner utenfor Norge ¹	Lite kontakt med venner ²	Alle venner er innvandrere ³	Samfunn Deltar i frivillig arbeid ⁴	Plaget av ensomhet	Utsatt for vold eller trusler
Alle	34	6	22	24	13	29	6
Landbakgrunn							
Polen	30	9	19	18	8	27	6
Bosnia	24	1	15	11	19	21	4
Kosovo	26	2	18	15	13	22	7
Tyrkia	19	1	20	30	15	31	7
Irak	37	2	29	28	13	37	7
Iran	49	3	26	23	17	39	9
Afghanistan	53	10	29	20	15	41	9
Pakistan	16	2	30	35	14	27	8
Sri Lanka	15	2	29	31	21	22	3
Vietnam	26	1	36	23	11	21	2
Eritrea	58	8	19	47	10	31	4
Somalia	62	12	15	30	18	26	6
Religion land							
Muslimsk land	36	5	23	25	16	30	7
Ikke-muslimsk land	31	7	22	2	10	26	5
Innvandringsgrunn							
Arbeid	32	10	20	19	6	31	5
Familie	27	3	22	26	14	25	8
Flukt	41	6	24	26	16	30	6
Annen	36	3	19	21	32	23	6
Botid i år							
2-5	43	10	22	29	9	31	7
6-10	33	8	22	20	9	33	5
11-15	37	3	22	26	18	29	8
16-24	29	2	20	18	18	21	4
25+	17	0	27	23	16	24	6
Kjønn							
Menn	35	8	22	22	14	29	6
Kvinner	32	2	23	27	12	28	7
Alder							
18-24	88	9	10	12	20	29	11
25-39	35	11	20	22	13	26	7
40-54	22	-	26	25	14	31	5
55-75	22	-	31	36	6	33	3
Norsk statsborger							
Ja	31	3	23	22	16	26	6
Nei	37	9	22	25	10	31	6
Egen religion							
Islam	36	5	23	28	15	30	7
Kristendom	30	8	20	24	8	28	5
Annen	21	3	33	28	19	20	3
Ingen	43	4	21	11	16	30	9
Utdanningsnivå							
Ingen fullført	45	9	28	40	4	41	5
Grunnskole	45	6	23	31	10	32	8
Videregående	30	7	21	23	12	27	5
Universitet-/høgskole	26	3	22	16	19	25	6

¹Partner omfatter her også forlovede og kjæreste, i tillegg til ektefelle, ²Treffer venner i Norge sjeldnere enn månedlig, eller har ingen venner i Norge, ³Alle venner i Norge har innvandrerbakgrunn, i prosent av alle som har slike venner, ⁴Gratisarbeid for en organisasjon, klubb eller forening i løpet av de siste 12 måneder. Gratisarbeid for innvandrersorganisasjoner og religiøse foreninger er holdt utenfor

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Indikatorene fordelt etter bakgrunnskjennetegn blant norskfødte med innvandrerforeldre

Hva med de norskfødte? Over tid har det skjedd store endringer i ekteskapsmønstrene for noen grupper av norskfødte i Norge. I 1999 var 36 prosent av norskfødte kvinner 24-26 år med bakgrunn fra Pakistan ugifte. 20 år seinere var andelen steget til 70 prosent (Kirkeberg et al., 2019, s. 63). Fortsatt er det nok likevel slik at norskfødte fra Pakistan og Tyrkia har et noe mer tradisjonelt ekteskapsmønster, og gifter seg tidligere enn andre grupper. De fleste av disse

bekjenner seg til islam. Muslimske norskfødte med innvandrerforeldre er sjeldnere enslige enn de som tilhører andre trosretninger (tabell 6.12). De har også i litt større grad problemet med at de har en ektefelle eller forlovede/kjæreste som ikke bor i Norge. Dette gjelder imidlertid bare 6 prosent av alle i denne gruppen..

Som blant innvandrerne er det også tydelige forskjeller etter utdanningsnivå, med flere enslige blant dem med lavest utdanningsnivå. Men ellers er det påfallende svake sammenhenger etter utdanningsnivå. I motsetning til blant innvandrerne, framtrer ikke utdanningsnivå som noen sentral fordelingsmekanisme. Det kan skyldes at mange i denne gruppen fremdeles er svært unge, og at de ikke har rukket å fullføre sin utdanning.

Liten vennekontakt øker med alderen, som hos innvandrerne, og er noe mer utbredt blant norskfødte med pakistanske foreldre og de som er muslimer (tabell 6.12). Innvandrersegregerte vennenettverk er mest vanlig for norskfødte med foreldre fra Tyrkia og Pakistan, og dermed også norskfødte med en muslimsk tro. De aller fleste, også fra Tyrkia og Pakistan, har likevel minst en venn som ikke har innvandrerbakgrunn i vennekretsen. Utvider vi perspektivet til å inkludere dem som har mer enn 50 prosent venner med innvandrerbakgrunn, er det 53 prosent av norskfødte muslimer som har dette, sammenlignet med 26 prosent blant kristne og 15 prosent blant dem uten religiøs tilhørighet (tall ikke vist).

Deltakingen i frivillig arbeid er høyest blant de unge uten religiøs tilhørighet, blant de yngste (18-19 år), blant dem som har foreldre som kommer fra Sri Lanka og blant menn. Kjønnforskjellene er påfallende store; vi finner ikke tilsvarende forskjeller i befolkningen som helhet i samme aldersgruppe.²⁴

Ellers er det påfallende at de norskfødte muslimene er minst plaget av ensomhet, det samme gjelder de eldre (30-39 år). Det virker rimelig, på bakgrunn av at dette også er gruppene som har færrest enslige. Status som enslig er som nevnt en av de best dokumenterte risikofaktorene for ensomhet (Barstad & Sandvik, 2015). Menn er noe mer utsatt for vold og trusler enn kvinner, ellers er det små og usystematiske forskjeller i utsatthet for dette. Det gjelder, noe overraskende, også etter alder, som vanligvis er sterkt forbundet med faren for å bli utsatt for vold, jf. diskusjonen av dette blant innvandrerne. Det kan imidlertid ha sammenheng med det forholdsvise smale aldersspennet blant de norskfødte.

Når vi sammenligner innvandrere og norskfødte fra de fire landene Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam, for aldersgruppen 18-39 år, ser den sosiale integrasjonen ut til å være betydelig bedre blant etterkommerne. De norskfødte med innvandrerforeldre har hyppigere vennekontakt, har i større grad venner med majoritetsbakgrunn, deltar langt oftere i frivillig arbeid og er mindre plaget av ensomhet, hvis vi både tar med dem som er litt og mye plaget (tall ikke vist). Andelen som deltar i frivillig arbeid er nesten dobbelt så høy blant de norskfødte, 28 prosent, versus 16 prosent blant innvandrerne. Det er to unntak: Andelen enslige er langt høyere blant de norskfødte med innvandrerforeldre, og litt flere er utsatt for vold og trusler (9 versus 6 prosent). Andelen enslige er sterkt aldersavhengig og kan delvis ha sammenheng med at utvalget blant de norskfødte har en lavere gjennomsnittsalder, på tross av avgrensningen til aldersgruppen 18-39 år. Dette kan også påvirke noen av de andre indikatorene som varierer mye med alderen, slik som vennekontakt.

²⁴ <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/mye-frivillig-innsats-blant-norskfodte-med-innvandrerforeldre>, lest 18.05. 2020

Tabell 6.12 Indikatorer på sosial integrasjon blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Prosent

	Enslig	Partner utenfor Norge ¹	Liten kontakt med venner ²	Alle venner er innvandrere ³	Deltar i frivillig arbeid ⁴	Plaget av ensomhet	Utsatt for vold eller trusler
Alle	70	4	9	10	28	18	9
Landbakgrunn							
Tyrkia	63	5	6	13	31	17	10
Pakistan	65	5	12	14	24	15	9
Sri Lanka	92	2	6	2	37	18	7
Vietnam	79	1	6	3	28	26	8
Religion land							
Muslimsk land	64	5	10	14	26	16	9
Ikke-muslimsk land	83	1	6	2	31	24	8
Kjønn							
Menn	72	4	8	10	34	17	10
Kvinner	68	4	10	10	21	20	7
Alder							
18-19	99	2	5	9	34	19	8
20-24	94	3	6	7	27	20	9
25-29	58	7	9	10	25	20	8
30-39	30	3	17	16	26	13	9
Egen religion							
Islam	65	6	11	14	26	15	8
Kristendom	78	2	6	1	27	24	8
Annen	81	2	6	5	26	21	9
Ingen	80	0	5	2	37	27	10
Utdanningsnivå							
Grunnskole	82	4	9	9	26	20	8
Videregående	69	3	11	14	27	17	9
Universitet/-høgskole	57	5	7	8	30	16	8

¹Partner omfatter her også forlovede og kjæreste, i tillegg til ektefelle, ²Treffer venner i Norge sjeldnere enn månedlig, eller har ingen venner i Norge, ³Alle venner i Norge har innvandrerbakgrunn, i prosent av alle som har slike venner, ⁴Gratisarbeid for en organisasjon, klubb eller forening i løpet av de siste 12 måneder. Gratisarbeid for

innvandrerorganisasjoner og religiøse foreninger er holdt utenfor
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Sammenhengen med strukturell integrasjon blant innvandrerne

Hva er så sammenhengen mellom strukturell og sosial integrasjon? Sier integrasjonen i arbeidsliv og utdanning, og suksess i økonomisk forstand, også noe om de forskjellige aspektene ved sosial integrasjon? For innvandrere belyses dette temaet i tabell 6.13. Gjennomgående er det en sammenheng i forventet retning – de strukturelt integrerte er også mer integrerte i ulike sosiale sammenhenger, men styrken på sammenhengen varierer sterkt. Sysselsatte innvandrere er noe sjeldnere enslige enn de som ikke er sysselsatt, de har også hyppigere vennekontakt og deltar oftere i frivillig arbeid.

De største forskjellene berører hvor innvandrerdominerte nettverkene er, samt opplevelsen av ensomhet. Vennenettverket blant de heltidssysselsatte innvandrerne er relativt sjelden helt dominert av andre innvandrere, 17 prosent har bare innvandrervenner. Blant ikke-sysselsatte, særlig blant de som går på AAP, er arbeidsuføre eller står utenfor arbeidslivet gjennom pensjon, hjemmearbeid eller annet, er andelen mer enn det dobbelte. Arbeidslivet er ikke bare en kilde til å få venner, men også til å bli venner med medlemmer av majoritetsbefolkningen. Samtidig må det tas høyde for at bakenforliggende faktorer spiller inn. Dårlig helse er, som vi har sett, forbundet med lavere sysselsetting, og kan også påvirke den sosiale aktiviteten på andre måter. Annen forskning har vist at dårlig helse er det vanligste hinderet for sosial deltaking (Barstad & Sandvik, 2015).

Opplevelsen av ensomhet er også tydelig forbundet med integrasjonen i arbeidslivet. Igjen er det færrest blant de heltidssysselsatte som opplever dette, og flest, om lag dobbelt så mange, blant arbeidsledige og personer som er arbeidsuføre eller på AAP.

Samtidig kan en legge merke til at de som er under utdanning sjelden skiller seg mye fra dem som er i arbeid. Innvandrere under utdanning er faktisk noe oftere deltakere i frivillig arbeid enn de sysselsatte. På den annen side er svært mange i denne gruppa enslige, og de er også noe mer plaget av ensomhet enn de sysselsatte.

Integrasjonen på boligmarkedet ser ut til å bety langt mindre for den sosiale integrasjonen enn arbeidsmarkedet. De som leier boligen framfor å eie den er imidlertid ofte enslige, og har den høyeste andelen med partner utenfor Norge. I tillegg er det en overhyppighet av ensomhet blant leieboerne.

Endelig er det en markert sammenheng mellom økonomiske omstendigheter og flere av indikatorene på sosial integrasjon. Jo flere økonomiske problemer, jo mer øker andelen som er enslig, har liten vennekontakt, er plaget av ensomhet og som har et vennenettverk utelukkende bestående av innvandrere. Andelen som gjør frivillig arbeid er høyest blant innvandrerne som ikke har noen økonomiske problemer, men ser ellers i liten grad ut til å være påvirket av økonomi. Det objektive målet, lavinntekt, er forbundet med større risiko for å være enslig og ha et innvandrerdominert nettverk, og innebærer dessuten en noe større sannsynlighet for å være plaget av ensomhet.

Tabell 6.13 Indikatorer på sosial integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon. Innvandrere 18+ år.

	Samliv		Vennskap		Sivil-	Ensomhet og vold	
	Enslig	Partner utenfor Norge ¹	Lite kontakt med venner ²	Alle venner er innvandrere ³	Deltar i frivillig arbeid ⁴	Plaget av ensomhet	Utsatt for vold eller trusler
Alle	34	6	22	24	13	29	6
Arbeid/utdanning							
Sysselsatt ⁵							
Ja	31	6	20	19	15	24	6
Nei	40	4	28	35	10	38	6
Egendefinert status							
Sysselsatt heltid	29	7	19	17	15	22	6
Sysselsatt deltid	29	4	20	23	12	27	7
Under utdanning	71	7	17	25	21	30	8
Arbeidsledig	37	6	30	30	5	43	5
AAP eller ufør	33	1	31	38	7	51	5
Pensjon, hjemmearbeid eller annet	26	1	33	41	7	28	5
Bolig							
Leier bolig	50	10	23	26	11	37	7
Eier bolig	20	2	22	22	15	21	6
Bor trangt	31	5	24	29	11	30	6
Bor ikke trangt	35	6	22	21	14	28	6
Økonomi							
Antall problemer							
0	26	5	18	17	16	18	5
1	34	6	22	22	10	27	7
2-3	44	6	26	33	12	40	8
4+	41	6	35	44	11	55	8
Årlig lavinntekt⁶							
Ja	45	5	26	36	12	35	7
Nei	30	6	21	20	13	26	6

¹Partner omfatter her også forlovede og kjæreste, i tillegg til ektefelle. ²Treffer venner i Norge sjeldnere enn månedlig, eller har ingen venner i Norge, ³Alle venner i Norge har innvandrerbakgrunn, i prosent av alle som har slike venner, ⁴Gratisarbeid for en organisasjon, klubb eller forening i løpet av de siste 12 måneder. Gratisarbeid for innvandrersorganisasjoner og religiøse foreninger er holdt utenfor, ⁵I inntektsgivende arbeid eller midlertidig fraværende fra slikt arbeid foregående uke, ⁶Personer som har en årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet under lavinntektsgrensen (EU60). Studenthusholdninger er holdt utenfor

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Sammenhengen med strukturell integrasjon blant norskfødte med innvandrerforeldre

Hvordan ser dette ut for de norskfødte med innvandrerforeldre (tabell 6.14)? Her er forskjellene mindre, og sammenhengene langt svakere enn blant innvandrerne. Det er flere enslige blant dem som ikke er sysselsatt, blant dem som leier framfor å eie og blant dem som er utsatt for lavinntekt og hyppige økonomiske problemer. Det er få, 10 prosent, som bare har venner med innvandrerbakgrunn, og denne andelen varierer lite mellom de ulike gruppene. Hvis vi også tar med dem som har mer enn 50 prosent innvandrervenner, er det 42 prosent av de norskfødte med innvandrerforeldre som kan sies å ha et innvandrerdominert vennenettverk. Men heller ikke denne andelen varierer mye, avhengig av den strukturelle integrasjonen. Den er lavest blant dem som er under utdanning og høyest blant deltidsarbeidende, personer med lavinntekt og arbeidsledige. De unge under utdanning skiller seg også ut som dem som gjør mest frivillig arbeid.

Tabell 6.14 Indikatorer på sosial integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon, blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år. Prosent

	Samliv		Vennskap		Sivil-samfunn	Ensomhet og vold	
	Enslige	Partner utenfor Norge ¹	Liten kontakt med venner ²	Alle venner er innvandrere ³	Deltar i frivillig arbeid ⁴	Plaget av vold eller ensomhet	Utsatt for trusler
Alle	70	4	9	10	28	18	9
Arbeid/utdanning							
Sysselsatt ⁵							
Ja	65	4	8	10	27	16	9
Nei	87	3	10	10	30	24	6
Egendefinert status							
Sysselsatt heltid	53	6	10	10	25	14	10
Sysselsatt deltid	59	5	10	16	23	22	8
Under utdanning	97	1	4	9	35	19	8
Arbeidsledig	73	9	10	-	20	20	15
AAP eller ufør	:	:	:	:	:	:	:
Pensjon, hjemmearbeid eller annet	:	:	:	:	:	:	:
Bolig							
Leier bolig	82	6	8	4	24	27	11
Eier bolig	67	4	9	11	28	16	8
Bor trangt	73	2	12	15	27	21	9
Bor ikke trangt	69	5	8	8	28	17	9
Økonomi							
Antall problemer							
0	65	5	7	10	29	15	6
1	75	4	9	10	30	23	12
2	78	1	6	11	20	19	9
3+	80	5	16	14	26	50	18
Årlig lavinntekt⁶							
Ja	77	4	13	14	27	25	10
Nei	69	4	8	9	28	17	8

¹Partner omfatter her også forlovede og kjæreste, i tillegg til ektefelle, ²Treffer venner i Norge sjeldnere enn månedlig, eller har ingen venner i Norge, ³Alle venner i Norge har innvandrerbakgrunn, i prosent av alle som har slike venner,

⁴Gratisarbeid for en organisasjon, klubb eller forening i løpet av de siste 12 måneder. Gratisarbeid for innvandrerorganisasjoner og religiøse foreninger er holdt utenfor, ⁵I inntektsgivende arbeid eller midlertidig fraværende fra slikt arbeid foregående uke, ⁶Personer som har en årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet under lavinntektsgrensen (EU60). Studenthusholdninger er holdt utenfor

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016.

Ensomheten er noe mer utbredt blant dem som leier boligen. Det er også en viss sammenheng mellom ensomhet og økonomi; andelen som er plaget av ensomhet er særlig høy, hele 50 prosent, blant dem som har minst tre økonomiske problemer, og er også noe høyere blant personer som lever i husholdninger med lav inntekt. Økonomiske problemer går i tillegg sammen med en overhyppighet av vold og trusler, mens det objektive lavinntektsmålet ikke gir utslag. Dette er et eksempel på at det i noen tilfeller kan være store forskjeller mellom objektive og subjektive mål. Det kan nevnes at blant de unge som opplever at det er vanskelig å få endene til å

møtes, har nesten en av fem (19 prosent) vært utsatt for vold eller trusler i løpet av de siste 12 månedene (tall ikke vist).

6.5. Psykologisk-kulturell integrasjon

Indikatorene fordelt etter bakgrunnskjenne­tegn blant innvandrerne

Det er få innvandrere som opplever lav tilhørighet til Norge, slik det er spurt om dette i LKI 2016. Over halvparten av utvalget har høyeste, eller nær høyeste, skår på skalaen for tilhørighet, som varierer fra 1 til 7. Blant innvandrere fra Pakistan, Sri Lanka og Vietnam er andelen 70 prosent eller høyere (tabell 6.15). Polske innvandrere er den eneste gruppen der godt under halvparten føler sterk tilhørighet til Norge. Den forholdsvis lave tilknytningen til Norge blant polske innvandrere ble også bekreftet i undersøkelsen til Erdal et al. (2019) og i Integreringsbarometeret 2013/2014 (IMDi, 2015). Den lave tilhørigheten blant polske innvandrere kan ha sammenheng med innvandringsgrunn og at de ikke ser sin framtid i Norge. Vi ser i hvert fall at arbeidsinnvandrere har lavere tilhørighet enn innvandrere som har kommet til Norge av andre grunner. Polske innvandrere har også relativt kort botid. Tilhørigheten stiger med økende botid.

Sammenhengen med utdanning går ikke i den retning en skulle forvente. Mens de fleste objektive mål på tilhørighet, ikke minst sysselsetting og norskferdigheter, peker i retning av sterkere tilhørighet blant de høyt utdannede, er andelen som føler seg sterkt knyttet til Norge svakt synkende med økende utdanningsnivå. Andelen er 65 prosent blant dem med ingen fullført utdanning, og 47-48 prosent blant dem med videregående utdanning eller universitets-/høgskoleutdanning.

I undersøkelsen til Erdal et al., skulle de unge innvandrerne og norskfødte med innvandrerforeldre også svare på hvor enige de var i utsagnet «Det virker som de fleste menneskene jeg treffer ser på meg som norsk». Spørsmålet skulle besvares på en skala fra 0 (helt uenig) til 10 (helt enig). Svarene avdekket store forskjeller. Mens gjennomsnittet i majoritetsbefolkningen var nærmere 10, skåret personene med innvandrerbakgrunn i gjennomsnitt 5. Blant innvandrere og norskfødte med foreldre fra Somalia var gjennomsnittet rundt 3.

Om lag en av fem innvandrere oppgir at de i framtiden har lyst til å flytte ut av Norge, enten til opprinnelseslandet (12 prosent), eller til et annet land. Andelen som ønsker å flytte hjem til opprinnelseslandet er høyest blant polakker og somaliere, henholdsvis 23 og 15 prosent. I tillegg er det også en stor gruppe, en av fire, som har lyst til å bo både i Norge og i opprinnelseslandet. Denne andelen stiger ganske markant med økende alder og har ingen sammenheng med botid, i motsetning til andelen som vil flytte helt ut av Norge. Andelen som ønsker en slik «komboløsning» er særlig høy blant tyrkiske innvandrere, hele 50 prosent. Ønsket om å flytte ut av Norge varierer ikke så mye etter utdanning, men er minst utbredt blant dem som ikke har fullført noen utdanning.

Hva så med verdiene? Vi har tidligere sett at de fleste mener at innvandrerne bør dele grunnleggende verdier i det norske samfunnet, hvis de skal være godt integrert. Noe av det samme blir framhevet i Regjeringens integreringsstrategi; samfunnet må bygge på noen fellesverdier, framfor alt demokrati, rettsstat og menneskerettigheter (jf. kapittel 3).

I LKI 2016 er det spurt om betydningen av et demokratisk styresett. Det oppfattes som svært viktig av det store flertallet, om lag tre av fire innvandrere. Dette er en andel som skiller seg lite fra det som ellers er vanlig i befolkningen (Blom, 2017b). Andelen som synes et demokratisk styresett er svært viktig er lavest blant de polske innvandrerne. Den er høyere blant innvandrere fra muslimske enn ikke-muslimske

land, men varierer lite med egen religionstilhørighet, med unntak av at de kristne innvandrerne legger noe mindre vekt på demokratiets betydning.

En av de sentrale menneskerettighetene er retten til ytringsfrihet. Samtidig er det også noen begrensninger på ytringsfriheten i lovverket; ytringer som er diskriminerende eller hatefulle mot minoriteter er forbudt, jf. «rasisme»-paragrafen i straffeloven. Mer enn seks av ti innvandrere er helt uenig i at ytringer som håner religion bør være tillatt. Det er en høyere andel enn i majoritetsbefolkningen, der fire av ti mener dette (Blom, 2017b). Forskjellen kan ha sammenheng med at innvandrerne som gruppe er betydelig mer religiøse enn majoritetsbefolkningen (Barstad, 2019). Det er da også en viss, men ikke spesielt sterk, sammenheng mellom egen religiøsitet og uviljen mot å tillate blasfemiske ytringer (Pearson $r=0.14$), se Blom (2017b, s. 182). Som vi ser i tabell 6.15, er andelen som er uenig lavest blant dem som ikke har tilhørighet til noen religion. Etter landbakgrunn er andelen som er uenig særlig høy blant innvandrere fra Tyrkia, Polen, Pakistan og Sri Lanka. Andelen er svakt synkende med økende botid.

Likestilling mellom kjønnene er blant fellesverdiene i de norske samfunnet, og kan begrunnes ut fra sentrale menneskerettigheter. Det store flertallet av innvandrerne er enige i viktige likestillingsverdier, uttrykt som at både menn og kvinner bør bidra økonomisk til husholdningen, og at menn bør ta like mye ansvar som kvinner for hus og barn. I tabell 6.15 er det fordelingen på den førstnevnte indikatoren som er vist. Sammenlignet med Verdiundersøkelsen fra 2008 er det faktisk en større andel blant innvandrerne enn i befolkningen som helhet som er helt enige i at både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen (Blom, 2017b). Andelen er lavest blant innvandrere fra Pakistan, men selv blant disse er 69 prosent helt enige. Kvinner er noe mer enige enn menn. På spørsmålet om menn bør ta like mye ansvar for hus og barn som kvinner, er det litt mindre variasjon mellom land. Det er færrest blant innvandrere fra Pakistan og Eritrea som er helt enige i dette, henholdsvis 76 og 77 prosent.

Den siste indikatoren handler om synet på hva som gir lykkelige ekteskap. Når svarfordelingen på disse spørsmålene sammenlignes med befolkningen som helhet (basert på Verdiundersøkelsen 2008), er det ganske stor likhet i rangeringen av de ulike faktorene. Å dele husarbeidet og ha barn kommer høyest opp, både blant innvandrerne og i befolkningen som helhet (Blom, 2017b). Svarene på disse spørsmålene gir med andre ord også inntrykk av stor oppslutning om likestillingsverdier. Å ha samme religiøse tro er på fjerdeplass i listen blant begge gruppene. 29 prosent av innvandrerne mener det er svært viktig å ha samme religiøse tro, mens 16 prosent mener det er svært viktig å ha samme landbakgrunn. I indikatoren som er vist i tabell 6.15, har vi slått sammen disse to variablene, slik at den viser andelen som enten mener at religiøs tro er svært viktig for et lykkelig ekteskap, og/eller som mener at samme landbakgrunn er svært viktig. Med tanke på den sterke religiøsiteten blant innvandrerne, er dette preferanser som antakelig vil bidra til endogami, altså at de vil tendere til å gifte seg blant «sine egne» og ikke med en som tilhører majoritetsbefolkningen. Visse religiøse påbud og forbud vil forsterke dette. I islam må mannen være muslim for at en muslimsk kvinne skal kunne gifte seg med han, mens en mann kan velge mellom en ektefelle fra enten islam, jødedom eller kristendom (Blom, 2017b).

Preferansene for endogami varierer mye mellom landgruppene. Mens mer enn to tredjedeler av innvandrerne fra Pakistan og Somalia i sterk grad vektlegger religiøs tro eller landbakgrunn, er andelen bare 17 prosent blant innvandrerne fra Bosnia. Gjennomgående er disse preferansene også mer utbredt blant innvandrere med muslimsk landbakgrunn og trostilhørighet, og er særlig svake blant dem som ikke har noen religiøs tilhørighet. I tillegg står preferansene for disse formene for

endogami spesielt sterkt blant kvinner og innvandrere med lav utdanning. Dette stemmer i hvert fall delvis med det vi vet om den faktiske endogamien blant innvandrere fra de ulike landene. Ser vi på vigslene i perioden 2014-2018, var tendensen til å gifte seg med noen med samme landbakgrunn som en selv sterkest blant innvandrere fra Pakistan, Somalia og Øst-Europa. Selv om preferansene for endogami ikke er spesielt sterke blant polske innvandrere, gifter de aller fleste seg likevel med noen fra samme land. 91 og 74 prosent av polske innvandrer menn og -kvinner giftet seg med noen som har samme landbakgrunn (Molstad & Steinkellner, 2020).

Valgundersøkelsen i forbindelse med Stortingsvalget 2017 viste at det var færre blant innvandrerne fra Afrika, Asia etc. som støttet likestilling, homofiles rettigheter og fri abort enn blant dem uten innvandrerbakgrunn (Kleven 2019). Flertallet blant innvandrerne fra disse landene var likevel enige i at homofile og lesbiske bør ha frihet til å leve slik de selv ønsker (60 prosent) og at likestillingen bør føres videre (54 prosent). Blant velgerne uten innvandrerbakgrunn var det henholdsvis 87 og 64 prosent som var helt eller nokså enige i dette.

I forbindelse med Integreringsbarometeret 2013/2014 ble innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra i alt 10 land spurt om viktigheten av i alt 10 forskjellige verdier. Oppslutningen om de ulike verdiene, fra ytringsfrihet og demokrati til likestilling og personlig frihet, var alt i alt meget høy i alle landgrupper, og forskjellene i andelene som anså verdiene som «ganske viktige» eller «svært viktige» relativt små. Det var ett stort unntak fra dette, nemlig respekten for homofile. Mens andelen i hele befolkningen som anså dette som ganske eller svært viktig var 88 prosent, lå andelene blant innvandrere fra Polen, Irak og Somalia såpass lavt som 53–55 prosent (IMDi, 2015).

De relativt store meningsforskjellene knyttet til homoseksualitet har også blitt bekreftet i andre undersøkelser. Majoritetsbefolkningen i alderen 20-37 år er for eksempel langt mer enige i at homoseksuelle par bør ha retten til å adoptere barn enn det personer med innvandrerbakgrunn er. Det gjelder framfor alt innvandrerne, mens etterkommerne er mere positive og ligger nærmere oppfatningene i majoritetsbefolkningen (Erdal et al., 2019).

Andre forskjeller i verdioppfatninger kartlagt i den samme undersøkelsen var mer moderate. Det store flertallet, både blant majoritet og minoritet, var nokså uenige i at menn er mer kvalifiserte til å være ledere enn kvinner. De fleste innvandrergruppene var likevel mindre uenige i dette enn majoriteten. Norskfødte med innvandrerforeldre hadde oppfatninger som lå nærmere majoritetssynet. Majoritetsbefolkningen var også mere enige i at det er viktig at folk har friheten til å kritisere enhver kultur eller autoritet, selv om det fornærmer andre. Derimot var det flere blant personer med innvandrerbakgrunn enn i majoritetsbefolkningen som var enige i at det er viktig at alle i Norge har muligheten til fri religionsutøvelse og til å gå med religiøse symboler og klær (Erdal et al., 2019).

Tabell 6.15 Indikatorer på psykologisk og kulturell integrasjon etter ulike bakgrunnsvariabler blant innvandrere 18+ år. Prosent

	Opplevd tilhørighet			Kultur og verdier			Sterk preferanse for endogami ⁷
	Lav tilhørighet til Norge ¹	Sterk tilhørighet til Norge ²	Lyst til å flytte fra Norge ³	Demokrati svært viktig ⁴	Ikke tillate ytringer og håner som religion ⁵	Både mann og kone bør bidra økonomisk ⁶	
Alle	8	52	19	73	63	84	36
Landbakgrunn							
Polen	12	31	31	59	70	80	23
Bosnia	4	64	11	79	56	94	17
Kosovo	4	68	11	83	56	93	24
Tyrkia	8	55	13	80	73	86	50
Irak	6	64	15	87	64	93	35
Iran	11	54	23	87	45	89	21
Afghanistan	6	56	11	84	55	86	35
Pakistan	2	72	9	68	66	69	65
Sri Lanka	2	70	6	76	67	94	35
Vietnam	5	70	7	73	58	87	46
Eritrea	4	50	13	92	48	78	35
Somalia	9	58	20	74	63	82	69
Religion land							
Muslimsk land	6	62	15	80	60	86	42
Ikke-muslimsk land	10	41	24	65	66	82	28
Innvandringsgrunn							
Arbeid	14	31	32	60	67	77	25
Familie	5	58	14	72	68	85	45
Flukt	6	63	13	83	56	88	37
Annen	5	55	19	82	53	83	29
Botid i år							
2-5	13	38	22	71	64	83	35
6-10	8	43	24	66	71	79	32
11-15	5	61	16	81	58	88	41
16-24	5	67	13	78	59	90	32
25+	3	73	12	76	57	83	43
Kjønn							
Menn	10	49	22	71	61	81	31
Kvinner	5	56	15	76	65	88	42
Alder							
18-24	5	56	19	76	63	87	34
25-39	9	47	19	71	63	83	35
40-54	8	54	20	74	62	84	35
55-75	6	62	14	73	63	83	39
Norsk statsborger							
Ja	4	65	14	79	59	87	40
Nei	11	39	24	67	66	81	31
Egen religion							
Islam	6	61	14	78	64	85	50
Kristendom	10	37	26	66	68	81	29
Annen	5	67	8	75	62	88	40
Ingen	8	57	20	75	48	89	12
Utdanningsnivå							
Ingen fullført	5	65	10	73	61	78	65
Grunnskole	6	60	17	74	67	85	45
Videregående	11	47	23	68	63	84	30
Universitet-/høgskole	6	48	17	79	59	85	29

¹Verdi 1-3 på skala for følelse av tilhørighet til Norge, som varierer fra 1 til 7, der 1 er lavest og 7 er høyest, ²Verdi 6-7 på den samme skalaen, ³I fremtiden lyst til å flytte helt ut av Norge, og bo enten i (eget/foreldrenes) opprinnelsesland, eller et annet land, ⁴Verdi 9-10 på skala for viktigheten av å bo i et land med demokratisk styresett, ⁵Helt uenig i at ytringer som håner religion bør være tillatt, ⁶Helt enig i at både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen, ⁷Samme religiøse tro og/eller samme landbakgrunn er svært viktig for et lykkelig ekteskap

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Indikatorene fordelt etter bakgrunnskjennetegn blant norskfødte med innvandrerforeldre

Tabell 6.16 viser indikatorene for psykologisk-kulturell integrasjon blant de norskfødte med innvandrerforeldre. Tilhørigheten til Norge er sterk for de aller fleste. Det er likevel en viss forskjell etter foreldrenes opprinnelsesland. Norskfødte med vietnamesiske foreldre har særlig sterk tilhørighet, mens den er svakest blant

dem med tyrkisk bakgrunn. Blant innvandrerne var det også tydelige forskjeller mellom disse landene, innvandrerne fra Tyrkia var blant dem som hadde lavest tilhørighet til Norge (tabell 6.15). Norskfødte muslimer har noe svakere tilhørighet enn andre grupper, men forskjellene er små. I motsetning til innvandrerne, er det ingen sammenheng med utdanningsnivå. Det er svært få, bare 2 prosent, som ønsker å flytte til foreldrenes opprinnelsesland. Litt flere, i alt 11 prosent, ønsker å kombinere bosted i Norge med bosted i foreldrenes opprinnelsesland.

Som blant innvandrerne, slutter det store flertallet opp om betydningen av et demokratisk styresett. Denne andelen varierer også lite, men ser ut til å være noe lavere enn gjennomsnittet blant norskfødte som ikke har utdanning utover grunnskolen. Motstanden mot å tillate blasfemiske ytringer (hån av religion) er sterk, særlig blant kvinner og norskfødte med muslimsk trostilhørighet. Den sistnevnte gruppen er også litt mindre tilbøyelig til å være helt enig i at både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen. Men forskjellene er små, og gjennomgående er det massiv oppslutning om verdien av likestilling; oppslutningen er enda sterkere blant norskfødte med innvandrerforeldre enn blant innvandrerne fra de samme landene (Kitterød & Nadim, 2020).

Preferansene for endogami i sammenheng med religion og landbakgrunn følger et religiøst skille. Mens snaut halvparten av de unge med muslimsk trostilhørighet sier at dette er svært viktig for et lykkelig ekteskap, er andelen blant andre unge bare i overkant av 10 prosent. I overensstemmelse med dette, har det store flertallet av norskfødte med foreldre fra Tyrkia og Pakistan en partner som selv har innvandrerbakgrunn, mens norskfødte med foreldre fra Sri Lanka og Vietnam oftere har valgt seg en partner med en annen bakgrunn.²⁵ Det samme mønsteret finner vi for ekteskapsinngåelser. Andelen blant norskfødte med innvandrerforeldre som gifter seg endogamt, altså med noen med samme landbakgrunn, er høyest blant dem med pakistanske foreldre; andelen er faktisk enda høyere enn i foreldregenerasjonen. Andelen er også høy for dem med tyrkisk bakgrunn, men betydelig lavere blant norskfødte med vietnamesisk bakgrunn, framfor alt kvinnene (Molstad & Steinkellner, 2020).

Flere andre undersøkelser viser at synspunktene og verdiene til norskfødte med innvandrerforeldre ligger nærmere majoriteten på flere områder enn synspunktene til innvandrerne fra de samme landene. Det gjelder for eksempel når vi sammenligner holdningene til homofiles frihet til å leve som de vil og til om likestillingen bør føres videre (Kleven, 2019, s. 80). Det samme finner Erdal et al. (2019) i sin studie av unge innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra seks land.

Når vi sammenligner innvandrere og norskfødte fra de fire landene LKI gir mulighet til, for aldersgruppen 18-39 år, viser det seg at tilhørigheten til Norge er klart sterkere blant de norskfødte (tall ikke vist). Det bekreftes av undersøkelsen til Erdal et al. (2019). Etterkommerne av tyrkiske, polske og irakiske innvandrere hadde en signifikant sterkere tilknytning til Norge enn innvandrere fra de samme landene, og forskjellen mellom etterkommere og innvandrere fra Pakistan var nesten signifikant (Erdal et al., 2019, s. 140).

Samtidig er det litt flere blant de norskfødte med innvandrerforeldre som i framtiden ønsker å flytte fra Norge til et annet land. Som nevnt er det imidlertid i liten grad foreldrenes hjemland som de ønsker å flytte til. Verdipreferansene er ellers svært like mellom innvandrerne og de norskfødte med bakgrunn fra de fire landene. Unntaket er preferansene for endogami, som er litt svakere blant de sistnevnte. Mens 44 prosent av innvandrerne fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og

²⁵ <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/barn-av-innvandrere-velger-ofte-partner-med-innvandrerbakgrunn>, lest 12.11. 2019

Vietnam i alderen 18-39 år mener at samme landbakgrunn og/eller samme religiøse tro er svært viktig for et lykkelig ekteskap, er det 35 prosent som mener dette blant de norskfødte med foreldre fra de samme landene. Reduksjonen er imidlertid ujevnt fordelt; svært sterk blant dem med vietnamesisk bakgrunn og svakere blant norskfødte med bakgrunn fra Tyrkia og Pakistan.

Tabell 6.16 Indikatorer på psykologisk og kulturell integrasjon blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Prosent

	Opplevd tilhørighet			Kultur og verdier			
	Lav tilhørighet til Norge ¹	Sterk tilhørighet til Norge ²	Lyst til å flytte fra Norge ³	Demokrati svært viktig ⁴	Ikke tillate ytringer som håner religion ⁵	Både mann og kone bør bidra økonomisk ⁶	Sterk preferanse for endogami ⁷
Alle	2	78	14	72	64	80	35
Landbakgrunn							
Tyrkia	3	71	14	72	66	82	41
Pakistan	3	77	16	73	70	76	50
Sri Lanka	0	78	10	78	54	90	17
Vietnam	-	87	10	69	53	84	6
Religion land							
Muslimsk land	3	76	15	72	69	77	48
Ikke-muslimsk land	0	84	10	72	53	86	10
Kjønn							
Menn	3	78	15	72	59	78	32
Kvinner	2	79	12	73	69	83	40
Alder							
18-19	3	78	11	74	63	79	28
20-24	2	78	13	70	61	81	39
25-29	2	77	17	68	69	78	37
30-39	3	80	14	79	62	82	36
Egen religion							
Islam	3	75	16	71	70	77	49
Kristendom	-	83	6	75	55	88	12
Annen	0	79	14	69	50	88	13
Ingen	2	89	9	79	57	83	8
Utdanningsnivå							
Grunnskole	3	78	13	65	64	80	35
Videregående	2	76	14	77	66	81	35
Universitet-/høgskole	1	81	14	78	63	79	37

¹Verdi 1-3 på skala for følelse av tilhørighet til Norge, som varierer fra 1 til 7, der 1 er lavest og 7 er høyest, ²Verdi 6-7 på den samme skalaen, ³I framtiden lyst til å flytte ut av Norge, og bo i (eget/foreldrenes) opprinnelsesland eller annet land, ⁴Verdi 9-10 på skala for viktigheten av å bo i et land med demokratisk styresett, ⁵Helt uenig i at ytringer som håner religion bør være tillatt, ⁶Helt enig i at både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen, ⁷Samme religiøse tro og/eller samme landbakgrunn er svært viktig for et lykkelig ekteskap

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Sammenhengen med strukturell integrasjon blant innvandrerne

Hva så med sammenhengen mellom psykologisk-kulturell og strukturell integrasjon? Fungerer de strukturelle indikatorene også som gode indikatorer på tilhørighet og verdiintegrasjon? I tabell 6.17 ser vi nærmere på dette for innvandrernes del. God arbeidsmarkedsintegrasjon ser ikke ut til å være noen god indikator på psykologisk integrasjon. Verken arbeidsledige eller andre utenfor arbeidsmarkedet føler svakere tilhørighet til Norge, eller har større lyst til å flytte ut landet. Innvandrere som er utenfor arbeidslivet av andre grunner enn arbeidsledighet og utdanning ser snarere ut til å føle sterkere tilhørighet til Norge enn de som er sysselsatt. Dette kan imidlertid skyldes at de sistnevnte også har lang botid i landet, som er sterkt korrelert med tilhørighet som vist i tabell 6.15. I neste kapittel skal vi se nærmere på sammenhengen mellom tilhørighet og integrasjonen på arbeidsmarkedet, når vi kontrollerer for botid og andre kjennetegn som kan påvirke denne sammenhengen. Arbeidsmarkedsintegrasjonen er også i liten grad forbundet med forskjeller i verdioppfatninger. De arbeidsledige vektlegger i noe mindre grad betydningen av et demokratisk styresett. I tillegg har innvandrerne utenfor arbeidslivet sterkere preferanser for endogami.

Integrasjonen på boligmarkedet har en viss sammenheng med opplevelsen av tilhørighet. De som eier boligen har sterkere tilhørighet til Norge, og har sjeldnere planer om å flytte ut av landet. Sammenhengen er tydeligst for innvandrerne som ønsker å flytte tilbake til hjemlandet. Blant dem som leier boligen er det 18 prosent som ønsker å flytte hjem, mens den er 7 prosent for dem som eier. Dette kan tolkes som en rasjonell tilpasning; de som planlegger å flytte hjem lar være å investere i en bolig de uansett skal flytte fra. Det er lignende forskjeller for noen av de andre boligproblemene, som fukt i boligen og andel som synes boligen er for liten (men ikke objektiv trangbodddhet). Forskjeller i verdier og holdninger er derimot ikke forbundet med forskjeller i boligintegrasjon.

Den økonomiske situasjonen har, noe overraskende, liten eller ingen sammenheng med opplevd tilhørighet. Det er også svake sammenhenger mellom økonomi og verdioppfatninger, med ett unntak: Jo vanskeligere den økonomiske situasjonen er, jo flere er det som mener at samme religion eller landbakgrunn er svært viktig for et lykkelig ekteskap. De som tilhører lavinntektsgruppen er også langt mer tilbøyelige til å mene dette enn andre.

Tabell 6.17 Indikatorene på psykologisk og kulturell integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon. Innvandrere 18+ år. Prosent

	Opplevd tilhørighet			Kultur og verdier			
	Lav tilhørighet til Norge ¹	Sterk tilhørighet til Norge ²	Lyst til å flytte fra Norge ³	Demokrati svært viktig ⁴	Ikke tillate ytringer som håner religion ⁵	Både mann og kone bør bidra økonomisk ⁶	Sterk preferanse for endogami ⁷
Alle	8	52	19	73	63	84	36
Arbeid/utdanning							
Sysselsatt⁸							
Ja	8	49	21	73	63	83	31
Nei	7	58	15	73	63	86	45
Egendefinert status							
Sysselsatt heltid	8	49	22	73	63	83	31
Sysselsatt deltid	7	44	20	73	66	84	31
Under utdanning	6	58	16	75	59	84	43
Arbeidsledig	9	48	22	64	66	88	31
AAP eller ufør	7	60	11	77	62	87	46
Pensjon, hjemmearbeid eller annet	6	69	8	77	69	84	55
Bolig							
Leier bolig	11	45	24	70	66	81	37
Eier bolig	5	58	14	75	60	86	35
Bor trangt	7	49	20	72	65	85	43
Bor ikke trangt	8	54	18	74	62	84	32
Økonomi							
Antall problemer							
0	6	52	20	73	62	84	27
1	10	50	19	70	64	86	35
2-3	9	53	18	75	62	82	45
4+	8	52	17	75	67	88	50
Årlig lavinntekt⁹							
Ja	7	52	17	74	65	83	49
Nei	8	52	19	73	62	84	31

¹Verdi 1-3 på skala for følelse av tilhørighet til Norge, som varierer fra 1 til 7, der 1 er lavest og 7 er høyest, ²Verdi 6-7 på den samme skalaen, ³I fremtiden lyst til å flytte ut av Norge, til (eget/foreldrenes) opprinnelsesland eller et annet land, ⁴Verdi 9-10 på skala for viktigheten av å bo i et land med demokratisk styresett, ⁵Helt uenig i at ytringer som håner religion bør være tillatt, ⁶Helt enig i at både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen, ⁷Samme religiøse tro og/eller samme landbakgrunn er svært viktig for et lykkelig ekteskap, ⁸I inntektsgivende arbeid eller midlertid fraværende fra slikt arbeid foregående uke, ⁹Personer som har en årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet under lavinntektsgrensen (EU60). Studenthusholdninger er holdt utenfor

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Sammenhengen med strukturell integrasjon blant norskfødte med innvandrerforeldre

Tabell 6.18 viser hvordan indikatorene for psykologisk-kulturell integrasjon går sammen med den strukturelle integrasjonen blant norskfødte med innvandrerforeldre. Som blant innvandrerne, er det liten sammenheng mellom

arbeidsmarkedsintegrasjon og opplevd tilhørighet til Norge. Heller ikke indikatorene på kulturell og verdimessig integrasjon varierer mye med stilling på arbeidsmarkedet. Arbeidsledige og deltidssysselsatte skiller seg i noen grad ut ved å ha en relativt lav andel som synes det er svært viktig med et demokratisk styresett. Det er også litt færre deltidssysselsatte som er helt enige i at både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen.

I motsetning til hva som var tilfellet for innvandrerne, er det svake sammenhenger mellom tilhørighet og integrasjonen på boligmarkedet. Den kulturelle og verdimessige integrasjonen er også svært lik; preferansen for endogami er imidlertid noe sterkere blant dem som bor trangt og eier sin bolig.

Den klareste konklusjonen vi kan trekke ut fra tabell 6.18, er at lav inntekt og hyppige økonomiske problemer går sammen med en svakere opplevelse av tilhørighet til Norge blant norskfødte med innvandrerforeldre. Blant innvandrerne var det, som vist, ingen slik sammenheng. Mens 83 prosent blant dem som ikke har noen økonomiske problemer føler sterk tilhørighet til Norge, synker andelen til 63 prosent blant dem som har minst tre problemer. Andelen som har lyst til å flytte fra Norge er høyest blant de unge med inntekt under lavinntektsgrensen, 22 prosent. Det er nesten dobbelt så mange som blant dem med inntekter over denne grensen.

Gjennomgående er det små forskjeller i verdimessige oppfatninger, avhengig av økonomi. Det er en tendens til at de som har færrest økonomiske problemer også legger større vekt på betydningen av et demokratisk styresett. Denne tendensen er tydeligst når vi tar for oss dem som synes det er relativt uviktig med demokrati, det vil si som skårer mellom 0 og 6 på skalaen fra 0-10. Denne andelen øker jevnt med et økende antall problemer, fra 8 til 22 prosent (tall ikke vist). Forskjeller i holdninger til likestilling viser seg å variere med hvilken indikator som brukes. Mens det ikke er noen forskjeller i synet på om både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen, synker andelen som er enige i at mannen bør ta like mye ansvar for hus og barn som kvinner med et økende antall økonomiske problemer, fra 86 til 73 prosent (tall ikke vist). Personer som bor i lavinntekts-husholdninger er litt mer restriktive i synet på om ytringer som håner religion bør tillates, og har også en noe sterkere preferanse for endogami.

Tabell 6.18 Indikatorer på psykologisk og kulturell integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon, blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år. Prosent

	Opplevd tilhørighet				Kultur og verdier		
	Lav tilhørighet til Norge ¹	Sterk tilhørighet til Norge ²	Lyst til å flytte fra Norge ³	Demokrati svært viktig ⁴	Ikke tillate ytringer og håner religion ⁵	Både mann og kone bør bidra økonomisk ⁶	Sterke preferanser for endogami ⁷
Alle	2	78	14	72	64	80	35
Arbeid/utdanning							
Sysselsatt⁸							
Ja	2	79	14	73	65	80	36
Nei	3	76	13	72	61	81	33
Egendefinert status							
Sysselsatt heltid	2	80	14	74	66	83	37
Sysselsatt deltid	3	72	22	62	69	69	39
Under utdanning	1	78	12	75	60	80	31
Arbeidsledig	-	75	12	58	63	86	34
AAP eller ufør	:	:	:	:	:	:	:
Pensjon, hjemmearbeid eller annet	:	:	:	:	:	:	:
Bolig							
Leier bolig	2	80	13	69	62	80	30
Eier bolig	3	78	14	74	64	80	37
Bor trangt	5	74	15	70	66	79	44
Bor ikke trangt	1	80	13	73	63	81	32
Økonomi							
Antall problemer							
0	1	83	12	76	65	81	33
1	5	76	14	71	59	77	37
2	2	73	14	58	56	84	56
3+	11	63	18	67	73	86	32
Årlig lavinntekt⁹							
Ja	8	68	22	72	70	75	41
Nei	1	80	12	72	63	81	34

¹Verdi 1-3 på skala for følelse av tilhørighet til Norge, som varierer fra 1 til 7, der 1 er lavest og 7 er høyest, ²Verdi 6-7 på den samme skalaen, ³I fremtiden lyst til å flytte ut av Norge, og bo i (eget/foreldrenes) opprinnelsesland eller et annet land, ⁴Verdi 9-10 på skala for viktigheten av å bo i et land med demokratisk styresett, ⁵Helt uenig i at ytringer som håner religion bør være tillatt, ⁶Helt enig i at både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen, ⁷Samme religiøse tro og/eller samme landbakgrunn er svært viktig for et lykkelig ekteskap, ⁸I inntektsgivende arbeid eller midlertid fraværende fra slikt arbeid foregående uke, ⁹Personer som har en årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet under lavinntektsgrensen (EU60). Studenthusholdninger er holdt utenfor

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

7. Multivariat analyse

Vi skal nå gå over til å se nærmere på hvilke resultater vi får når det gjennomføres en multivariat analyse, det vi si en analyse der det tas hensyn til flere påvirkningsfaktorer på samme tid. Hvordan varierer for eksempel den nasjonale tilhørigheten med innvandrernes utdanningsnivå, når det tas hensyn til at personer med ulikt utdanningsnivå også er forskjellige på andre måter, for eksempel med hensyn på alder, innvandringsgrunn, botid og integrasjon i arbeidsmarkedet?

I alle modellene kontrolleres det for landbakgrunn, altså hvilket land innvandrerne eller de norskfødtes foreldre kommer fra, alder, kjønn, botid, innvandringsgrunn og religiøs tilhørighet. For å unngå lange og detaljerte tabeller vises ikke resultatene for alder, kjønn, landbakgrunn og religiøs tilhørighet, men interessante funn vil bli kommentert i teksten. I den første modellen inngår, i tillegg til de nevnte bakgrunnsfaktorene, de strukturelle indikatorene, altså arbeidsmarkedsintegrasjon, bolig og to mål på økonomisk situasjon: Indeksen for økonomiske problemer og vurderingen av hvor vanskelig det er å få «endene til å møtes». Vi bruker altså ikke den objektive indikatoren på lavinntekt i disse analysene, siden det viste seg at denne indikatoren som regel hadde lite å si når de subjektive, selvrapporterte økonomiske problemene ble tatt inn i analysen. En innvending mot denne framgangsmåten er at vi da går glipp av den indirekte betydningen som lavinntekt har, gjennom å påvirke risikoen for økonomiske problemer og problemer på boligmarkedet. Vi skal derfor også rapportere om hvilken effekt lavinntekt har i modeller der boligindikatorne og de andre økonomiske indikatorene ikke er med.

I modell 2 kontrolleres det i tillegg for indikatorer på ressurser og begrensninger (helse, opplevd forskjellsbehandling, norskferdigheter), mens det i modell 3 trekkes inn utvalgte indikatorer på sosial og politisk integrasjon. I modell 2 og 3 vises bare indikatorene som har en statistisk signifikant effekt på 5 prosent nivå eller lavere. I den siste modellen har vi også, der det er aktuelt, kontrollert for religiøs aktivitet, det vil si hvor ofte den enkelte deltar i religiøse møter.

7.1. Tilhørighet til Norge

Det er en krevende oppgave å gjøre slike analyser, i denne sammenheng må vi nøye oss med å se nærmere på noen utvalgte indikatorer. Vi starter med et viktig aspekt ved psykologiske integrasjonen: opplevelsen av tilhørighet til Norge. Dette er en variabel som varierer mellom 1 og 7, der 1 er lavest («ingen tilhørighet») og 7 er høyest («stor tilhørighet»). Variabelen befinner seg strengt tatt på et ordinært målenivå, men fordi bruken av logistisk regresjon som analysemetode i hovedsak viser seg å gi de samme resultatene, vil lineær regresjon bli brukt som analysemetode. Tolkningen av koeffisientene i lineær regresjon er lettere og mer intuitiv.

Den første modellen bekrefter flere av funnene i tabell 6.15. Det er for eksempel en klar sammenheng med botid; tilhørigheten til Norge øker jevnt med økende botid, og fortsetter også utover en botid på 24 år (tabell 7.1). Innvandringsgrunnene flukt og familie er forbundet med sterkere tilhørighet til Norge enn innvandring som er motivert i arbeid, også når vi kontrollerer for de andre variablene i modellen. Høyere utdanning er forbundet med svakere tilhørighet. Jo lengre utdanning, desto svakere er altså den nasjonale tilhørigheten. Denne sammenhengen forsterkes når det i modell 2 og 3 også kontrolleres for sosial integrasjon, norskferdigheter og andre ressurser for integrering. Som vi ser i modell 2 er gode norskferdigheter forbundet med en klart sterkere opplevelse av nasjonal tilhørighet. På tross av at innvandrerne med god utdanning har bedre norskferdigheter, er de likevel noe mer distansert fra det nasjonale fellesskapet. Ellers viser tabellen at det er liten eller ingen sammenheng mellom opplevd tilhørighet og integrasjonen på arbeids- og

boligmarkedet, med unntak av at deltidssysselsatte har lavere tilhørighet enn de som jobber heltid. Det er derimot en statistisk signifikant, men nokså svak sammenheng med husholdningens økonomi; den nasjonale tilhørigheten svekkes noe når husholdningene sliter med å få «endene til å møtes». Indikatoren på årlig lavinntekt korrelerer ikke med tilhørighet, heller ikke når den tas inn i analysen før de subjektive økonomiske vurderingene (tall ikke vist).

I modell 2 ser vi at sammenhengen med botid reduseres betydelig, når det kontrolleres for at norskferdighetene stiger med botiden. Vi ser også at tilhørigheten til Norge reduseres jevnt med et økende antall tilfeller av opplevd forskjellsbehandling. Helsetilstanden ser derimot ikke ut til å ha noen direkte sammenheng med tilhørighet til Norge.

Den siste modellen viser en sterk sammenheng mellom ett av aspektene ved den politiske integrasjonen, institusjonell tillit, og opplevelsen av tilhørighet. Større tillit går sammen med sterkere tilhørighet. To av aspektene ved hverdagsintegreringen: Andel innvandrervenner og deltaking i frivillig arbeid, har også sammenheng med nasjonal tilhørighet. Innvandrere som bare har venner med innvandrerbakgrunn, eller som ikke har noen venner i Norge, har en litt svakere tilhørighet enn de som har færre enn 50 prosent venner med innvandrerbakgrunn. Noe overraskende er imidlertid tilhørigheten til Norge sterkest blant dem som har en nokså jevn fordeling av venner med og uten innvandrerbakgrunn. Vi ser ellers at sammenhengen med både norskferdigheter og forskjellsbehandling svekkes i den siste modellen, som sannsynliggjør at noe av effekten av disse formidles gjennom vennskapsdannelser og tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner. Opplevd diskriminering kan for eksempel svekke tilliten, og bidra til at innvandrerne forskanser seg hos «sine egne». Gode norskferdigheter gjør det naturligvis lettere å få venner som ikke er innvandrere.

Når religiøs aktivitet tas inn i den siste modellen (tall ikke vist), viser det seg at hyppig deltaking i religiøse møter er forbundet med en noe lavere nasjonal tilhørighet, alt annet likt. Om man tilhører en religion, og hvilken religion dette er, er derimot ikke forbundet med nasjonal tilhørighet.²⁶

---

²⁶ En logistisk regresjonsanalyse med de som skårer høyt (6-7) versus lavere (1-5) på nasjonal tilhørighet som avhengig variabel, viser i hovedsak det samme som tabell 7.1 (se vedleggstabeller A1 og A2), men i dette tilfellet er ikke sammenhengen med andelen innvandrervenner signifikant, heller ikke sammenhengen med frivillig deltaking. Estimaten har imidlertid samme retning som i tabell 7.1, og den negative effekten av bare å ha venner med innvandrerbakgrunn er signifikant på 10 prosent nivå. En annen forskjell er at i den logistiske regresjonen har tilhørighet til islam en signifikant og negativ sammenheng med nasjonal tilhørighet

Tabell 7.1 Tilhørighet til Norge (skala fra 1 til 7), betinget av ulike variabler.¹ Estimater i lineær regresjon. Innvandrere 18 år og eldre

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	Estimat	Standardfeil	Estimat	Standardfeil	Estimat	Standardfeil
Konstant	4.90**	0.320	4.64**	0.21	4.38**	0.21
Botid						
6-10 år	0.28**	0.09	0.19*	0.09	0.19*	0.09
11-15 år	0.31**	0.09	0.17	0.09	0.25**	0.09
16-24 år	0.43**	0.10	0.19	0.11	0.30**	0.10
25-49 år	0.67**	0.10	0.35**	0.11	0.50**	0.11
2-5 år (ref.)	.	.	.	.	.	.
Innvandringsgrunn						
Familie	0.23*	0.11	0.12	0.11	0.14	0.11
Flukt	0.35**	0.12	0.25*	0.12	0.24	0.12
Utdanning	-0.01	0.17	-0.04	0.17	0.03	0.16
Arbeid (ref.)	.	.	.	.	.	.
Utdanning						
Ingen/uoppgitt	0.30**	0.11	0.33**	0.11	0.29*	0.11
Videregående	-0.16*	0.07	-0.20**	0.07	-0.19**	0.07
Universitet-/høgskole	-0.18*	0.07	-0.25**	0.07	-0.30**	0.07
Grunnskole (ref.)	.	.	.	.	.	.
Arbeidsmarked						
Yrkesaktiv deltid	-0.22**	0.08	-0.19*	0.08	-0.17*	0.08
I utdanning	0.07	0.09	0.07	0.09	0.05	0.09
Arbeidsledig	-0.05	0.12	0.01	0.12	0.04	0.12
AAP eller ufør	-0.12	0.10	-0.02	0.11	0.02	0.11
Annet	0.05	0.11	0.14	0.12	0.14	0.11
Yrkesaktiv heltid (ref.)	.	.	.	.	.	.
Bolig						
Leier bolig	-0.05	0.07	-0.02	0.07	-0.04	0.07
Eier bolig (ref.)	.	.	.	.	.	.
Bor trangt	-0.03	0.06	0.00	0.06	0.01	0.06
Bor ikke trangt (ref.)	.	.	.	.	.	.
Vurdering av økonomien						
Vanskelig	-0.33*	0.15	-0.30*	0.14	-0.20	0.14
Forholdsvis vanskelig	-0.22	0.13	-0.14	0.13	-0.08	0.12
Forholdsvis lett	-0.10	0.12	-0.06	0.11	-0.02	0.11
Lett (ref.)	.	.	.	.	.	.
Økonomiske problemer						
Fire+	-0.02	0.18	0.19	0.14	0.19	0.13
To-tre	-0.01	0.10	0.11	0.09	0.12	0.09
Ett	-0.05	0.08	-0.00	0.08	0.02	0.08
Ingen (ref.)	.	.	.	.	.	.
Norskferdigheter						
Svært gode	.	.	0.77**	0.11	0.61**	0.11
Gode	.	.	0.45**	0.11	0.31**	0.10
Mindre gode	.	.	0.20*	0.09	0.12	0.09
Dårlige (ref.)	.	.	.	.	.	.
Diskriminering						
3+ situasjoner	.	.	-0.48**	0.12	-0.39**	0.13
To situasjoner	.	.	-0.38**	0.11	-0.35**	0.11
En situasjon	.	.	-0.23*	0.08	-0.18*	0.08
Ingen (ref.)	.	.	.	.	.	.
Innvandrevener						
Alle	.	.	.	.	-0.29**	0.09
Over 50 prosent	.	.	.	.	-0.11	0.08
Ca. 50 prosent	.	.	.	.	0.17*	0.07
Ingen venner	.	.	.	.	-0.27*	0.12
<50 prosent (ref.)	.	.	.	.	.	.
Frivillig arbeid						
Ja	.	.	.	.	0.14*	0.06
Nei (ref.)	.	.	.	.	.	.
Institusjonell tillit						
Høy	.	.	.	.	0.82**	0.09
Middels	.	.	.	.	0.29**	0.08
Lav (ref.)	.	.	.	.	.	.
R ²	0.14		0.17		0.22	
Antall som svarte	4120		4106		4045	

*Statistisk signifikant på 5 prosent nivå, **Statistisk signifikant på 1 prosent nivå. ¹I tillegg til variablene som er vist i tabellen inngår også alder, kjønn, landbakgrunn og religiøs tilhørighet i alle modellene, i modell 2 tre variabler for helse, i modell 3 utsatthet for vold/trusler, vennekontakt og samlivsstatus. For noen variabler inngår også egne kategorier for uoppgitt, ikke vist i tabellen

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Verken utdanning eller ulike typer strukturell integrasjon ser ut til å fremme den nasjonale tilhørigheten blant norskfødte med innvandrerforeldre (tabell 7.2). Unntaket er de økonomiske ressursene. Som blant innvandrerne er økonomiske problemer forbundet med svakere tilhørighet til Norge, men utslagene ser ut til å være enda sterkere.

Når indikatoren på lavinntekt tas inn i analysen før bolig og de subjektive vurderingene av økonomien, er lavinntekt forbundet med redusert tilhørighet. Denne sammenhengen er signifikant på 5 prosent nivå (tall ikke vist). Når de andre økonomi- og boligvariablene tas inn, er ikke estimatet for lavinntekt lenger statistisk signifikant, men utslaget er i samme retning. Andre konklusjoner forblir de samme når lavinntekt tas inn analysen.

Opplevelsen av forskjellsbehandling er forbundet med en svekkelse av den nasjonale tilhørigheten, også blant de norskfødte med innvandrerforeldre. I motsetning til blant innvandrerne, er det signifikante utslag av en av helseindikatorene. Nærmere bestemt ser vi en negativ sammenheng mellom det å ha psykiske problemer og føle tilhørighet til Norge.

I den siste modellen ser vi klare utslag av hvordan vennenettverkene er satt sammen. De som bare har venner med innvandrerbakgrunn, gir uttrykk for vesentlig svakere tilhørighet til Norge enn de som har vennenettverk der mindre enn halvparten har slik bakgrunn. Sammenhengen ser ut til å være sterkere enn blant innvandrerne. Samtidig er det grunn til å minne om at gruppen som bare har innvandrer venner, er betydelig mindre blant norskfødte enn blant innvandrerne fra de samme landene. Som blant innvandrerne er det også en sammenheng mellom graden av tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner og opplevelsen av tilhørighet; lavere tillit er forbundet med svakere tilhørighet.

Tabell 7.2 Tilhørighet til Norge (skala fra 1 til 7), betinget av ulike variabler.¹ Estimater i lineær regresjon. Norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	Estimat	Standardfeil	Estimat	Standardfeil	Estimat	Standardfeil
Konstant	6.68**	0.19	6.74**	0.19	6.54**	0.31
Utdanning						
Videregående	0.00	0.14	-0.02	0.13	0.03	0.13
Universitet-/høgskole	-0.06	0.13	0.02	0.13	-0.08	0.13
Grunnskole (ref.)	.	.	.	.	.	.
Arbeidsmarked						
Yrkesaktiv deltid	-0.05	0.16	-0.01	0.16	-0.03	0.15
I utdanning	0.04	0.13	0.10	0.13	0.08	0.13
Arbeidsledig	-0.06	0.22	-0.06	0.22	0.01	0.23
AAP, ufør eller annet	-0.34	0.37	-0.09	0.32	-0.10	0.29
Yrkesaktiv heltid (ref.)	.	.	.	.	.	.
Bolig						
Leier bolig	0.23*	0.11	0.19	0.10	0.16	0.10
Eier bolig (ref.)	.	.	.	.	.	.
Bor trangt	-0.20	0.11	-0.18	0.10	-0.13	0.10
Bor ikke trangt (ref.)	.	.	.	.	.	.
Vurdering av økonomien						
Vanskelig	-0.44	0.32	-0.33	0.29	-0.17	0.26
Forholdsvis vanskelig	-0.29*	0.14	-0.22	0.14	-0.10	0.14
Forholdsvis lett	-0.28*	0.10	-0.23*	0.10	-0.16	0.10
Lett (ref.)	.	.	.	.	.	.
Økonomiske problemer						
Tre og over	-0.59	0.38	-0.41	0.37	-0.48	0.32
To	-0.35*	0.17	-0.36*	0.17	-0.41*	0.17
Ett	-0.28*	0.13	-0.23*	0.11	-0.26*	0.11
Ingen (ref.)	.	.	.	.	.	.
Diskriminering						
3+ situasjoner	.	.	-0.36*	0.15	-0.28*	0.14
To situasjoner	.	.	-0.10	0.15	-0.05	0.16
En situasjon	.	.	0.04	0.10	0.10	0.10
Ingen (ref.)	.	.	.	.	.	.
Psykisk helse						
Dårlig	.	.	-0.50*	0.24	-0.39	0.22
Ikke dårlig (ref.)	.	.	.	.	.	.
Innvandrervenner						
Alle	.	.	.	.	-0.65*	0.21
Over 50 prosent	.	.	.	.	-0.17	0.12
Ca. 50 prosent	.	.	.	.	0.08	0.10
Ingen venner	.	.	.	.	-0.45	0.40
<50 prosent (ref.)	.	.	.	.	.	.
Institusjonell tillit						
Høy	.	.	.	.	0.55**	0.14
Middels	.	.	.	.	0.19	0.12
Lav (ref.)	.	.	.	.	.	.
R ²	0.09		0.14		0.21	
Antall som svarte	810		809		803	

*Statistisk signifikant på 5 prosent nivå, **Statistisk signifikant på 1 prosent nivå. ¹I tillegg til variablene som er vist i tabellen inngår også alder, kjønn, landbakgrunn og religiøs tilhørighet i alle modellene, i modell 2 tre variabler for helse, i modell 3 utsatthet for vold/trusler, vennekontakt og samlivsstatus. For noen variabler inngår også egne kategorier for uoppgitt, ikke vist i tabellen

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

7.2. Norskferdigheter

Vi har tidligere beskrevet indeksen for norskferdigheter, og hvordan den er satt sammen. I den lineære regresjonsanalysen som vises i tabell 7.3 har vi tilpasset den noe, slik at verdiene går fra 0 til 24, og slik at høyere verdier kan tolkes som bedre ferdigheter. Alle positive verdier i analysen betyr med andre ord at forskjellen i verdier sammenlignet med referansekategoriene innebærer bedre norskferdigheter.

Tabell 7.3 viser sammenhengen mellom norskferdigheter og utvalgte bakgrunnsfaktorer og indikatorer på strukturell integrasjon blant innvandrerne i LKI 2016.

Denne analysen bekrefter tendensene i tabell 6.3 og 6.5. I dette tilfellet gir alle de strukturelle indikatorene klare utslag, uavhengig av hverandre. Som ventet er det en sterkt positiv sammenheng mellom norskferdigheter og utdanningsnivå. Å stå utenfor arbeidsliv eller utdanningssystem er forbundet med et noe lavere ferdighetsnivå, selv når det kontrolleres for botid og utdanningsnivå. Det er også en sammenheng med boligintegrasjon og økonomi. De som bor i leid bolig, bor trangt og sliter med økonomiske problemer har, alt annet likt, dårligere ferdigheter. Hva som er mekanismene som ligger bak disse sammenhengene er ikke gitt. En mulig forklaring er at gode norskferdigheter gir kunnskaper som både kan komme til nytte på boligmarkedet og i håndteringen av husholdningens økonomi, samtidig som dårlig økonomi kan sette begrensninger på sosiale aktiviteter. Slike begrensninger kan gå utover tilegnelsen av norskferdigheter. I den siste modellen ser vi at sammenhengen med økonomiske problemer svekkes noe når det i tillegg kontrolleres for den sosiale integrasjonen. Innvandrere som ikke har venner i Norge, som bare omgås andre innvandrere, og som ikke deltar i frivillig arbeid, har svakere norskferdigheter. Det er grunn til å tro at årsaksretningen her vil gå begge veier; norskferdigheter gir kompetanse for deltaking, samtidig som deltakingen vedlikeholder og utvikler ferdighetsnivået. De som har en partner utenfor Norge skiller seg også ut med klart dårligere ferdigheter.

Vi finner en sammenheng med forskjellsbehandling, men i motsatt retning av det en kanskje skulle forvente. Innvandrere som føler seg diskriminert på grunn av sin innvandrerbakgrunn har i gjennomsnitt bedre norskferdigheter enn de som ikke har opplevd diskriminering. En mulig forklaring er at det å bli bedre i norsk øker forståelsen og kunnskapen om hvilke rettigheter den enkelte har. Det kan også bidra til å øke forventningene om likebehandling.²⁷

Religions betydning er ikke vist i tabellen. I modell 1 viser analysen at både tilhørighet til islam og til kristendom er forbundet med dårligere norskferdigheter, om lag ett poeng lavere på skalaen sammenlignet med dem som ikke er knyttet til noen religion. Hvis vi i den siste modellen også tar inn religiøs aktivitet, er hyppig religiøs aktivitet forbundet med litt svakere norskferdigheter. Den religiøse tilhørigheten er da ikke lenger statistisk signifikant (tall ikke vist). Utslaget er imidlertid svakt.²⁸

Når lavinntekt tas inn i første modell, før bolig og de andre økonomivariablene, gir lavinntekt et klart signifikant utslag; lavinntekt reduserer norskferdighetene med 1.14 poeng på skalaen. Når de andre variablene i modell 1 trekkes inn, blir estimatet mer enn halvert, men er fremdeles signifikant på 5 prosent nivå. I den fulle modellen er ikke lavinntekt signifikant, og hovedkonklusjonene forblir de samme.

---

²⁷ Som supplement til den lineære regresjonsanalysen har vi også utført en logistisk regresjonsanalyse av norskferdigheter som en dikotom variabel, der det skiller mellom dem som skårer lavt, 6 eller lavere, og de øvrige. Hovedkonklusjonene blir de samme som i den lineære regresjonen, men noen av de svakest sammenhengene er ikke lenger signifikante i den logistiske regresjonen, slik som antall helseproblemer. I den siste modellen har verken arbeidsledighet, vurdering av økonomien eller hvor ofte en treffer venner statistisk signifikant effekt

²⁸ Hyppig deltaking i religiøse møter gir 0.7 poeng lavere skåre på indeksen for norskferdigheter, sammenlignet med dem som sjelden deltar. Til sammenligning er forskjellen mellom dem som har bodd i landet over 25 år og dem som bare har bodd her 2-5 år hele 7.2 indekspoeng (se tabell 7.3).

Tabell 7.3 Norskferdigheter (indeks fra 0 til 24), betinget av ulike variabler.¹ Estimater i lineær regresjon. Innvandrere 18 år og eldre

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	Estimat	Standardfeil	Estimat	Standardfeil	Estimat	Standardfeil
Konstant	8.53**	0.92	8.97**	0.96	9.59**	0.98
Botid						
6-10 år	2.19**	0.41	2.15**	0.41	2.16**	0.39
11-15 år	3.69**	0.34	3.69**	0.34	3.41**	0.33
16-24 år	5.47**	0.37	5.49**	0.37	5.08**	0.36
25-49 år	7.20**	0.40	7.25**	0.41	6.74**	0.40
2-5 år (ref.)	.	.	.	.	.	.
Innvandringsgrunn						
Familie	3.18**	0.49	3.24**	0.48	3.13**	0.46
Flukt	3.19**	0.48	3.25**	0.48	3.22**	0.47
Utdanning	2.30**	0.69	2.23**	0.70	1.96**	0.67
Arbeid (ref.)	.	.	.	.	.	.
Utdanning						
Ingen/uoppgitt	-3.12**	0.44	-3.08**	0.44	-3.18**	0.46
Videregående	1.09**	0.28	1.08**	0.2	0.92**	0.26
Universitet/høgskole	2.87**	0.30	2.79**	0.30	2.37**	0.29
Grunnskole (ref.)	.	.	.	.	.	.
Arbeidsmarked						
Yrkesaktiv deltid	0.25	0.35	0.14	0.35	0.32	0.35
I utdanning	0.44	0.35	0.39	0.34	0.28	0.33
Arbeidsledig	-1.23**	0.40	-1.26**	0.41	-1.12**	0.39
AAP eller ufør	-1.80**	0.33	-1.73**	0.35	-1.44**	0.34
Annet	-2.53**	0.47	-2.52**	0.47	-2.13**	0.45
Yrkesaktiv heltid (ref.)	.	.	.	.	.	.
Bolig						
Leier bolig	-1.13**	0.31	-1.09**	0.31	-0.99**	0.30
Eier bolig (ref.)	.	.	.	.	.	.
Bor trangt	-0.61*	0.26	-0.61*	0.26	-0.48	0.25
Bor ikke trangt (ref.)	.	.	.	.	.	.
Vurdering av økonomien						
Vanskelig	-1.38*	0.63	-1.29*	0.61	-1.28*	0.56
Forholdsvis vanskelig	-1.72**	0.56	-1.67**	0.55	-1.40**	0.51
Forholdsvis lett	-0.92	0.50	-0.84	0.50	-0.83	0.47
Lett (ref.)	.	.	.	.	.	.
Økonomiske problemer						
Fire+	-1.32**	0.51	-1.53**	0.51	-1.16*	0.51
To-tre	-0.97*	0.40	-1.13**	0.38	-0.90*	0.36
Ett	-0.33	0.32	-0.59	0.31	-0.25	0.30
Ingen (ref.)	.	.	.	.	.	.
Helseproblemer						
To eller mer	.	.	-0.66*	0.28	-0.65*	0.27
En	.	.	-0.20	0.28	-0.33	0.27
Ingen (ref.)	.	.	.	.	.	.
Diskriminering						
3+ situasjoner	.	.	1.45**	0.49	1.18**	0.45
To situasjoner	.	.	1.42**	0.35	1.35**	0.33
En situasjon	.	.	0.40	0.33	0.43	0.32
Ingen (ref.)	.	.	.	.	.	.
Innvandrer venner						
Alle	.	.	.	.	-2.31**	0.35
Over 50 prosent	.	.	.	.	-0.74*	0.33
Ca. 50 prosent	.	.	.	.	0.13	0.36
Ingen venner	.	.	.	.	-1.69**	0.48
<50 prosent (ref.)	.	.	.	.	.	.
Treffer venner						
Sjelden	.	.	.	.	-0.39	0.27
Månedlig	.	.	.	.	-0.70*	0.31
Minst ukentlig (ref.)	.	.	.	.	.	.
Frivillig arbeid						
Ja	.	.	.	.	1.18**	0.25
Nei (ref.)	.	.	.	.	.	.
Samlivsstatus						
Forlovet/kjæreste Norge	.	.	.	.	1.27*	0.58
Partner utenfor Norge	.	.	.	.	-2.10**	0.65
Enslig	.	.	.	.	0.11	0.28
Gift/samboer (ref.)	.	.	.	.	.	.
R ²	0.52		0.53		0.57	
Antall som svarte	3841		3827		3774	

¹Statistisk signifikant på 5 prosent nivå, **Statistisk signifikant på 1 prosent nivå. ¹I tillegg til variablene som er vist i tabellen inngår også alder, kjønn, landbakgrunn og religiøs tilhørighet i alle modellene, i modell 2 to variabler for helse, i modell 3 utsatthet for vold/trusler og institusjonell tillit. For noen variabler inngår også egne kategorier for uoppgitt, ikke vist i tabellen

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

7.3. Forskjellsbehandling

I indeksen for forskjellsbehandling på grunn av innvandrerbakgrunn er antallet situasjoner der de intervjuede har opplevd forskjellsbehandling talt opp. Dette er på arbeidsplassen (av kollegaer, sjefer eller kunder), på skole eller utdanningsinstitusjon, ved arbeidssøking, i helsevesenet og i en rekke hverdags situasjoner: I kontakt med politiet, av ansatte på offentlig kontor, i forbindelse med kjøp eller leie av bolig, på utesteder, i butikk eller bank, ved bruk av offentlig transport, av folk på gater eller torg, og andre steder. Indeksen varierer dermed mellom 0 og 12 og vi bruker derfor lineær regresjonsanalyse i det følgende.

Det er grunn til å tro at sammenhengen mellom integrasjon og diskriminering vil være nokså kompleks, siden visse former for integrasjon også innebærer større risiko for å oppleve forskjellsbehandling. Personer som ikke er sysselsatt eller under utdanning vil heller ikke bli utsatt for diskriminering på disse arenaene. Generelt vil større sosial aktivitet også innebære økt risiko for å støte på forskjellsbehandling.

Som tabell 7.4 viser, er det ingen sammenheng mellom integrasjon på bolig- og arbeidsmarkedet og antallet situasjoner med opplevd diskriminering. Derimot stiger antallet situasjoner der innvandrerne har opplevd dette med økende utdanningsnivå. Den sterkeste sammenhengen i modell 1 er mellom diskriminering og antallet økonomiske problemer, vi ser at erfaringer med diskriminering øker jevnt med et økende antall problemer.²⁹ Hvis lavinntekt tas inn i modellen, har det ingen statistisk signifikant sammenheng med opplevd diskriminering, heller ikke hvis lavinntekt tas inn i den første modellen, før andre økonomi- og boligvariabler (tall ikke vist).

Erfaringer med forskjellsbehandling er ellers mest vanlig hos de yngste innvandrerne, og blant innvandrerne fra visse land (Irak, Iran), men har ingen sammenheng med religion, når det samtidig kontrolleres for landbakgrunn (tall ikke vist). Tar vi ut arbeidsplassdiskrimineringen fra indeksen for diskriminering, fører det til at arbeidsledige nå framstår som noe mer utsatt enn referansegruppen heltidsarbeidende (signifikant på 10 prosent nivå). Styrken på sammenhengen med økonomiske problemer øker også.

I en tilleggsanalyse har vi også sett nærmere på dem som har følt seg diskriminert i ansettelsesprosesser. En slik analyse er nødvendigvis mer usikker, siden utvalget da må begrenses til dem som har søkt etter arbeid. Vi finner at det er de samme variablene som slår ut også for denne formen for diskriminering. Innvandrere med høyere utdanning føler seg oftere diskriminert i ansettelsesprosesser. Begge indikatorene på den økonomiske situasjonen gir også tydelige utslag (tall ikke vist).

Modell 2 i tabell 7.4 viser at to av de tre helseindikatorne korrelerer med diskrimineringserfaringer, når vi samtidig kontrollerer for de øvrige inkluderte variablene. Antallet helseproblemer og dårlig psykisk helse er forbundet med mer diskriminering, og det samme er gode norskferdigheter. Betydningen av norskferdigheter er den samme som vi så i tabell 7.3. Som vi ser, svekkes også denne gang sammenhengen med utdanning når det kontrolleres for norskferdigheter. At psykisk helse går sammen med opplevelsen av diskriminering, slik det ble vist i kapittel 6, bekreftes altså i en analyse der tas hensyn til en rekke andre påvirkningsfaktorer, og er i tråd med annen forskning (Straiton et al., 2019).

²⁹ En logistisk regresjon med andelen som har opplevd forskjellsbehandling i minst to situasjoner som avhengig variabel gir samme konklusjon som den lineære regresjonen (tall ikke vist).

Tabell 7.4 Antall situasjoner med opplevd forskjellsbehandling på grunn av innvandrerbakgrunn (indeks fra 0 til 12), betinget av ulike variabler.¹ Estimater i lineær regresjon. Innvandrere 18 år og eldre

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	Estimat	Standardfeil	Estimat	Standardfeil	Estimat	Standardfeil
Konstant	0.94**	0.22	0.71**	0.21	0.89**	0.21
Botid						
6-10 år	0.01	0.09	-0.05	0.09	-0.05	0.09
11-15 år	0.12	0.08	0.00	0.09	-0.05	0.09
16-24 år	-0.02	0.09	-0.17	0.10	-0.20*	0.09
25-49 år	-0.01	0.09	-0.18	0.11	-0.25*	0.11
2-5 år (ref.)	.	.	.	.	.	.
Innvandringsgrunn						
Familie	-0.17	0.11	-0.23*	0.11	-0.26*	0.11
Flukt	-0.21	0.12	-0.29*	0.11	-0.30**	0.11
Utdanning	-0.10	0.14	-0.13	0.14	-0.21	0.15
Arbeid (ref.)	.	.	.	.	.	.
Utdanning						
Ingen/uoppgitt	-0.17*	0.08	-0.10	0.09	-0.10	0.46
Videregående	0.01	0.06	-0.03	0.06	-0.03	0.26
Universitet-/høgskole	0.22**	0.07	0.16*	0.07	0.17*	0.29
Grunnskole (ref.)	.	.	.	.	.	.
Arbeidsmarked						
Yrkesaktiv deltid	0.08	0.08	0.06	0.08	0.06	0.08
I utdanning	0.03	0.12	0.02	0.11	0.02	0.10
Arbeidsledig	0.05	0.12	0.03	0.11	0.08	0.11
AAP eller ufør	-0.09	0.08	-0.21*	0.09	-0.16	0.09
Annet	-0.05	0.11	-0.05	0.11	-0.03	0.10
Yrkesaktiv heltid (ref.)	.	.	.	.	.	.
Bolig						
Leier bolig	-0.02	0.07	0.01	0.07	0.01	0.07
Eier bolig (ref.)	.	.	.	.	.	.
Bor trangt	0.02	0.06	0.04	0.06	0.06	0.05
Bor ikke trangt (ref.)	.	.	.	.	.	.
Vurdering av økonomien						
Vanskelig	0.02	0.15	0.03	0.14	-0.10	0.13
Forholdsvis vanskelig	0.05	0.13	0.08	0.12	0.11	0.11
Forholdsvis lett	-0.12	0.10	-0.11	0.09	0.09	0.08
Lett (ref.)	.	.	.	.	.	.
Økonomiske problemer						
Fire+	0.76**	0.15	0.60**	0.13	0.60**	0.13
To-tre	0.39**	0.11	0.32**	0.10	0.30**	0.09
Ett	0.16*	0.08	0.13	0.07	0.13	0.07
Ingen (ref.)	.	.	.	.	.	.
Helseproblemer						
To eller mer	.	.	0.14*	0.07	0.11	0.07
En	.	.	0.12	0.07	0.10	0.06
Ingen (ref.)	.	.	.	.	.	.
Psykisk helse						
Dårlig	.	.	0.47**	0.10	0.38**	0.10
Ikke-dårlig (ref.)	.	.	.	.	.	.
Norskferdigheter						
Svært gode	.	.	0.34**	0.11	0.29**	0.10
Gode	.	.	0.44**	0.11	0.43**	0.10
Mindre gode	.	.	0.20*	0.08	0.18*	0.08
Dårlige (ref.)	.	.	.	.	.	.
Institusjonell tillit						
Høy	.	.	.	.	-0.55**	0.09
Middels	.	.	.	.	-0.32*	0.08
Lav (ref.)	.	.	.	.	.	.
Frivillig arbeid						
Ja	.	.	.	.	0.26**	0.07
Nei (ref.)	.	.	.	.	.	.
Vold eller trusler						
Ja	.	.	.	.	0.82**	0.14
Nei (ref.)	.	.	.	.	.	.
R ²	0.07		0.10		0.16	
Antall som svarte	3960		3946		3896	

¹Statistisk signifikant på 5 prosent nivå, **Statistisk signifikant på 1 prosent nivå. ¹I tillegg til variablene som er vist i tabellen inngår også alder, kjønn, landbakgrunn og religiøs tilhørighet i alle modellene, i modell 2 en variabel for helse (aktivitetsbegrensninger), i modell 3 samlivsstatus, vennskapskontakt og andel innvandrerevenner. For noen variabler inngår også egne kategorier for uoppgitt, ikke vist i tabellen

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Den siste modellen i tabell 7.4 tar inn indikatorer på politisk og sosial integrasjon. Erfaringer med diskriminering er forbundet med lavere tillit til de sentrale institusjonene i det norske samfunnet. Det er også knyttet til deltaking i frivillig arbeid for sekulære foreninger, som kan tolkes som en eksponeringseffekt. Det mest overraskende funnet er imidlertid den sterke sammenhengen mellom diskriminering de siste 12 måneder og erfaringer med vold og/eller trusler i det samme tidsrommet. Dette kan tolkes på flere måter. Opplevelsen av forskjellsbehandling kan føre til voldelige konflikter. Sammenhengen kan også tolkes som at en del av forskjellsbehandlingen har tatt en voldelig eller truende form, jf. forekomsten av «hatkriminalitet». I Integreringsbarometeret 2013/2014 ble innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra 8 land spurt om hvilken type diskriminering eller urettferdig behandling de hadde blitt utsatt for. De vanligste typene var å bli ignorert eller bevisst oversett, og å bli utsatt for fornærmende ord eller nedlatende kommentarer. Men av dem som hadde blitt diskriminert, var det også nærmere en av fem som hadde blitt utsatt for tilrop og trusler, og om lag en av ti beskrev diskrimineringen som fysisk vold (IMDi, 2015).

Hvis religiøs aktivitet tas inn i siste modell, er «middels aktivitet» forbundet en svakt høyere risiko for diskriminering, mens det ikke er signifikant forskjell mellom den mest og minst religiøse gruppen.

Tabell 7.5 viser analysen av diskrimineringsindeksen blant norskfødte med innvandrerforeldre. I dette tilfellet er ingen av de strukturelle indikatorene forbundet med hyppigheten av diskriminering. Tilhørighet til islam er forbundet med mer diskriminering, men denne sammenhengen er ikke statistisk signifikant. Det er imidlertid vanskelig å skille mellom landbakgrunn og religion siden de er så sterkt korrelert. Hvis vi tar ut landbakgrunn i modellen, er tilhørighet til islam klart signifikant, og forbundet med en sterkere opplevelse av diskriminering. Blant norskfødte er det ingen signifikante sammenhenger mellom økonomiske problemer og opplevd diskriminering, heller ikke når lavinntekt tas inn i analysen (tall ikke vist).

Av indikatorene i modell 2 er det bare psykisk helse som slår ut, og sammenhengen med diskriminering ser ut til å være enda sterkere enn blant innvandrerne. Ellers bekrefter analysen funnene i tabell 7.4. Opplevelsen av forskjellsbehandling er forbundet med betydelig lavere tillit til institusjonene i det norske samfunnet, og er høyere blant dem som har gjort frivillig arbeid. Vi finner også, på samme måte som for innvandrerne, en sterkt positiv sammenheng mellom å ha vært utsatt for vold eller trusler og grad av opplevd diskriminering.

Religiøs aktivitet er ikke signifikant forbundet med diskriminering i den siste modellen (tall ikke vist).

Tabell 7.5 Antall situasjoner med opplevd forskjellsbehandling på grunn av innvandrerbakgrunn (indeks fra 0 til 12), betinget av ulike variabler.¹ Estimater i lineær regresjon. Norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	Estimat	Standardfeil	Estimat	Standardfeil	Estimat	Standardfeil
Konstant	0.51	0.33	0.47	0.31	0.47	0.43
Utdanning						
Videregående	0.04	0.22	0.05	0.22	0.11	0.21
Universitet-/høgskole	0.08	0.22	0.07	0.22	0.11	0.19
Grunnskole (ref.)	.	.	.	.	.	.
Arbeidsmarked						
Yrkesaktiv deltid	0.37	0.29	0.29	0.28	0.32	0.25
I utdanning	0.19	0.19	0.15	0.18	0.17	0.17
Arbeidsledig	-0.38	0.23	-0.45	0.26	-0.64*	0.29
AAP, ufør eller annet	0.50	0.28	0.24	0.32	0.44	0.31
Yrkesaktiv heltid (ref.)	.	.	.	.	.	.
Bolig						
Leier bolig	-0.14	0.16	-0.08	0.15	-0.12	0.15
Eier bolig (ref.)	.	.	.	.	.	.
Bor trangt	0.04	0.15	0.03	0.15	0.00	0.14
Bor ikke trangt (ref.)	.	.	.	.	.	.
Vurdering av økonomien						
Vanskelig	0.40	0.50	0.34	0.46	0.28	0.38
Forholdsvis vanskelig	0.17	0.30	0.12	0.30	0.15	0.28
Forholdsvis lett	0.11	0.25	0.08	0.26	0.10	0.24
Lett (ref.)	.	.	.	.	.	.
Økonomiske problemer						
Tre og over	0.35	0.44	-0.02	0.44	-0.03	0.41
To	-0.24	0.24	-0.29	0.22	-0.29	0.22
Ett	0.28	0.25	0.21	0.24	0.15	0.21
Ingen (ref.)	.	.	.	.	.	.
Psykisk helse						
Dårlig	.	.	-0.95**	0.34	-0.63*	0.29
Ikke dårlig (ref.)	.	.	.	.	.	.
Innvandrerverner						
Alle	.	.	.	.	0.07	0.23
Over 50 prosent	.	.	.	.	0.37*	0.16
Ca. 50 prosent	.	.	.	.	0.09	0.14
Ingen venner	.	.	.	.	0.07	0.45
<50 prosent (ref.)	.	.	.	.	.	.
Institusjonell tillit						
Høy	.	.	.	.	-0.75**	0.23
Middels	.	.	.	.	-0.65**	0.20
Lav (ref.)	.	.	.	.	.	.
Frivillig arbeid						
Ja	.	.	.	.	0.44**	0.15
Nei (ref.)	.	.	.	.	.	.
Vold eller trusler						
Ja	.	.	.	.	1.12**	0.33
Nei	.	.	.	.	.	.
R ²	0.10		0.13		0.24	
Antall som svarte	763		762		757	

¹Statistisk signifikant på 5 prosent nivå, **Statistisk signifikant på 1 prosent nivå. ¹I tillegg til variablene som er vist i tabellen inngår også alder, kjønn, landbakgrunn og religiøs tilhørighet i alle modellene, i modell 2 to variabler for helse, i modell 3 vennkontakt og samlivsstatus. For noen variabler inngår også egne kategorier for uoppgitt, ikke vist i tabellen

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

7.4. Andel venner med innvandrerbakgrunn

Hva bestemmer sammensetningen av innvandrernes venner nettverk, hva er det som gjør at om lag en fjerdedel av innvandrerne (jf. tabell 6.11) bare har venner med innvandrerbakgrunn? Siden vi i dette tilfellet har en dikotom (0-1) avhengig variabel, har vi utført en logistisk regresjonsanalyse av dette. I den første modellen i tabell 7.6 ser vi at både arbeidsmarkedsintegrasjon og god økonomi er forbundet med en lavere risiko for at venner nettverket bare består av andre innvandrere, kontrollert for de øvrige variablene. De som står utenfor arbeidslivet fordi de mottar helse relaterte ytelser eller av andre grunner, har oftere et venneverk uten noen med majoritetsbakgrunn. Lengre botid og et høyere utdanningsnivå er også forbundet med en lavere risiko for dette. Religiøs tilhørighet viser seg, alt annet likt, å være korrelert med et mer ensidig sammensatt venner nettverk, uansett hvilken religion man tilhører (tall ikke vist). Når lavinntekt tas inn i modellen uten andre bolig- og økonomivariabler, bidrar lavinntekt til 50% større risiko for bare å omgås innvandrere venner sammenliknet med å ha høyere inntekt. Effekten er svakere men fortsatt statistisk signifikant når de andre variablene i modell 1 trekkes inn. I den fulle modellen er estimatet for lavinntekt ikke signifikant.

Modell 2 viser at andelen som har venner i majoritetsbefolkningen øker tydelig med nivået på norskferdighetene, kontrollert for de øvrige variablene i modellen. Når det tas hensyn til norskferdighetene ser vi også at estimatene for betydningen av arbeidsmarkedsintegrasjon ikke lenger er signifikante, og at utdanningsnivå og indeksen for økonomiske problemer også gir svakere utslag. Som vist i tabell 7.3 er både integrasjonen på arbeidsmarkedet og god økonomi forbundet med bedre norskferdigheter.

I modell 3 er det svært få variabler som gir statistisk signifikante utslag. Vi finner en negativ sammenheng mellom å være forlovet eller å ha en kjæreste i Norge og risikoen for et ensidig venner nettverk, sammenliknet med referansegruppa gifte eller samboende. Man kunne ha forventet at deltaking i frivillige foreninger, der deltaking i religiøse foreninger og innvandrerforeninger er holdt utenfor, ville gitt et bidrag til flere venner i majoritetsbefolkningen. Vi finner et utslag i forventet retning, men det er ikke statistisk signifikant.

Også i den siste modellen er religiøs tilhørighet forbundet med større risiko for bare å omgås innvandrere venner. Religiøs aktivitet ser imidlertid ikke ut til å bidra, og er ikke signifikant når den tas inn i den siste modellen (tall ikke vist).

Tabell 7.6 Andel som bare har venner med innvandrerbakgrunn, betinget av ulike variabler.¹ Oddsratene (OR) i logistisk regresjon. Innvandrere 18 år og eldre

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	OR	Standardfeil	OR	Standardfeil	OR	Standardfeil
Konstant	-3.40**	0.41	-2.50**	0.44	-2.57**	0.47
Botid						
6-10 år	0.65*	0.18	0.76	0.18	0.77	0.18
11-15 år	0.63**	0.17	0.91	0.18	0.94	0.18
16-24 år	0.40**	0.18	0.68	0.20	0.70	0.21
25-49 år	0.28**	0.20	0.57**	0.22	0.58*	0.22
2-5 år (ref.)	1		1		1	
Innvandringsgrunn						
Familie	1.24	0.24	1.50	0.25	1.51	0.26
Flukt	1.20	0.25	1.42	0.26	1.46	0.26
Utdanning	1.18	0.43	1.35	0.45	1.44	0.46
Arbeid (ref.)	1		1		1	
Utdanning						
Ingen/uoppgitt	0.91	0.19	0.70	0.20	0.73	0.20
Videregående	0.87	0.13	0.96	0.14	0.98	0.14
Universitet-/høgskole	0.52**	0.15	0.67**	0.16	0.70*	0.16
Grunnskole (ref.)	1		1		1	
Arbeidsmarked						
Yrkesaktiv deltid	1.20	0.17	1.18	0.18	1.15	0.18
I utdanning	1.19	0.18	1.23	0.19	1.28	0.19
Arbeidsledig	1.24	0.22	1.15	0.22	1.17	0.22
AAP eller ufør	1.72**	0.18	1.43	0.19	1.41	0.19
Annet	1.65*	0.20	1.37	0.21	1.34	0.21
Yrkesaktiv heltid (ref.)	1		1		1	
Bolig						
Leier bolig	0.98	0.14	0.93	0.14	0.96	0.15
Eier bolig (ref.)	1		1		1	
Bor trangt	1.16	0.12	1.15	0.12	1.13	0.12
Bor ikke trangt (ref.)	1		1		1	
Vurdering av økonomien						
Vanskelig	1.07	0.30	0.88	0.31	0.96	0.32
Forholdsvis vanskelig	1.15	0.29	0.98	0.30	1.06	0.30
Forholdsvis lett	0.97	0.27	1.02	0.28	1.02	0.28
Lett (ref.)	1		1		1	
Økonomiske problemer						
Fire+	2.01**	0.23	1.57	0.24	1.55	0.24
To-tre	1.65**	0.17	1.44*	0.18	1.47*	0.18
Ett	1.13	0.16	1.06	0.16	1.04	0.16
Ingen (ref.)	1		1		1	
Norskferdigheter						
Svært gode	.		0.16**	0.20	0.17**	0.21
Gode	.		0.30**	0.18	0.31**	0.18
Mindre gode	.		0.48**	0.16	0.49**	0.16
Dårlige (ref.)	.		1		1	
Samlivsstatus						
Forlovet-/kjæreste Norge	.		.		0.45**	0.27
Partner utenfor Norge	.		.		0.89	0.29
Enslig	.		.		0.84	0.15
Gift/samboende (ref.)	.		.		1	
R ²	0.12		0.15		0.15	
Antall som svarte	3782		3769		3728	

*Statistisk signifikant på 5 prosent nivå. **Statistisk signifikant på 1 prosent nivå. ¹I tillegg til variablene som er vist i tabellen inngår også alder, kjønn, landbakgrunn og religiøs tilhørighet i alle modellene, i modell 2 diskrimineringsindeksen og tre variabler for helse, i modell 3 utsatthet for vold/trusler, deltaking i frivillig arbeid og grad av institusjonell tillit. For noen variabler inngår også egne kategorier for uoppgitt

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

En tilsvarende analyse av vennenettverk blant norskfødte med innvandrerforeldre er vist i tabell 7.7. Andelen som bare har venner med innvandrerbakgrunn er relativt liten i denne gruppa. Den avhengige variabelen er derfor omdefinert til å skille mellom de som har et vennenettverk der mer enn halvparten har innvandrerbakgrunn og de øvrige. I dette tilfellet hadde ingen av indikatorene i modell 2 (helse og diskrimineringsindeksen) signifikant betydning, slik at det bare er to modeller som er vist. Den eneste av de strukturelle indikatorene som slår ut er vurderingen av den økonomiske situasjonen, der de som opplever det som litt

vanskelig å få «endene til å møtes» i større grad har en overvekt av innvandervener enn de som synes det er lett. Ellers er religiøs tilhørighet knyttet til et mer ensidig vennenettverk, uansett hvilken religion det er snakk om, men sammenhengen er særlig tydelig blant dem som bekjenner seg til islam (tall ikke vist). Dette svarer til det vi også fant i tabellanalysen i kapittel 6.

Hvis lavinntekt tas inn i den første modellen, før bolig og andre økonomivariabler, er sammenhengen med lavinntekt statistisk signifikant, og bidrar med andre ord til større sannsynlighet for et innvandrerdominert vennenettverk. Når de andre variablene i modell 1 inkluderes, reduseres estimatet så mye at det ikke lenger er signifikant på 5 prosent nivå. Lavinntekt gir ikke utslag i den siste modellen der det i tillegg kontrolleres for samlivsstatus og institusjonell tillit.

Ingen av estimatene i modell 2 er som nevnt statistisk signifikante, men estimatet for diskrimineringsindeksen er på grensen: opplevd diskriminering øker risikoen for et nettverk dominert av andre innvandrere (signifikant på 10 prosent nivå). I den siste modellen er det signifikante utslag av samlivsstatus og institusjonell tillit. Gifte eller samboende norskfødte med innvandrerforeldre har et mer innvandrerdominert vennenettverk enn enslige og de som er forlovet eller har kjæreste. Forskjellen sammenlignet med de enslige er marginalt ikke-signifikant på 5 prosent nivået. Lav tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner i Norge er også forbundet med en større andel som har innvandrerbakgrunn blant vennene.

Hvis religiøs aktivitet tas inn i den siste modellen, gir det et klart signifikant utslag, og bidrar til å øke risikoen for et innvandrerdominert nettverk. Og selv når religiøs aktivitet tas inn i analysen, er sammenhengen med religiøs tilhørighet, både til islam og til andre religioner (buddhisme, hinduisme) signifikant (tall ikke vist).

Tabell 7.7 Andel som har mer enn 50 prosent venner med innvandrerbakgrunn, betinget av ulike variabler.¹ Oddsratene (OR) i logistisk regresjon. Norskfødte med innvandrerforeldre 18 år og eldre

	Modell 1		Modell 3	
	OR	Standardfeil	OR	Standardfeil
Konstant	0.05**	0.69	0.11**	0.79
Utdanning				
Videregående	0.91	0.27	0.85	0.28
Universitet-/høgskole	0.78	0.29	0.79	0.30
Grunnskole (ref.)	1		1	
Arbeidsmarked				
Yrkesaktiv deltid	1.24	0.33	1.35	0.32
I utdanning	1.13	0.27	1.33	0.29
Arbeidsledig	1.58	0.48	1.41	0.50
AAP, ufør eller annet	1.22	0.45	1.14	0.47
Yrkesaktiv heltid (ref.)	1		1	
Bolig				
Leier bolig	1.02	0.25	1.11	0.25
Eier bolig (ref.)	1		1	
Bor trangt	1.20	0.21	1.11	0.22
Bor ikke trangt (ref.)	1		1	
Vurdering av økonomien				
Vanskelig	1.57	0.53	1.46	0.55
Forholdsvis vanskelig	2.66*	0.38	2.47*	0.40
Forholdsvis lett	2.05*	0.32	1.77	0.34
Lett (ref.)	1		1	
Økonomiske problemer				
Fire+	1.37	0.50	1.11	0.57
To-tre	1.18	0.43	1.32	0.45
Ett	1.22	0.26	1.47	0.27
Ingen (ref.)	1		1	
Samlivsstatus				
Forlovet/-kjæreste i Norge			0.41*	0.35
Partner utenfor Norge			0.72	0.50
Enslig			0.59	0.28
Gift/samboer (ref.)			1	
Institusjonell tillit				
Høy			0.43*	0.35
Middels			0.56*	0.24
Lav (ref.)			1	
R ²	0.13		0.19	
Antall som svarte	832		821	

*Statistisk signifikant på 5 prosent nivå. **Statistisk signifikant på 1 prosent nivå. ¹I tillegg til variablene som er vist i tabellen inngår også alder, kjønn, landbakgrunn og religiøs tilhørighet i alle modellene, i modell 3 diskriminering, tre indikatorer på helse, frivillig arbeid, utsatt for vold/trusler. For noen variabler inngår også egne kategorier for uoppgitt

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

7.5. Andre indikatorer

Vi har også gjort en logistisk regresjonsanalyse av ett av holdningsspørsmålene til likestilling, nemlig graden av enighet med utsagnet om at både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen. Her har vi skilt mellom dem som er helt enige i dette og de som ikke er helt enige. Svarene på dette spørsmålet varierer lite med ulike kjennetegn og indikatorer på integrering (tall ikke vist). En betydelig forskjell blant innvandrerne er likevel knyttet til kjønn, siden kvinner er mere enige i dette enn menn. Utdanning har en viss betydning. Innvandrere med ingen eller uoppgitt utdanning er sjeldnere helt enig. Religiøs tilhørighet er ikke knyttet til ulikhet i holdninger til dette, men det er færre som er helt enige i utsagnet blant de mest aktive deltakerne i religiøse møter. Lavinntekt har ingen betydning, heller ikke i en modell uten andre økonomi- og boligvariabler.

Også blant norskfødte med innvandrerforeldre er religiøs aktivitet forbundet med mer negative holdninger til likestilling, målt på denne måten, mens det ikke er noen forskjell knyttet til religiøs tilhørighet. De som har partner som ikke bor i Norge er også i mindre grad helt enige i utsagnet, det samme gjelder deltidsarbeidende og

personer som vurderer økonomien som litt vanskelig. Høy tillit til norske samfunnsinstitusjoner går på sin side sammen med mer positive holdninger til dette synet på likestilling. Lavinntekt slår ikke ut.

Hvilke innvandrere er mest plaget av ensomhet, målt som andelen som oppgir at de er litt eller mye plaget? En logistisk regresjonsanalyse av dette viser en sterk sammenheng med psykisk helse, og andre helseindikatorer gir også utslag. Gode norskferdigheter er forbundet med mindre ensomhet, mens diskriminerings-erfaringer er med på å øke risikoen. Samlivsstatus slår sterkt ut, både å være enslig og ikke minst det å ha en partner som ikke er i Norge. Oddsen for å være plaget av ensomhet i den sistnevnte gruppa er 4.2 ganger høyere sammenlignet med dem som er gift eller samboende. Høyere ensomhet er også, alt annet likt, noe vi finner mere av blant dem leier framfor å eie boligen, og blant innvandrere som ikke synes det er «lett» å få pengene til å strekke til.

For de norskfødte med innvandrerforeldre er det også en sterk positiv sammenheng mellom dårlig psykisk helse og ensomhet, kontrollert for de øvrige variablene i modellen. Vi finner også en positiv sammenheng mellom antallet helseproblemer og ensomhet, om enn noe svakere. Som blant innvandrerne gir erfaringer med diskriminering større risiko for ensomhet, det samme gjelder leie av bolig. Noen av de andre indikatorene på sosial integrasjon gir som ventet tydelige utslag på ensomhet; enslige er oftere ensomme, de samme gjelder de som sjelden har vennekontakt. Religiøs aktivitet er derimot ikke signifikant forbundet med lavere ensomhet, men de som oppgir tilhørighet til islam er relativt sett sjeldnere plaget av dette enn andre.

8. Konklusjon

8.1. Oppsummering og drøfting

Et grunnleggende premiss for denne rapporten, som det er for mye annen statistikk og forskning på feltet, er at integreringen av innvandrere skjer over flere arenaer og nivåer av samfunnet, som ikke nødvendigvis henger sammen. Resultatene i rapporten bekrefter dette nok en gang; sammenhengene mellom ulike indikatorer og dimensjoner er ofte svak. Vi trenger et mangfold av indikatorer for å forstå hvordan integreringen utvikler seg.

Integrering og hva som skal telle som «vellykket» integrering er et normativt spørsmål. Det finnes altså ingen verdinøytral måte å beskrive integreringen på. Vi har valgt en bred tilnærming, med utgangspunkt i de viktigste perspektivene og dimensjonene i faglitteraturen.

Et vanlig perspektiv er at individene eller gruppen er integrert når de oppnår de samme sosioøkonomiske godene som andre samfunnsmedlemmer. Dette knyttes ofte til sysselsetting, utdanning, inntekt og bolig. I rapporten kaller vi dette for strukturell integrasjon.

Det er også vanlig å knytte integrasjonen til sosial deltaking og tilknytning, av uformell og formell art. I dette perspektivet handler integrasjon både om å være sosialt tilknyttet medlemmer av en gruppe som en identifiserer seg med (ofte personer som tilhører samme nasjonale eller religiøse fellesskap), medlemmer av andre grupper (majoritetsbefolkningen) samt offentlige tjenester og funksjoner. Dette omtales i rapporten som sosial integrasjon.

Et tredje element som gjerne inngår i ulike definisjoner, er at integrasjonen også har en subjektiv/opplevelsesmessig og en kulturell side. I hvilken grad opplever innvandrerne seg som en del av det nasjonale fellesskapet, og i hvilken grad gir de uttrykk for «avvikende» verdier og holdninger? Dette aspektet omtales som psykologisk-kulturell integrasjon.

Et fjerde og siste element er hvilke ressurser og hvilken kompetanse som finnes for integrering. I rapporten omtaler vi dette som barrierer og ressurser for integrering. Her inngår, for innvandrernes del, indikatorer på norskferdigheter, helsestilstand og diskriminering. Både svake norskferdigheter, dårlig helse og utstrakt diskriminering kan hindre deltaking.

I tillegg til disse fire formene for integrasjon har vi også den politiske integrasjonen, altså i hvilken grad innvandrere og norskfødte deltar i politikken og har tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner.

Det er ikke alltid like lett å plassere indikatorene i hver sine «båser», her er dette gjort på en skjønnsmessig måte. Utdanningsnivå er for eksempel ikke med som indikator under en av dimensjonene, men er isteden en del av de demografiske og sosiale bakgrunnsvariablene. Utdanningsnivået kan også betraktes som en indikator på den strukturelle integrasjonen, eller som en av de viktigste ressursene for integrering.

I tillegg til å sørge for at sentrale perspektiver i faglitteraturen er representert, har et annet hensyn vært å sørge for at det blir mulig å belyse viktige politiske målsettinger, ikke minst de som kommer til uttrykk i Regjeringens strategi for integrering. I strategien er hverdagsintegrering et viktig begrep. Dette er et vidt begrep som berører en rekke forskjellige temaer og samfunnsområder, slik som

fattigdom og dårlige levekår, deltaking i frivillige foreninger, boligspørsmål, diskriminering, tillit og kriminalitet. Begrepet ligger nærmest det vi i denne rapporten har kalt sosial og psykologisk-kulturell integrasjon, men også andre dimensjoner er relevante. Fattigdom og boligspørsmål inngår for eksempel i den strukturelle dimensjonen.

Viktige problemstillinger i prosjektet har vært å se nærmere på sammenhengene mellom de ulike integreringsdimensjonene. Ett av hovedmålene i Regjeringens integreringsstrategi er økt arbeidsdeltaking blant innvandrere gjennom bedre kvalifisering og utdanning. Vil dette også, nærmest automatisk, bedre hverdagsintegreringen, for eksempel bidra til en sterkere opplevelse av tilhørighet til Norge og gi flere venner i majoritetsbefolkningen? Hva er sammenhengen mellom disse målene på integrering? Kan arbeidstilknypning, utdanningsdeltakelse og inntekt også være gode indikatorer på andre typer integrering?

En analyse av Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016) er gjennomført for å kunne gi svar på disse spørsmålene. Denne undersøkelsen er unik fordi den gir et bredt bilde av levekår, holdninger og verdier blant innvandrere fra 12 av de største innvandringslandene til Norge, og inkluderer også norskfødte med foreldre fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam.

Resultatene viser utdanningens store betydning for den strukturelle integrasjonen blant innvandrere. Både integrasjonen på arbeidsmarkedet og boligmarkedet, samt de økonomiske ressursene, er langt bedre blant innvandrere med høyere utdanning. De som minst har videregående utdanning ser ut til å klare seg langt bedre enn de som grunnskole eller ingen utdanning. Mens for eksempel 50 prosent av dem som ikke har noen fullført utdanning har en husholdningsinntekt under lavinntektsgrensen, er andelen nede i 17 prosent blant dem med videregående utdanning. Utdanningsnivået betyr også noe for de norskfødte med innvandrerforeldre, men utslaget er svakere. Høyere utdanning går sammen med større ressurser og færre begrensninger på noen områder, som ventet mye bedre norskferdigheter og i tillegg litt bedre helse. Derimot rapporterer innvandrere med utdanning på universitets- eller høghskolenivå om vel så mye diskriminering som andre utdanningsgrupper. Innvandrere med høyere utdanning er også gruppen som oftest gir uttrykk for at de har blitt forskjellsbehandlet ved søking etter arbeid. Vi skal komme tilbake til denne litt paradoksale sammenhengen med utdanning seinere.

Muslimer er sjeldnere sysselsatt og har en dårligere økonomi enn de som bekjenner seg til andre religioner eller ingen religion. Denne samvariasjonen er ikke nødvendigvis uttrykk for noen årsakssammenheng; som vi har sett er det også store variasjoner mellom innvandrere fra ulike muslimske land. Blant de norskfødte med innvandrerbakgrunn er det liten eller ingen sammenheng mellom religion og strukturell integrasjon. Flest som verken er yrkesaktive eller under utdanning finner vi blant dem som har innvandret fra Pakistan, Tyrkia og Irak. Det er framfor alt kvinnene som drar ned gjennomsnittet; bare litt over 40 prosent av de pakistanske innvandrerkvinnene er sysselsatt.

Forskjellsbehandling eller diskriminering på grunn av ens innvandrerbakgrunn er svært utbredt. Vel tre av ti innvandrere har opplevd dette i en eller annen form i løpet av de siste 12 måneder. Blant de norskfødte med innvandrerforeldre gjelder det mer enn fire av ti, og nærmere halvparten (48 prosent) blant dem som har foreldre fra Pakistan. Diskrimineringen kan redusere den sosiale deltakingen, både direkte, som når det fører til at en innvandrer ikke får en ønsket jobb, og indirekte, ved å påvirke andre integreringsressurser. Den multivariate analysen av indeksen for diskriminering viser en klar sammenheng mellom forskjellsbehandling og dårlig psykisk helse, både blant innvandrerne og de norskfødte. Erfaringer med

diskriminering går også sammen med lavere tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner, og en langt høyere sannsynlighet for å ha blitt utsatt for vold eller trusler i begge gruppene. Blant innvandrerne er, alt annet likt, diskriminering hyppigere blant dem som ofte har økonomiske problemer.

Gode norskferdigheter blir av folk flest ansett som en av de viktigste indikatorene på om en innvandrer er godt integrert eller ikke. I tillegg er norskferdigheter en viktig ressurs både på arbeidsmarkedet og i uformelle sosiale sammenhenger, og bidrar til forståelsen av samfunnets regler og virkemåte. Her er resultatene nokså entydige. Det er en klar sammenheng mellom strukturell integrasjon og gode norskferdigheter. Den multivariate analysen av indeksen for norskferdigheter viste at både arbeidsledige og andre grupper utenfor arbeidsliv og utdanningssystem har dårligere norskferdigheter enn de sysselsatte. Det er likeledes store forskjeller mellom dem som eier versus leier boligen. I tillegg korrelerer økonomiske problemer med svakere norskferdigheter, selv når det tas hensyn til sysselsetting, utdanning, botid, boligintegrasjon og andre faktorer som kan påvirke denne sammenhengen. Ellers ser det ut til at alle former for sosial kontakt og deltaking, ikke bare sysselsetting, men også frivillig arbeid og vennskap, framfor alt vennskap med noen som ikke har innvandrerbakgrunn, har sammenheng med norskferdighetene. Det er grunn til å tro at årsakspilene går begge veier, både fra gode ferdigheter til deltaking, og fra deltaking til ferdigheter.

Paradoksalt nok er det likevel slik at selv om sysselsetting er positivt, er arbeid som innvandringsgrunn forbundet med dårligere ferdigheter enn andre innvandringsgrunner, alt annet likt. Det kan være at de som kommer til landet som arbeidsinnvandrere i utgangspunktet tenker at oppholdet ikke skal vare så lenge, og hvis de også arbeider sammen med innvandrere fra samme land (jf. polakkene i Norge), er kanskje ikke motivasjonen for å lære seg norsk særlig sterk. Et annet paradoks er at norskferdighetene, på tross av den åpenbare ressursen som dette utgjør, også er forbundet med flere opplevelser av diskriminering. Her er det en parallell til effekten av utdanning, og noe av sammenhengen mellom diskriminering og utdanning svekkes når det tas hensyn til forskjeller i norskferdigheter.

Ved siden av utdanning, gode norskferdigheter og fravær av diskriminering, er også helse en viktig ressurs, både på arbeidsmarkedet og i sosiale sammenhenger. Blant innvandrerne viser de tre helseindikatorne alle samme tendens; dårlig fysisk og psykisk helse går ofte sammen med svak integrasjon i arbeidslivet og en vanskelig økonomisk situasjon. Vi har ikke sett nærmere på dette i denne rapporten, men det kan tenkes at sammenhengen mellom helsetilstand og strukturell integrering er særlig sterk blant innvandrere, siden de ofte arbeider i fysisk krevende yrker. Mens over halvparten av sysselsatte i befolkningen som helhet arbeider i akademiske yrker og i høyskole- og kontoryrker, utgjør denne andelen bare vel en av fire blant innvandrerne. Det er langt mere vanlig å føle seg fysisk utmattet etter jobb blant innvandrerne, og arbeidsmiljøet er mer rutinepreget og belastende (Revol, 2017). Å bli fysisk sliten av jobben er assosiert med dårligere egenvurdert helse og rygg- og nakkeplager (Kjøllesdal et al., 2019). At helse blant innvandrerne ser ut til å svekkes i raskere tempo med alderen enn blant dem som tilhører majoritetsbefolkningen, kan ha sammenheng med disse forskjellene. Blant norskfødte med innvandrerforeldre er sammenhengen mellom helse og strukturell integrasjon svakere, men tendensen er den samme. Både utdanning, norskferdigheter og god helse er også sentrale ressurser for frivillig arbeid. Blant årsakene til at polske innvandrere har så lav deltaking i frivillig arbeid, har forskning trukket fram dårlige norskferdigheter som en nøkkelfaktor, i tillegg til religionens (den katolske kirkens) betydning. Polakkene skiller seg også ut med lav stemmegivning ved valg og relativt liten tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner.

I tillegg til bedre norskferdigheter og helse, er den strukturelle integrasjonen knyttet til en sterkere sosial integrasjon. Sysselsatte innvandrere er noe sjeldnere enslige enn de som ikke er sysselsatt, de har også hyppigere vennekontakt og deltar oftere i frivillig arbeid. Vennenettverket blant heltidssysselsatte er i mindre grad dominert av andre innvandrere. Helt innvandrerdominerte vennenettverk er mest vanlig blant de ikke-sysselsatte, for eksempel blant dem som mottar AAP eller er arbeidsuføre. Arbeidslivet er ikke bare en kilde til vennskap, men også til å bli venner med medlemmer av majoritetsbefolkningen. Ensomheten er minst utbredt blant heltidssysselsatte og mest utbredt blant arbeidsledige og personer som er arbeidsuføre eller på AAP. Samtidig må det tas høyde for at bakenforliggende faktorer spiller inn. Dårlig helse er, som vi har sett, forbundet med lavere sysselsetting, og kan også påvirke de sosiale aktivitetene. I tillegg ser vi at den sosiale integrasjonen på forskjellige områder er bedre blant innvandrere med god økonomi og høy utdanning.

Den multivariate analysen viste at både høyere utdanning, arbeidsmarkedsintegrasjon og god økonomi er forbundet med en lavere risiko for at vennenettverket bare består av andre innvandrere. Disse effektene er uavhengige av hverandre, og av egenskaper som botid, innvandringsgrunn, kjønn og alder. Når det kontrolleres for norskferdighetene, gir ikke lenger arbeidsmarkedsintegrasjonen statistisk signifikante utslag. Det er vanskelig å vurdere disse årsakssammenhengene med tverrsnittsdata, men det virker sannsynlig at arbeidsmarkedsintegrasjonens rolle i å skape «sosiale broer» i hvert fall delvis går gjennom en bedring av norskferdighetene. Blant norskfødte med innvandrerforeldre har den strukturelle integrasjonen langt mindre å si for vennenettverkets sammensetning, det er bare økonomiske vansker som gir et signifikant utslag. Religiøs tilhørighet gir større risiko for at vennenettverket er dominert av andre med innvandrerbakgrunn, det gjelder både blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

Analysen av ensomhet viser at gode norskferdigheter ikke bare innebærer broer over til majoritetsbefolkningen, men at slike ferdigheter også er forbundet med lavere ensomhet, mens erfaringer med diskriminering øker risikoen for ensomhet. Sammenhengen mellom diskriminering og ensomhet finner vi også blant de norskfødte.

Arbeidsmarkedsintegrasjon er ingen god indikator på tilhørighet og psykologisk integrasjon, verken blant innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre. Verken arbeidsledige innvandrere eller andre utenfor arbeidsmarkedet føler svakere tilhørighet til Norge enn de som er godt integrert. De har heller ikke større lyst til å flytte ut landet. Innvandrere som eier boligen har derimot en sterkere opplevelse av tilhørighet til Norge. Heller ikke den økonomiske situasjonen har mye å si blant innvandrerne, men gir et visst utslag blant norskfødte med innvandrerforeldre. Andelen som har lyst til å flytte fra Norge er høyest blant de unge med inntekt under lavinntektsgrensen.

Den svake sammenhengen mellom strukturell integrasjon og opplevd tilhørighet bekreftes av den multivariate analysen. Sammenhengen med utdanning er den motsatte av hva man kanskje skulle forvente; høyere utdanning går sammen med noe lavere tilhørighet. Dette er i overensstemmelse med funnene til Harder et al. (2018), som også fant svake korrelasjoner mellom psykologisk og økonomisk integrasjon.

Heller ikke blant de norskfødte med innvandrerforeldre ser det ut til at utdanning eller strukturell integrasjon fremmer den nasjonale tilhørigheten. Unntaket er de økonomiske ressursene. Lavinntekt og økonomiske problemer er forbundet med

svakere tilhørighet. Det som også gir klare utslag på opplevelsen av tilhørighet er diskriminering, som har negative virkninger både blant innvandrere og norskfødte, samt norskferdigheter. Gode norskferdigheter går sammen med sterkere tilhørighet til Norge.

På tross av at innvandrere med god utdanning har bedre norskferdigheter og andre ressurser, er de likevel noe mer distansert fra det nasjonale fellesskapet, psykologisk sett. Det minner om det som i forskningslitteraturen omtales som «integrasjonsparadokset», omtalt i kapittel 4. Mulige forklaringer er høyere forventninger og sterkere bevissthet rundt rettigheter. Diskriminering reduserer tilhørigheten, og paradoksalt nok er både høyere utdanning og gode norskferdigheter forbundet med noe hyppigere opplevelser av diskriminering. Dette kan igjen knyttes til kunnskaper og forventninger, men også til den paradoksale sammenhengen mellom integrasjon og diskriminering. Integrasjon gir større kontaktflate og dermed også økt risiko; den isolerte som aldri beveger seg utenfor egen stuedør vil aldri støte på diskriminering.

I befolkningen mener de fleste at innvandrerne bør dele grunnleggende verdier i det norske samfunnet, hvis de skal være godt integrert. Gjennomgående tyder både LKI 2016 og andre holdningsundersøkelser på at det er stor oppslutning om fellesverdier som demokrati, likestilling og menneskerettigheter blant innvandrerne i Norge. Noen forskjeller er det likevel, særlig knyttet til at innvandrere flest er langt mer religiøse enn majoritetsbefolkningen. Forskjellene er størst i synet på homoseksualitet. Deltaking i religiøse møter er knyttet til noe mer negative holdninger til likestilling, både blant innvandrere og norskfødte. Den strukturelle integrasjonen er alt i alt i liten grad forbundet med forskjeller i verdisyn. Innvandrere som tilhører lavinntektsgruppen og har økonomiske problemer er imidlertid langt mer tilbøyelige til å mene at samme religion eller landbakgrunn er svært viktig for et lykkelig ekteskap.

Vi har tidligere gjengitt definisjonen av vellykket integrering foreslått av Lars Østby, som tilsier at «urimelige og ikke selvvalgte forskjeller» mellom minoritet og majoritet skal bli mindre, både over tid og mellom generasjoner. Vi har i liten grad sett nærmere på utviklingen over tid i denne rapporten, men innvandrernes botid har vært en gjennomgående bakgrunnsvariabel. Utviklingen med stigende botid forteller noe, men konklusjonene begrenses av at vi ikke har fulgt de samme innvandrerne over tid, og at sammenhengen med botid også kan skyldes andre faktorer, slik som alder og landbakgrunn. I hovedsak tyder indikatorene på en positiv utvikling med stigende botid. Hvis vi sammenligner innvandrerne med kortest og lengst botid i tabellene gjengitt i denne rapporten, og bare vurderer forskjeller på mer enn 5 prosentpoeng som reelle endringer, tyder 18 av de 31 indikatorene på en positiv utvikling. Eksempler er flere boligeiere, færre med lavinntekt og økonomiske problemer, langt bedre norskkunnskaper, mindre ensomhet og en sterkere opplevelse av tilhørighet til Norge. De multivariate analysene i kapittel 7 bekrefter i noen tilfeller de positive sammenhengene med botid. Selv ved kontroll for andre kjennetegn øker tilhørigheten til Norge med stigende botid, det samme gjelder norskferdighetene, mens andelen som bare har venner med innvandrerbakgrunn synker med tiden som innvandrerne har bodd i Norge.

Levekårene for de norskfødte med innvandrerforeldre omtales ofte som den ultimate testen på om integrasjonen fungerer – integrasjonens lakmustest (Henriksen & Østby, 2007). Det er mange eksempler på at «ting går seg til» for etterkommerne. Slike sammenligninger gir ofte et noe mer positivt bilde av integreringsprosessen enn sammenligningen mellom innvandrere og majoritets-

befolkningen. På den annen side er konklusjonene her begrenset av at det bare er norskfødte med foreldrebakgrunn fra fire land som inngår i datagrunnlaget.

Den strukturelle integrasjonen er bedre blant de norskfødte med innvandrerforeldre enn blant innvandrerne i aldersgruppen 16-39 år fra samme land. Flere er i arbeid eller utdanning, færre bor trangt, og økonomiske problemer er langt mindre utbredt. I kontrast til innvandrerne, er andelen med økonomiske vansker jevnt over på samme nivå som for resten av befolkningen i samme alder. Den sosiale integrasjonen er likeledes sterkere. Norskfødte med innvandrerforeldre gjør mer frivillig arbeid enn foreldregenerasjonen, og er nærmere nivået i befolkningen som helhet. Kontakten med majoritetsbefolkningen er bedre, bare en av ti har utelukkende venner med innvandrerbakgrunn, en betydelig lavere andel enn blant innvandrerne. Tilhørigheten til Norge er sterkere, og de verdimesseige standpunktene til norskfødte med innvandrerforeldre ligger nærmere majoriteten på flere områder enn synspunktene til innvandrerne. Dette til tross for at etterkommerne ser ut til å beholde mye av den sterke religiøsitet som man finner i foreldregenerasjonen. Om lag halvparten av norskfødte med foreldre fra Pakistan og Tyrkia sier at religionen er svært viktig i livet deres. Deltakingen i religiøse møter blant dem som har foreldre fra disse landene er omtrent like hyppig som i foreldregenerasjonen.

Omfanget av diskriminering ser derimot ut til å ha vel så stor utbredelse blant de norskfødte som i foreldregenerasjonen. Dette er i tråd med det vi tidligere har vist, at ressurser som utdanning og gode norskferdigheter snarere kan forsterke opplevelsen av diskriminering enn å svekke den. Jf. også eksponeringseffekten, at bedre integrasjon øker kontaktflaten med majoritetssamfunnet og dermed risikoen for å bli utsatt for dette. Litt færre er imidlertid utsatt for diskriminering i ansettelsesprosesser.

Den sterke religiøsitet ser ut til å ha sammensatte effekter. Religiøs tilhørighet blant de norskfødte med innvandrerforeldre er knyttet til et mer ensidig, innvandrerdominert vennenettverk. Sammenhengen er særlig tydelig blant dem som bekjenner seg til islam. Det samme gjelder religiøs aktivitet. På den annen side er det, som blant innvandrerne (Barstad, 2019), en positiv sammenheng mellom deltaking i religiøse møter og frivillig arbeid for sekulære organisasjoner. Sammenhengen er vel så sterk blant muslimer som for andre trosretninger (tall ikke vist). De religiøst aktive har i tillegg noe mer tillit til andre mennesker enn de religiøst inaktive. Blant innvandrerne er, som vi så i kapittel 7, hyppig deltaking i religiøse møter forbundet med en noe lavere nasjonal tilhørighet og svakt dårligere norskferdigheter.

Gjennomgående er det svake sammenhenger mellom strukturell integrasjon og de andre integreringsdimensjonene blant norskfødte med innvandrerforeldre. Lavinntekt og økonomiske problemer går imidlertid sammen med svakere tilhørighet til Norge og med mer utbredte flytteplaner. Dårlig økonomi er også korrelert med innvandrerdominerte vennenettverk.

En for lav sysselsetting blant innvandrerne er pekt ut som hovedproblemet i norsk innvandringspolitikk. Vi har sett at det ikke er noen entydig sammenheng mellom integrasjonen på arbeidsmarkedet og andre sider ved integreringen. Visse sider ved integreringen er bedre blant de sysselsatte, slik som norskferdigheter, helsetilstand og flere aspekter ved den sosiale integrasjonen. Men på den annen side er det liten eller ingen sammenheng med politisk integrasjon, og med opplevd tilhørighet til Norge og kulturell integrasjon.

Dette kan i hvert fall delvis ha sammenheng med situasjonen for de polske innvandrerne, som nå er den største gruppen innvandrere i Norge. Siden de er så mange, veier de også tungt i vår analyse. De polske innvandrerne har ofte innvandret på grunn av arbeid, og har høy deltaking i arbeidslivet. De er derfor godt integrert på arbeidsmarkedet. Med hverdagsintegreringen forholder det seg ofte annerledes. Polske innvandrere er den eneste gruppen der godt under halvparten føler sterk tilhørighet til Norge. Også med hensyn på enkelte fellesverdier skiller polakkene seg ut; det er blant polakkene vi finner den laveste andelen som mener at et demokratisk styresett er svært viktig. Andre undersøkelser viser at skepsisen til homofile er like stor som blant innvandrere fra muslimske land. Stemmegivningen ved valg er meget lav, og det er svært få som gjør frivillig arbeid. Nesten halvparten av polakkene har dårlige norskferdigheter, den desidert høyeste andelen av alle landgruppene.

Språkproblemene og den relativt svake hverdagsintegreringen blant polske innvandrerne har fått liten oppmerksomhet i offentligheten, sammenlignet med for eksempel somalierne. Antakelig har dette delvis sammenheng med at polakkene er så sterkt integrert på arbeidsmarkedet, som i offentlighetens øyne «veier opp» for den lave integrasjonen på andre områder. Polakkene beskrives sjelden, i motsetning til somalierne, som en utgiftspost på offentlige budsjetter. En annen forklaring kan være at negative beskrivelser av integreringen vurderes forskjellig, avhengig av innvandrernes landbakgrunn. Når en somalier og en polakk tillegges like negative beskrivelser, vurderes somalieren som noe dårligere integrert enn polakken. Forskjellene er enda større når somaliere sammenlignes med svensker. Noen grupper «straffes» mer enn andre for ikke å tilfredsstille kriteriene på god integrering (Brekke et al., 2020).

For en del polakker, og sannsynligvis også andre som har innvandret på grunn av arbeid eller utdanning, kan det diskuteres i hvilken grad de tradisjonelle kriteriene på integrering er anvendelige. Hvor mye er det rimelig å kreve av norskkunnskaper og deltaking i «små og store fellesskap» blant dem som bare er her på gjennomreise? For noen innvandrere kan tidshorisonten for oppholdet være så kort at integrering i bred forstand ikke er relevant.

Gjennomgående peker resultatene i denne studien på gode norskferdigheter som en nøkkelindikator som det er viktig å følge med på. Norskferdighetene ser ut til å ha positive ringvirkninger på mange områder, slik som redusert ensomhet, sterkere tilhørighet, bedre sysselsetting, bedre sosial integrasjon osv. Samtidig er det åpenbart også slik at mens gode norskferdigheter gir bedre integrering, gir god integrering også bedre norskferdigheter. Årsaksretningen lar seg ikke bestemme ut fra data på ett tidspunkt.

Gode norskferdigheter er imidlertid ikke forbundet med mindre diskriminering, snarere tvert imot, slik den enkelte innvandrer selv opplever det. Diskrimineringen har et stort omfang, og etterkommerne ser ikke ut til være mindre utsatt enn innvandrerne. Opplevd diskriminering er knyttet til økt ensomhet, sterkere psykiske plager og en svakere opplevelse av tilhørighet til Norge.

8.2. Konsekvenser for indikatorvalg

Ut fra de resultatene som er presentert her, skal vi til slutt redegjøre kort for noen mulige konsekvenser med henblikk på indikatorvalg og framtidig datainnsamling.

En av de sentrale ressursene for integrering som ikke inngår i IMDis rapporteringssystem, og heller ikke i Proba sitt forslag til indikatorer, er fysisk og psykisk helse blant innvandrere og etterkommere. Som vi har sett går helseproblemer ofte sammen med svak integrasjon i arbeidslivet og en vanskelig

økonomisk situasjon, jf. tabell 6.5. I den multivariate analysen var psykiske problemer forbundet med lavere tilhørighet til Norge blant norskfødte med innvandrerforeldre. Nedsatt helse er også korrelert med diskriminering, og med en sterkere opplevelse av ensomhet. Psykisk helse er særlig viktig.

I den grad helseproblemer utgjør en hindring, er det ikke gitt at utdanning, norskopplæring og andre kvalifiseringstiltak vil være tilstrekkelige for å sikre stabil sysselsetting. Helseproblemer aktualiserer også mulige tiltak rettet mot helsetjenestene, og mot livsstil og årsaksfaktorer i arbeidsliv og øvrig miljø. Fysiske belastninger i arbeidsmiljøet er en av risikofaktorene for helseproblemer som innvandrerne er mer utsatt for enn andre (Revold, 2017). Diskriminering er en risikofaktor for dårlig psykisk helse, det samme er lav inntekt og økonomiske problemer (Barstad, 2020). I tillegg kommer at innvandrerne har en mer helseskadelig livsstil på enkelte områder: Menn røyker mer mens kvinner trener mindre og er mer overvektige enn befolkningen forøvrig (Blom, 2017a).

Kriminalitet begått av innvandrerne inngår i rammeverket foreslått av Proba. Innvandrere som ofre for vold eller trusler er imidlertid ikke med, heller ikke andelen som er redd for å bli utsatt for dette. I kapittel 4 gjenga vi Ager og Strang (2008), som kom fram til at trygghet og stabilitet var viktig for integrering av flyktninger. Vi har tidligere vist at det er en sterk sammenheng mellom opplevd diskriminering i løpet av de siste 12 måneder og erfaringer med vold og trusler i det samme tidsrommet. Det kan bety at en del av diskrimineringen har tatt en voldelig eller truende form, jf. «hatkriminalitet». Dette er en viktig indikator, og framtidige levekårsundersøkelser burde se nærmere på sammenhengen mellom vold, utrygghet og diskriminering. Det kan for eksempel gjøres gjennom å stille spørsmål om innvandrerne har opplevd å bli utsatt for vold eller trusler på grunn av sin innvandrerbakgrunn. Ung i Oslo-undersøkelsen fra 2018 finner at en av de tydeligste forskjellene mellom unge med og uten innvandrerbakgrunn i Oslo handler om trygghet og vold. Unge med innvandrerbakgrunn føler seg mindre trygge enn de som har norskfødte foreldre når de er ute om kvelden, i tillegg er flere redde for å bli utsatt for vold i nærmiljøet sitt. Det er også flere unge med innvandrerbakgrunn som er redde for å bli utsatt for vold hjemme, og som faktisk blir utsatt for dette (Bakken, 2018).

Den sosiale integrasjonen er et tema både i Proba-forslaget og i IMDis indikatorrapport. Hovedvekten legges imidlertid på kontakten med majoritetsbefolkningen, det Ager og Strang (2008) kaller sosiale broer, og mindre på de sosiale båndene, altså kontakten med «ens egne», i den etniske eller religiøse gruppa. Her finnes det som tidligere nevnt (kapittel 4) forskning som viser at kontakten med andre innvandrere kan formidle viktig jobbinformasjon. Ikke minst kan kontakten med familie og venner tilfredsstillende viktige sosiale behov, og bidra til å redusere ensomhet. Vi foreslår derfor at indikatorsettet inneholder en eller flere indikatorer som sier noe mer generelt om sosial isolasjon og ensomhet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

I kapittel 6 ble flere aktuelle indikatorer på dette brukt, slik som liten vennekontakt, å ha en partner som ikke bor i Norge og å være plaget av ensomhet. Å ha en partner som ikke bor i Norge er forbundet med en langt høyere risiko for ensomhet enn blant dem som bor sammen med sin partner. Vennekontakt ser også ut til å gi mindre ensomhet. Religiøs aktivitet forhindrer ikke i seg selv ensomhet, men kan gi viktige kontakter og muligheter for vennskap.

Vi har ikke sett nærmere på forskjeller i arbeidsmiljø og kjennetegn ved sysselsettingen blant innvandrerne, ut over arbeidstid. Slike kjennetegn kan være viktige for å forstå hvorfor noen innvandrergrupper faller tidligere ut av arbeidslivet enn

andre. Innvandrere er i større grad enn andre sysselsatte utsatt for ulike fysiske risikofaktorer, må oftere gjøre løft i ubekvemme stillinger, har mer rutinepregede jobber og er oftere fysisk utmattet etter jobb (Revold, 2017). Kunnskapen om hvordan faktorer i arbeidsmiljøet kan bidra til økt risiko for sykefravær og uføretrygd blant innvandrere er begrenset, men noen få skandinaviske studier har observert en slik sammenheng (Tynes et al., 2018). LKI 2016 har en del spørsmål om fysisk og psykososialt arbeidsmiljø. I en oppfølging av denne rapporten vil det være naturlig å se nærmere på hvilke av disse som kan egne seg som indikatorer på belastninger i arbeidsmiljøet, med utgangspunkt i forskningen på feltet. Se for eksempel Sterud et al. (2018).

Å bygge ned barrierer for den enkeltes frihet, herunder forebygge negativ sosial kontroll, er en av hovedmålsettingene i Regjeringens strategi for integrering (jf. kapittel 3). Her tenkes det særlig på å forebygge og redusere vold, kontroll og tvang i nære relasjoner. På dette feltet mangler det gode indikatorer, og det kan være et behov for å utvikle nye spørsmål. I LKI er det spørsmål som bare ble stilt til dem som var gift eller forlovet, i aldersgruppene under 40 år, om hvilken innflytelse som andre hadde på beslutningen om at de skulle gifte/forlove seg, og på valget av ektefelle/forlovede. Her er det vanskelig å vite i hvilken grad «stor innflytelse» handler om «kontroll og tvang» eller om en legitim tilrettelegging. Nær en av fem gifte eller forlovede blant norskfødte med foreldre fra Pakistan, oppga at foreldrene hadde stor innflytelse på enten tidspunktet for når de skulle gifte/forlove seg eller på valg av ektefelle/forlovede. For de unge fra Tyrkia og Vietnam var det svært få eller ingen som oppga dette. Det kan være at slike spørsmål er for sensitive til å kunne stilles i et intervju, og at en derfor bør vurdere bruken av anonyme webskjemaer eller lignende (se nedenfor).

LKI 2016 omfatter bare befolkningen 16+ år. Det vil være naturlig at en del av indikatorene også omfatter barn, slik som andelen minoritetspråklige barn i barnehage som andel av alle barn med innvandrerbakgrunn, og andelen som oppnår grunnskolepoeng over et visst nivå. Vi går ikke nærmere inn på dette her, men viser til omtalen i rapporten fra Proba (Enes et al., 2019). Dette er indikatorer som kan hentes fra registre i SSB.

Sluttresultatet av indikatorarbeidet vil være et sett av indikatorer som ikke kan veies sammen til ett mål eller en indeks. Slike indekser er ofte etterspurt fra politisk hold. Som vi har sett er det ofte liten samvariasjon mellom de forskjellige dimensjonene og indikatorene. Også det er en indikasjon på at det gir liten mening å slå sammen indikatorene i et samlet mål.

8.3. Konsekvenser for framtidig datainnsamling

Det finnes forskjellige muligheter for innsamling av data om integreringen av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Det ideelle er å få data gjennom registre, slik som registrene over inntekt og utdanning. Registerdata dekker i prinsippet hele befolkningen, mens intervjuundersøkelser bare dekker et utvalg, og med bruken av registre unngår en også frafallsproblemen i utvalgsundersøkelser. Hvis det ikke finnes registerdata, er neste mulighet å undersøke om det foreligger generelle surveyundersøkelser der innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre inngår, og med spørsmål som kan belyse indikatoren. Hvis verken foreliggende registerdata eller utvalgsdata gir nok informasjon, må det samles inn nye data. Slik datainnsamling kan for eksempel ta utgangspunkt i generelle utvalgsundersøkelser og endre disse, ved å supplere utvalget med et tilleggsutvalg av innvandrere, eller ved å ta inn nye spørsmål. Ny datainnsamling kan også skje ved å gjennomføre spesialundersøkelser av innvandrernes levekår, slik LKI 2016 er et eksempel på.

I tabell 8.1 har vi listet opp alle indikatorene fra LKI 2016 som vi har gjennomgått i denne rapporten, og for hver indikator angitt hvilke av de nevnte mulighetene som finnes for ny kunnskap. For 9 av de 31 indikatorene blant innvandrere er det mulig å benytte seg av *registerinformasjon* i Statistisk sentralbyrå. Men for de øvrige indikatorene er det nødvendig å gjennomføre en eller annen form for spørreundersøkelse i et utvalg av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

Tabell 8.1 Oversikt over indikatorene på integrering, hvilke datakilder som er tilgjengelige, og hvilke muligheter som finnes for ny datainnsamling

Indikatorer	Registerdata finnes i SSB?	Generelle survey-data for innvandrere finnes?	Tilleggsutvalg/ nye spørsmål i generelle surveys?	Krever spesial-survey, som LKI?
Sysselsatt	Ja			
Sysselsatt eller under utdanning	Ja			
Arbeidsledig	Ja			
Leier bolig	Ja			
Bor trangt	Ja			
Årlig lavinntekt	Ja			
Minst to økonomiske problemer	Nei	Ja, EU-SILC, LU	Mulig	Fordel
Norskferdigheter	Nei	Nei	Vil gi lite	Ja
Begrensninger aktiviteter	Nei	Ja, EU-SILC, EHIS, LU	Mulig	Fordel
Psykisk helse	Nei	Ja, EHIS og LU	Mulig	Fordel
2+ helseproblemer	Nei	Ja, EHIS	Mulig	Fordel
Diskriminering generelt	Nei	Ja, LU, ESS	Mulig	Fordel
Diskriminering arbeidssøking	Nei	Nei	Mulig	Fordel
Institusjonell tillit	Nei	Ja, EU-SILC	Mulig	Fordel
Stemmegivning ved valg	Ja			
Enslig	Ja			
Har partner utenfor Norge	Nei	Nei	Mulig	Fordel
Lite vennekontakt	Nei	Ja, EHIS, LU	Mulig	Fordel
Alle venner er innvandrere	Nei	Nei	Mulig	Fordel
Frivillig arbeid	Nei	Ja, EU-SILC, LU	Mulig	Fordel
Ensomhet	Nei	Ja, EHIS, LU	Mulig	Fordel
Utsatt for vold eller trusler	Nei	Ja, EU-SILC, LU	Mulig	Fordel
Tilhørighet til Norge	Nei	Nei	Mulig	Fordel
Flytteplaner ut av Norge	Nei	Nei	Mulig	Fordel
Holdninger demokrati	Nei	ESS, EVS 2018, men lite utvalg	Mulig	Fordel
Holdninger ytringsfrihet	Nei	ESS, EVS 2018, men lite utvalg. Valgundersøkelsen blant innvandrere	Mulig	Fordel
Holdninger likestilling	Nei	ESS, EVS 2018, men lite utvalg. Valgundersøkelsen blant innvandrere	Mulig	Fordel
Endogami ekteskap	Ja, for faktisk endogami	Holdninger: Kanskje EVS 2018, men lite utvalg	Mulig for holdninger	Fordel

Forkortelser i tabellen:

EU-SILC: European Union Survey on Income and Living Conditions (Levekårsundersøkelsen EU-SILC)

ESS: European Social Survey (Den europeiske samfunnsundersøkelsen)

EHIS: European Health Interview Survey (Den europeiske helseundersøkelsen)

EVS: European Value Survey (Den europeiske verdiundersøkelsen)

LU: Livskvalitetsundersøkelsen, websurvey gjennomført første gang av SSB i 2020

Ved bruk av registerdata vil man i prinsippet kunne gjennomføre målinger av indikatorer på årlig basis, i det minste med hensyn til mange av indikatorene som det finnes registerdata for på individnivå. Slike registerdata eksisterer for sysselsetting, hvorvidt personer er sysselsatt eller under utdanning, arbeidsledighet, leie av bolig, trangboddhet, inntekt og sivilstand. I tillegg til dette har SSB også data på kjønn, alder, landbakgrunn, innvandringskategori og en rekke andre bakgrunnsvariabler.

Ved siden av registerdata som kan danne utgangspunkt for årlige målinger av indikatorer har SSB dessuten registerdata for valgdeltakelse. Disse baserer seg på data levert til SSB fra det elektroniske valgadministrasjonssystemet (EVA) etter stortings- og kommune- og fylkestingsvalgene, eller samlet inn direkte av SSB fra de lokale valgstyrene, samt informasjon hentet fra befolkningsstatistikksystemet basert på det sentrale folkeregisteret om personenes innvandrerbakgrunn (Kleven, 2019). Det vil også være mulig å legge til flere indikatorer som vi ikke har hatt mulighet til å måle innenfor rammene av analysen i denne rapporten. I denne rapporten har endogami, målt som i hvilken grad respondenten mener at det å ha

samme religiøse tro og/eller landbakgrunn er viktig for å ha et lykkelig ekteskap, vært en del av indikatorene på psykologisk-kulturell integrasjon. Sterk preferanse for endogami har blitt antatt å bidra til mer endogami og dermed mindre ekteskapsinngåelse på tvers av grupper i samfunnet. Dette sier allikevel ingenting om hvorvidt personen *faktisk* gifter seg med noen med samme gruppetilhørighet. Den faktiske endogamien kan ha betydning for den sosiale integrasjonen, det vil si hvilke sosiale bånd og broer som innvandrerne inngår i. I forskningslitteraturen har økende giftemål på tvers av grupper blitt tolket både som et tegn på at skillene mellom gruppene er på vei til å utviskes og som en bidragende årsak til at disse skillene blir utvisket over tid (Kalmijn, 1998; Lichter, 2015).

Med hensyn til faktisk endogami er det i hovedsak to muligheter dersom man benytter registerdata. Den ene er å se på ekteskapsinngåelser, slik som det tidligere er blitt gjort ved bruk av vigselstatistikk (Molstad & Steinkellner, 2020). Ved å se på hvorvidt ekteskapsinngåelsene skjer mellom personer med samme landbakgrunn vil man kunne si noe om innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre faktisk velger ektefeller fra samme gruppe som seg selv. I vigselstatistikken vil det også være mulig å se om ektefellen er innvandrer, norskfødt med innvandrerforeldre eller i den øvrige befolkningen. Dette vil kunne si noe om hvorvidt de som gifter seg med noen med annen landbakgrunn enn seg selv allikevel velger noen med et annet fellestrekk, nemlig at de er innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre.

En svakhet med å bruke vigselstatistikken er at den kun viser inngåelsen av ekteskap. I løpet av de siste tiårene har samboerskap blitt en utbredt samlivsform, også blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. I 2016 bodde 18 prosent av den øvrige befolkningen over 19 år i et samboerskap. Henholdsvis 13 prosent av innvandrere over 19 år og 15 prosent av norskfødte med innvandrerforeldre over 18 år gjorde det samme (Andersen, 2017, s. 56-58).³⁰ Et alternativ eller supplement til vigselstatistikken kan derfor være å se på parforhold slik den er reflektert i husholdningsstatistikken. Fordelen med å gjøre dette er at man også vil kunne fange opp de som velger samboerskap, og dermed få et komplett bilde av forekomsten av endogami. Hvorvidt man inngår ekteskap eller samboerskap kan i seg selv være en indikator på integrering. Analyser gjort av eksisterende registerdata for inngåtte samboerskap og ekteskap blant barn av innvandrere i Norge viser at eksogame samliv i større grad tenderer mot å være samboerskap enn ekteskap (Wiik, Dommermuth & Holland, Under publisering). Det kan med andre ord synes være et sammenfall mellom samlivsform og partnervalg.

Det er allikevel utfordringer knyttet til samboerskapsstatistikken slik den er i dag. Ettersom samboerskap ikke er registrert i registerdata vil slike par måtte identifiseres ved hjelp av andre variabler. Særlig er dette tilfellet med samboerpar uten felles barn. Samboere uten felles barn etableres etter gitte regler. Dette er regler som blir benyttet av de fleste land som har registerbasert familie -og husholdningsstatistikk. Sentrale elementer er blant annet om husholdningen inneholder 1) kun to voksne (18 år eller eldre), 2) der aldersforskjellen mellom personene ikke er mer enn 15 år, 3) der personene har ulikt kjønn og 4) ikke er nært beslektet. Denne måten å identifisere samboerskap på utelater en del parforhold. En eventuell bruk av husholdningsstatistikk for å utarbeide en indikator for endogami forutsetter at det gjøres en kvalitetsvurdering av produksjonsrutinene for statistikken knyttet til etablering av par, og særskilt blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Dette skyldes at vi generelt sett har mindre informasjon om slektskap blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre

³⁰ Prosentandelen for norskfødte med innvandrerforeldre som lever i samboerskap er beregnet med utgangspunkt i de over 18 år som har flyttet ut fra foreldrehjemmet eller som har giftet seg/har egne barn og bor sammen med foreldre. Tallet er dermed ikke direkte sammenlignbart med tallet for innvandrere, som tar i utgangspunkt i personer over 19 år i privathusholdninger.

enn for personer i den øvrige befolkningen. Sannsynligvis vil kvaliteten være tilfredsstillende for de fleste innvandrergrupper av en viss størrelse. Det er allikevel behov for mer kunnskap om problemstillingen før en kan beslutte hvordan datamaterialet kan benyttes. Andre indikatorer som har med sivilstand å gjøre, slik som enslig-status, vil naturlig nok også være avhengig av hvordan samboerskap identifiseres.

Som sagt vil grunnlaget for å skille ekteskap og/eller samboerskap utenfor og innenfor egen gruppe være hvorvidt personene har samme landbakgrunn. En generell svakhet ved å bruke variabelen landbakgrunn er at den baserer seg på eget eller foreldrenes fødeland, og ikke direkte reflekterer etnisitet eller annen sosial gruppetilhørighet. SSB har på det nåværende tidspunktet ingen registerdata om etnisitet eller religiøs tilhørighet, hverken i statistikken for vigsler, husholdninger eller annen registerbasert statistikk. En eventuell bruk av registerdata for å utarbeide en indikator for endogami vil derfor måtte følges av et forbehold om at resultatene ikke nødvendigvis gjenspeiler hvorvidt samlivene involverer personer innenfor samme sosiale/etniske gruppe. Bruk av landbakgrunn og innvandringskategori vil allikevel kunne gi en indikasjon om graden av homogami, det vil si den mer generelle tendensen til å velge partnere med samme bakgrunn som en selv. Fra et integreringsperspektiv kan det ha betydning hvorvidt ektefellen/samboeren selv er innvandrer og om hun/han har samme landbakgrunn, nettopp fordi det kan gi en indikasjon på hvilke sosiale nettverk og omgangskretser personen inngår i.

Et alternativ til å benytte registerdata for å se på endogami vil være å kartlegge dette gjennom utvalgsundersøkelser. Fordelen med å gjøre dette vil være at man vil kunne hente inn data om religiøs tilhørighet, og dessuten kunne inkludere andre indikatorer som ikke dekkes gjennom registerdata, slik som holdninger til endogami.

Hvilke muligheter finnes det så for å benytte seg av *foreliggende utvalgsundersøkelser* i SSB? For den viktige gruppen norskfødte med innvandrerforeldre er dette i liten grad aktuelt, siden de ennå er såpass få. Selv i SSBs nylig gjennomførte undersøkelse av livskvalitet, med over 17 000 deltakere, utgjorde ikke de norskfødte med innvandrerforeldre flere enn 152 personer. Mulighetene for å se på variasjoner innad i denne gruppa blir da små. For innvandrerne er imidlertid utvalget i Livskvalitetsundersøkelsen på vel 1900 personer, og anslagsvis 800-900 av disse vil være fra land i gruppen Afrika, Asia etc. Denne undersøkelsen vil gi mulighet for å si noe om økonomiske problemer, helsetilstand, psykisk helse, sosial integrasjon og diskriminering blant innvandrere, og hvordan dette fordeler seg etter landbakgrunn. I Livskvalitetsundersøkelsen inngår også spørsmål om religiøs tilhørighet og aktivitet, slik at denne dimensjonen også kan trekkes inn. Diskrimineringsspørsmålene er imidlertid ikke sammenlignbare med spørsmålene i LKI 2016.

Problemerkene med å benytte seg av de foreliggende surveydataene er framfor alt at utvalget av innvandrere er skjevt, og at bruken vil bidra til å undervurdere de reelle forskjellene mellom innvandrere og befolkningen for øvrig. Mest kritisk er det at de generelle utvalgsundersøkelsene neppe fanger opp innvandrerne med de dårligste norskkunnskapene, og det er, som vist i denne rapporten, en kritisk faktor i forståelsen av integrering. Livskvalitetsundersøkelsen er basert på utfylling av et webskjema, som kan tenkes å ytterligere forsterke denne skjevheten. Det er derfor for tidlig å si hvor mye vi kan hente ut av denne undersøkelsen. Et tilleggsproblem er at noen av undersøkelsene er basert på et forholdsvis lite utvalg, slik som European Social Survey (ESS).

Likevel skal en ikke helt avvise hva de generelle utvalgsundersøkelsene kan gi. Det er grunn til å tro at disse undersøkelsene, slik som EU-SILC, fanger opp noen viktige aspekter ved innvandrernes integrering. En analyse av Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013 fant at de intervjuede med fødeland i Afrika, Asia etc. (N=275) hadde en sterkere opphopning av dårlige levekår enn befolkningen som helhet, og kom særlig dårlig ut på arbeidsmarkedstilknytning, økonomiske problemer, psykiske vansker og ulike boligproblemer (Barstad, 2016). Dette er de samme funnene som en har gjort i analyser av de særegne levekårsundersøkelsene blant innvandrere, slik som LKI 2016. Jf. tidligere funn i denne rapporten. Se også Omholt og Støren (2019), for en analyse av levekårsindikatorer blant innvandrere over tid basert på EU-SILC.

En tredje mulighet er å basere seg på *foreliggende surveyundersøkelser, men endre disse*, enten ved å legge til nye spørsmål som kan sammenlignes med LKI, eller ved å ha en oversampling av innvandrere og norskfødte. Det siste kan avhjelpe problemet med for få deltakere, og er særlig aktuelt for gruppen norskfødte med innvandrerforeldre. Det er i prinsippet mulig å få til slike endringer, men mulighetene vil variere mellom ulike typer undersøkelser. Det enkleste og minst kostnadskrevene vil naturlig nok være å få lagt til nye spørsmål. Det kan for eksempel være aktuelt å legge til spørsmål om opplevelsen av tilhørighet til Norge i noen av de temaroterende EU-SILC-undersøkelsene, slik at vi får opplysninger om dette både for majoritetsbefolkningen og for innvandrerne over tid. Det samme gjelder vennekontakt mellom innvandrere og majoritet, som med fordel kunne inngå som et tilleggspunkt under de generelle spørsmålene om vennekontakt i EHIS (European Health Interview Survey) og Livskvalitetsundersøkelsen.

For en indikator kan det diskuteres om det vil gi særlig mening å stille nye spørsmål i generelle surveys, nemlig ferdighetene i norsk. Et hovedproblem med å bruke eksisterende surveys er nettopp at de ikke fanger opp innvandrerne med dårligst norskkunnskaper. Verken nye spørsmål eller tilleggsutvalg vil bøte på dette problemet, med mindre man legger ned en ekstra innsats i oversettelser av spørreskjemaer til ulike språk mm.

For å kunne fange opp innvandrerne med relativt kort botid og dårlige språkferdigheter, er det neppe noen vei utenom å gjennomføre *nye spesialundersøkelser* av levekårene til innvandrere, slik som LKI 2016. Både et stort utvalg og oversettelser av spørreskjemaet til morsmålet er viktige fordeler med en egen undersøkelse. Det sikrer større representativitet enn andre typer undersøkelser og dypere innsikt i situasjonen for innvandrere fra spesifikke land, samt ikke minst bedre muligheter for å kunne sammenligne indikatorene i tabell 8.2 over tid.

I en ny levekårsundersøkelse blant innvandrere, vil vi foreslå enkelte endringer av spørsmålene. Det kan blant annet være nyttig å spørre om diskriminering på flere måter enn det som ble gjort i LKI 2016. Framgangsmåten i LKI er å stille spørsmål om personlige erfaringer med forskjellsbehandling. En annen innfallsvinkel er å undersøke dette på gruppenivå, slik som i *European Social Survey*: Opplever du at den etniske eller religiøse gruppen du tilhører blir diskriminert? Som del av dette kunne det også stilles spørsmål om hvordan innvandrerne opplever innvandrer-kritikken i den offentlige samtalen. Vi har tidligere referert til Simonsen (2019a), som fant en negativ sammenheng mellom innvandrernes politiske tillit og tilfredshet med demokratiet og hvor sterk antiinnvandrer-retorikken var i et utvalg på 18 land. Som tidligere nevnt burde framtidige levekårsundersøkelser også se nærmere på sammenhengen mellom vold, utrygghet og diskriminering, for eksempel gjennom å stille spørsmål om innvandrerens har opplevd å bli utsatt for vold eller trusler på grunn av sin innvandrerbakgrunn.

Andre typer spørsmål som seinere levekårsundersøkelser bør vurdere å ta inn, dreier seg om integrasjonens normative aspekter. Hvordan oppfatter innvandrerne selv dette begrepet, og hva ser de på som de viktigste kjennetegnene ved god integrering? Avviker denne oppfatningen mye fra det som er de rådende oppfatningene i befolkningen ellers? At flertallet i flere store innvandrergupper, slik som innvandrere fra Pakistan, mener at integreringen av innvandrere går meget eller ganske bra, kan tyde på forskjeller i oppfatningene om hva god integrering innebærer. Men det kan også bety at innvandrerne har andre vurderinger av om kjennetegnene på vellykket integrering er oppfylt. For eksempel er andelen som mener at verdiene i islam ikke er forenlige med grunnleggende verdier i det norske samfunnet langt lavere blant innvandrere fra muslimske land enn i befolkningen som helhet (IMDi, 2015).

Å bygge ned barrierer for den enkeltes frihet, herunder forebygge negativ sosial kontroll, er en av hovedmålsettingene i Regjeringens strategi for integrering (jf. kapittel 3). Her tenkes det særlig på å forebygge og redusere vold, kontroll og tvang i nære relasjoner. På dette feltet mangler det gode indikatorer, og det er behov for å utvikle nye spørsmål. Feltet berører sensitive temaer som kanskje ikke egner seg i et intervju. Det bør derfor vurderes om denne typen spørsmål heller skal stilles som del av et selvutfyllingsskjema, slik at en sikrer større anonymitet i svargivingen. Også svarene på andre spørsmål som mange oppfatter som sensitive og private bør vurderes stilt i et selvutfyllingsskjema, enten på papir eller i et webskjema. For en del spørsmål påvirkes svarene av om det er en intervjuer som stiller spørsmålene eller ikke, og ved intervju hvilken etnisk bakgrunn intervjueren har (Kappelhof & De Leeuw, 2019). Men selv om bruken av webskjemaer sikrer mer ærlige svar på noen spørsmål, er det andre problemer forbundet med slike metoder, ikke minst høyere frafall.

Hvilke innvandrergupper skal det gis tall for? Innvandrerne er en meget heterogen gruppe, og en lite meningsfull enhet for beskrivelse av integrering. Det virker rimelig å holde de nordiske innvandrerne utenfor, slik Proba-rapporten foreslår, samt de som har svært kort botid, mindre enn to år. De nordiske bør også holdes utenfor gruppen norskfødte med innvandrerforeldre.

I en ny undersøkelse av levekårene blant innvandrere, slik som LKI 2016, er det gode grunner til å holde seg til omtrent de samme landene som i tidligere undersøkelser, ikke minst for å sikre sammenlignbarhet. Hvis vi derimot skal oppdatere indikatorene med tall basert på registre, og på foreliggende surveydata, er spørsmålet hvordan innvandrerguppene da skal kategoriseres. En vanlig kategorisering er å dele inn etter landbakgrunn. Proba-rapporten om indikatorer på integrering (Enes et al., 2019) argumenterer for at landbakgrunn ikke skal brukes, men at det bør gjøres et todelt skille etter innvandringsgrunn, der det skilles mellom flyktninger og familieinnvandrede til flyktninger i en kategori, og restgruppen i en annen. Denne inndelingen kan også anvendes på etterkommerne, for å se om utfordringene for innvandrere med flyktningbakgrunn også vedvarer i neste generasjon. I tillegg bør det skilles ut grupper fordelt etter alder, kjønn og botid. Bakgrunnen for dette forslaget er dels at det vil bli for omfattende å ha tabeller med mange enkeltland, og dels at det er vanskelig å finne dekkende kategoriseringer av landgrupper. En annen grunn er at det først og fremst er personer med flyktningbakgrunn som er i målgruppen for tiltak i integreringspolitikken.

Det er flere problemer med dette forslaget. For det første er det langt fra bare flyktningene og familieinnvandrede til flyktninger som er i fokus for tiltak, hvis vi tar utgangspunkt i Regjeringens integreringsstrategi. For eksempel gjelder kravet til

gode norskkunnskaper alle innvandrere, og som vi har sett er dette en særlig utfordring for arbeidsinnvandrerne. Problemer knyttet til hverdagsintegreringen er også i noen tilfeller vel så store for arbeidsinnvandrere som for flyktninger; blant annet er det ikke færre blant arbeidsinnvandrere enn blant flyktningene som har opplevd diskriminering. For det andre kan et ensidig fokus på innvandringsgrunn bidra til å usynliggjøre andre viktige skillelinjer, ikke minst knyttet til landbakgrunn og religion.

Det er også visse utfordringer knyttet til datakvaliteten for variablene som danner grunnlaget for innvandringsgrunn. SSBs statistikk over innvandringsgrunn baserer seg på det første positive vedtaket om opphold som en innvandrer får. Eventuelle seinere vedtak om opphold på annet grunnlag reflekteres ikke i variabelen, og det er derfor ikke slik at en persons innvandringsgrunn direkte avspeiler personens nåværende grunnlag for opphold i Norge. Tallgrunnlaget er dessuten svært mangelfullt for personer som innvandet før 1990. Unntaket er blant de som kom på grunn av flukt, der dekningen er større. Noe av denne dekningen skyldes imputering basert på landbakgrunn, men generelt sett har man relativt god oversikt over hvem som kom til landet på grunn av flukt, særlig på 1980-tallet. Den mangelfulle dekningen av innvandringsgrunn i perioden før 1990 er grunnen til at SSBs publiseringer for innvandringsgrunn tar utgangspunkt i perioden fra 1990 fram til siste år. En konsekvens av dette er at ikke alle innvandrere i Norge er oppført med innvandringsgrunn, og at en eventuell oppdeling av innvandrere som kom før 1990 vil være basert på et nokså diffust skille mellom de som kom på grunn av flukt (og familiemedlemmer som har kommet til disse) og de som ikke gjorde det. Et todelt skille etter innvandringsgrunn slik som foreslått av Proba er derfor ikke umulig, spesielt ettersom det i prinsippet er mulig å skille flyktninger og familieinnvandrere til flyktninger fra andre innvandrere. Samtidig reiser en eventuell bruk av innvandringsgrunn visse problemstillinger med hensyn til datakvalitet som vil måtte vurderes.

Den vanligste todelingen som gjøres i SSB-statistikk er mellom på den ene siden innvandrere fra EU etc., det vil si EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand, og på den andre innvandrere fra Asia, Afrika etc., det vil si Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS. Foreldrebakgrunnen til de norskfødte med innvandrerforeldre kan deles inn på samme måte. Som Proba-rapporten påpeker, hadde det i et integreringsperspektiv vært mer formålstjenlig å skille ut innvandrerne fra de nye EU-landene i Øst-Europa, herunder Polen, som en egen gruppe. Hvor detaljert inndelingen kan være, vil være avhengig av datagrunnlaget. Ved bruken av registerdata, er det ikke noe problem å lage en tredeling av innvandrerbakgrunnen, i tillegg til alder, kjønn og botid.

Det vanlige skillet, mellom innvandrere fra EU/EØS etc. på den ene siden og Asia, Afrika etc. på den andre, er problematisk. Det er vanskelig å si eksakt hva oppdelingen gjenspeiler, ettersom den går på tvers av viktige skillelinjer med hensyn til regelverk for innvandring, og grupperer land med svært ulik type innvandring sammen. Dette vil også være et problem selv om man skiller ut EU-landene fra Øst-Europa som egen kategori. I flere sammenhenger er antakelig innvandringsgrunn det som skiller de ulike innvandrergruppene mest fra hverandre. Det kan være at en tredeling av innvandringsgrunn i arbeidsinnvandrere, flyktninger/familieinnvandrede til flyktninger og andre innvandrere fanger opp mer variasjon enn en tredeling basert på landbakgrunn. Men som nevnt er det viktig å være oppmerksom på at en slik inndeling også kan dekke over andre viktige skillelinjer, og at variasjonen som fanges opp vil variere fra indikator til indikator. Diskriminering ser for eksempel ut til å være noe sterkere knyttet til muslimsk/ikke-muslimsk landbakgrunn enn til innvandringsgrunn (tabell 6.3).

Hvor godt et skille etter foreldrenes innvandringsgrunn fungerer blant de norskfødte gjenstår også å se.

En mulig oppfølging av dette prosjektet er å teste ut forskjellige inndelinger etter landbakgrunn på registerdata, for eksempel på data om inntekt og boligintegrasjon, for å undersøke i hvilken grad ulike inndelinger fanger opp variasjonene i de valgte indikatorene, og hvor store forskjellene er innenfor kategoriene. I et slikt prosjekt kunne også andre enkle kategoriseringer, som etter innvandringsgrunn eller dominerende religion (muslimsk/ikke-muslimsk), trekkes inn. Hvilke kategoriseringer fungerer best, hvis hensikten er å identifisere innvandrergroppene med de største utfordringene? En slikt prosjekt kan bidra til innsikt, men vil være begrenset av at registerstatistikken bare dekker et mindretall av de aktuelle indikatorene, og først og fremst sier noe om den strukturelle integrasjonen.

Referanser

- Ager, A. & Strang, A. (2004). *Indicators of Integration: Final Report* (Home Office Development and Practice Report 28). London: Home Office.
- Ager, A. & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191. 10.1093/jrs/fen016
- Alba, R. D. & Foner, N. (2015). *Strangers No More: Immigration and the Challenges of Integration in North America and Western Europe*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Andersen, E. (2017). Stor variasjon i innvandreres husholdningssammensetning. I T. Sandnes (Red.), *Innvandrere i Norge 2017*. Statistiske analyser 155 (s. 45-60). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/332154?ts=162901a1050>
- Bakken, A. (2018). *Ung i Oslo 2018*. NOVA Rapport 6/18. Oslo: NOVA. Hentet fra <http://www.hioa.no/content/download/147073/4118715/file/Ny-Nettutgave-Ung-i-Oslo-2018-18-juni-2018.pdf>
- Barstad, A. (2016). *Hopning av dårlige levekår : en analyse av levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013*. Rapporter 2016/32. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/opphopning-av-darlige-levekar>
- Barstad, A. (2018). *Livskvalitet blant innvandrere. En analyse basert på Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016*. Rapporter 2018/31. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/362063?ts=165ccb60e80>
- Barstad, A. (2019). Er religiøse innvandrere mindre integrert? Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/er-religiose-innvandrere-mindre-integrert>
- Barstad, A. (2020). *Økonomi, helse og livskvalitet. En analyse av Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2017*. Rapporter 29/2020. Oslo-Kongsvinger. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/429442?ts=1740a955568>
- Barstad, A. & Sandvik, L. (2015). *Deltaking, støtte, tillit og tilhørighet: en analyse av ulikhet i sosiale relasjoner med utgangspunkt i levekårsundersøkelsene*. Rapporter 2015/51. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/248399?ts=15166c21c40>
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34. 10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x
- Blom, S. (1997). Levekår blant ikke-vestlige innvandrere: Hvorfor er så mange ensomme? *Samfunnsspeilet*, 11(4), 43-53. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/69966?ts=137db214df0>
- Blom, S. (2017a). Helse. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Rapporter 2017/13 (s. 191-208). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

- Blom, S. (2017b). Holdninger, verdier og tillit. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Rapporter 2017/13 (s. 172-190). Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/309211?ts=160ea9e4890>
- Brekke, J.-P., Fladmoe, A. & Wollebæk, D. (2020). *Holdninger til innvandring, integrering og mangfold i Norge. Integreringsbarometeret 2020*. Rapport 2020: 8. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Hentet fra <https://www.imdi.no/contentassets/549cabe5419b4f7f8d3c38f18bacc06e/integreringsbarometeret-2020.pdf>
- Brell, C., Dustmann, C. & Preston, I. (2020). The Labor Market Integration of Refugee Migrants in High-Income Countries. *Journal of Economic Perspectives*, 34(1), 94-121. 10.1257/jep.34.1.94
- Brochmann, G. (2017). Integrering. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/integrering>
- Brubaker, R. (2001). The return of assimilation? Changing perspectives on immigration and its sequels in France, Germany, and the United States. *Ethnic and Racial Studies*, 24(4), 531-548. 10.1080/01419870120049770
- Danmarks Statistik. (2019). *Indvandrere i Danmark 2019*. København. Hentet fra <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=29446&sid=indv2019>
- De Haas, H. (2010). Migration and development: A theoretical perspective. *International migration review*, 44(1), 227-264.
- Di Stasio, V., Lancee, B., Veit, S. & Yemane, R. (2019). Muslim by default or religious discrimination? Results from a cross-national field experiment on hiring discrimination. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 10.1080/1369183x.2019.1622826
- Eggebø, H. & Brekke, J.-P. (2018). *Family migration and integration. A literature review*. NF-report 4/2018. Bodø. Hentet fra http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/1322503-1526993549/Dokumenter/Rapporter/1018/NF-report%204_2018.pdf
- Eilertsen, K. E. (2019, 7.11 2019). Integrering fra muslimske land går dårlig, *Kronikk, Aftenposten*, s. 30-31.
- Eimhjellen, I. & Arnesen, S. (2018). *Organisasjonsengasjement blant innvandrere*. Rapport 2018: 3. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/177662/VR_2010_8_web.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Eimhjellen, I., Bentsen, H. L. & Wollebæk, D. (2020). *Sivilsamfunnsdeltaking blant innvandrere i Norge*. Rapport 2020:2. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2636124/Sivilsamfunnsdeltaking%20blant%20innvandrere%20i%20Norge.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Enes, A. W., Heglum, M. A., Berg, H. & Gleinsvik, A. (2019). *Hvordan måle integrering? Forslag til et helhetlig indikatorsett for måling av integrering i Norge*. Proba-rapport nr. 2019/3. Oslo: PROBA Samfunnsanalyse. Hentet fra <https://proba.no/wp-content/uploads/rapport-2019-3-hvordan-male-integrering.pdf>

- Entzinger, H. & Biezeveld, R. (2003). *Benchmarking in Immigrant Integration*. Rotterdam: European Research Centre on Migration and Ethnic Relations.
- Epland, J. (2019). Lavinntekt og inntektsfordeling. I E. L. Omholt (Red.), *Økonomi og levekår for lavinnteksgrupper 2019*. Rapporter 2019/33 (s. 22-37). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/attachment/401236?ts=16e12ba0ff0>
- Epland, J. & Thorsen, L. R. (2019). Vedvarende lavinntekt. I E. L. Omholt (Red.), *Økonomi og levekår for lavinnteksgrupper 2019*. Rapporter 2019/33 (s. 38-59). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/attachment/401236?ts=16e12ba0ff0>
- Erdal, M. B., Bertellei, D., Kruse, M., Tjønn, M. H., Midtbøen, A., Brochmann, G., . . . Jensen, K. K. (2019). *Citizenship, Participation and Belonging in Scandinavia. Results from a survey among young adults of diverse origins in Norway, Sweden and Denmark*. PRIO Paper 2019. Oslo. Hentet fra <https://www.prio.org/utility/DownloadFile.ashx?id=1918&type=publicationfile>
- Eriksen, T. (2010). *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives. Third Edition*. London: Pluto Press.
- Favell, A. (2010). Integration and Nations: The Nation-State and Research on Immigrants in Western Europe. I M. Martiniello & J. Rath (Red.), *Selected Studies in International Migration and Immigrant Incorporation* (s. 371-404). Amsterdam: Amsterdam University Press. Hentet fra <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.452.9304&rep=rep1&type=pdf#page=372>
- Fernández-Reino, M. (2020). Briefing: Migrants and Discrimination in the UK. Hentet fra <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2020/01/Briefing-Migrants-and-Discrimination-in-the-UK.pdf>
- Field, A. & Miles, J. (2010). *Discovering statistics using SAS*. London: Sage.
- Fjellså, I. F., Stokken, R. & Tjora, A. (2019). Arbeidsrettet rehabilitering og hverdagens motstand. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(2), 146-162. 10.18261/issn.2464-3076-2019-02-04 ER
- Friberg, J. H. & Midtbøen, A. H. (2019). The making of immigrant niches in an affluent welfare state. *International Migration Review*, 53(2), 322-345.
- Friedkin, N. E. (2004). Social cohesion. *Annu. Rev. Sociol.*, 30, 409-425.
- Garcés-Masareñas, B. & Penninx, R. (2016). The concept of integration as an analytical tool and as a policy concept. I B. Garcés-Masareñas & R. Penninx (Red.), *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors* (1st ed. 2016. utg., IMISCOE Research Series.s. 11-30). Cham: Springer International Publishing : Imprint: Springer.
- Gmaj, K. (2016). Settling in Norway? The case of Polish migrants and their families. *Myśl ekonomiczna i polityczna*, 2(53), 163-191. Hentet fra https://www.academia.edu/download/59155585/MEiP_2_2016_8_Gmaj20190507-41917-12rpm0u.pdf
- Güven, C., Akbulut-Yuksel, M. & Yuksel, M. (2019). Do English Skills Affect Muslim Immigrants' Economic and Social Integration Differentially? *Economic Record*, 95(310), 279-300. 10.1111/1475-4932.12481
- Harder, N., Figueroa, L., Gillum, R. M., Hangartner, D., Laitin, D. D. & Hainmueller, J. (2018). Multidimensional measure of immigrant integration.

- Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 115(45), 11483-11488. 10.1073/pnas.1808793115
- Henriksen, K. & Østby, L. (2007). Etterkommerne - integreringens lakmestest. *Plan*, 39(5), 30-37. Hentet fra http://www.idunn.no/plan/2007/05/etterkommerne_integreringens_lakmestest
- Hermansen, A. S. (2016). Moving Up or Falling Behind? Intergenerational Socioeconomic Transmission among Children of Immigrants in Norway. *European Sociological Review*, 32(5), 675-689. 10.1093/esr/jcw024
- Holmøy, A. & Wiggen, K. S. (2017). *Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Dokumentasjonsrapport* (Notater 2017/20). Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/309526?ts=15c361c0140>
- Igarashi, A. (2019). Till multiculturalism do us part: Multicultural policies and the national identification of immigrants in European countries. *Social Science Research*, 77, 88-100. 10.1016/j.ssresearch.2018.10.005
- IMDi (2015). *Innvandring og integrering – holdninger og erfaringer blant personer med innvandrerbakgrunn*. Hentet fra <https://www.imdi.no/contentassets/27e886b3e1024d2e9876fece3fa627cf/integreringsbarometeret-innvandrerutvalgene.pdf>
- IMD (2018). *Integrering i Norge 2017*. Hentet fra <https://www.imdi.no/globalassets/dokumenter/arsrapporter-og-styrende-dokumenter/arsrapport-2017/integrering-i-norge-overordnet-analyse-2017.pdf>
- IMDi (2020). *Indikatorer for integrering. Tilstand og utviklingstrekk ved inngangen til 2020*. Oslo: IMDi, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Hentet fra https://www.imdi.no/contentassets/05e2fd2076cf4b17938d2913a403a852/integrering_i_norge_2020.pdf
- IOM (2019). *Glossary on Migration*. Geneva: International Organization of Migration.
- Kalmijn, M. (1998). Inter-marriage and homogamy: Causes, patterns, trends. *Annual review of sociology*, 24(1), 395-421.
- Kappelhof, J. W. S. & De Leeuw, E. D. (2019). Estimating the Impact of Measurement Differences Introduced by Efforts to Reach a Balanced Response among Non-Western Minorities. *Sociological Methods & Research*, 48(1), 116-155. 10.1177/0049124117701474
- Kavli, H. C. & Nicolaisen, H. (2016). Integrert eller marginalisert? Innvandrede kvinner i norsk arbeidsliv. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 57(4), 339-371. 10.18261/issn.1504-291X-2016-04-01 ER
- Kirkeberg, M. I., Džamarija, M. T., Bratholmen, N. V. L. & Strøm, F. (2019). *Norskfødte med innvanderforeldre - hvordan går det med dem? Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. Rapport 2019/21. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/391638?ts=16bb80598d8>
- Kirkeberg, M. I. & Lunde, H. (2020). *Enslige mindreårige flyktninger 1996-2018. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. Rapport 13/2020. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/416335?ts=1711597fb30>

- Kitterød, R. H. & Nadim, M. (2020). Embracing gender equality: Gender-role attitudes among second-generation immigrants in Norway. *Demographic Research*, 42, 411-440. 10.4054/DemRes.2020.42.14
- Kjøllesdal, M., Straiton, M. L., Øien-Ødegaard, C., Aambø, A., Holmboe, O., Johansen, R., . . . Indseth, T. (2019). *Helse blant innvandrere i Norge. Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2016*. Oslo. Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2019/levekarsundersokelsen-blant-innvandrere-i-norge-2016-rapport-2019-v2.pdf>
- Kleven, Ø. (2017). *Innvandrere og kommunestyrevalget 2015. Valgferd og representasjon blant innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og utenlandske statsborgere*. Rapporter 2017/10. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/attachment/305795?ts=160ff0dd5e8>
- Kleven, Ø. (2019). *Innvandrere og stortingsvalget 2017. Valgferd blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre sammenliknet med øvrig befolkning*. Rapport 2019/17. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/attachment/390242?ts=16b73d0d3d0>
- Koopmans, R. (2013). Multiculturalism and Immigration: A Contested Field in Cross-National Comparison. I K. S. Cook & D. S. Massey (Red.), *Annual Review of Sociology*, bd. 39, s. 147-169. Palo Alto: Annual Reviews
- Kreuter, F., Presser, S. & Tourangeau, R. (2008). Social Desirability Bias in CATI, IVR, and Web Surveys. The Effects of Mode and Question Sensitivity. *Public Opinion Quarterly*, 72(5), 847-865. 10.1093/poq/nfn063
- Kunnskapsdepartementet. (2018). *Integrering gjennom kunnskap. Regjeringens integreringsstrategi 2019-2022*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/b98e1d0bbe9248cb94e00d1e935f2137/regjeringens-integreringsstrategi-20192022.pdf>
- Kymlicka, W. (2011). Multicultural citizenship within multination states. *Ethnicities*, 11(3), 281-302.
- Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: Success, Failure and the Future*. Washington: Migration Policy Institute.
- Lichter, D. (2015). Whom do immigrants marry? Emerging patterns of intermarriage and integration in the United States. *The Annals of Political and Social Science*, 662(1), 57-58. 10.1177/0002716215594614
- Maliepaard, M. & Verkuyten, M. (2018). National disidentification and minority identity: A study among Muslims in Western Europe. *Self and Identity*, 17(1), 75-91. 10.1080/15298868.2017.1323792
- Mansbridge, J. (1999). Should blacks represent blacks and women represent women? A contingent "yes". *The Journal of politics*, 61(3), 628-657.
- Meyer, D. S. & Minkoff, D. C. (2004). Conceptualizing political opportunity. *Social forces*, 82(4), 1457-1492.
- Midtbøen, A. (2015). Etnisk diskriminering i arbeidsmarkedet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 55(01), 4-30. Hentet fra https://www.idunn.no/file/pdf/66760799/etnisk_diskriminering_iarbeidsmarkedet.pdf
- Midtbøen, A. (2016). Discrimination of the Second Generation: Evidence from a Field Experiment in Norway. *Journal of International Migration and Integration*, 17(1), 253-272. <https://doi.org/10.1007/s12134-014-0406-9>

- Midtbøen, A. H. & Kitterød, R. H. (2019). Beskytter assimilering mot diskriminering? *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(5), 353-371. 10.18261/issn.2535-2512-2019-05-04 ER
- MIPEX. (2015). What is MIPEX. Hentet fra <http://www.mipex.eu/what-is-mipex>
- Molstad, C. S. & Steinkellner, A. (2020). *Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2018. Rapporter 2020/05*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/411225?ts=16ffbc2098>
- OECD/EU. (2018). *Settling in 2018: Indicators of immigrant integration* Paris and Brussels: OECD/EU. Hentet fra <https://doi.org/10.1787/9789264307216-en>
- Okin, S. M. (1998). Feminism and multiculturalism: Some tensions. *Ethics*, 108(4), 661-684.
- Olsen, B. (2017). Innvandrere i og utenfor arbeidsmarkedet. I T. Sandnes (Red.), *Innvandrere i Norge 2017*. Statistiske analyser 155 (s. 111-126). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/332154?ts=162901a1050>
- Olsen, B. (2018). Norskfødte barn av innvandrere har lavere sysselsetting. *SSB Analyse, 2018/26*. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/norskfodte-barn-av-innvandrere-har-lavere-sysselsetting>
- Olsen, B. (2020). *Personer 16-39 år med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning, 2018. Rapporter 2020/1*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/attachment/409202?ts=16f9da9edc8>
- Omholt, E. L. (2019). *Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper 2019. Rapporter 2019/33*. Oslo-Kongsvinger. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/attachment/401236?ts=16e12ba0ff0>
- Omholt, E. L. & Støren, K. S. (2019). Sosiale indikatorer for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. I E. L. Omholt (Red.), *Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper 2019. Rapporter 2019/33* (s. 108-131). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/attachment/401236?ts=16e12ba0ff0>
- Pettersen, S. V. (2018). Holdninger, verdier og tillit. I A. B. Dalgard (Red.), *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016. Rapporter 2018/20* (s. 109-120). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekår-blant-innvandrere-i-norge>
- Portes, A. & Zhou, M. (1993). The new second generation: Segmented assimilation and its variants. *The annals of the American academy of political and social science*, 530(1), 74-96. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/pdf/1047678.pdf>
- Revolv, M. K. (2017). Arbeid og arbeidsmiljø. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016. Rapporter 2017/13* (s. 102-119). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Sandnes, T. (2017a). Sosial kontakt. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016. Rapporter 2017/3* (s. 70-81). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Sandnes, T. (Red.). (2017b). *Innvandrere i Norge 2017. Statistiske analyser 155*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

- SCB. (2019). *Integration. En beskrivning av läget i Sverige*. Rapport 13. Stockholm. Hentet fra https://www.scb.se/contentassets/6834eab09f2c4758bb3fd9c015e765a8/le0105_2019a01_br_be57br1901.pdf
- Schinkel, W. (2018). Against 'immigrant integration': for an end to neocolonial knowledge production. *Comparative migration studies*, 6(1), 31. Hentet fra <https://link.springer.com/article/10.1186/s40878-018-0095-1#Sec7>
- Simonsen, K. B. (2019a). The Democratic Consequences of Anti-immigrant Political Rhetoric: A Mixed Methods Study of Immigrants' Political Belonging. *Political Behavior*, 1-32. 10.1007/s11109-019-09549-6
- Simonsen, K. B. (2019b). "Us" or "Them"? How Policies, Public Opinion, and Political Rhetoric Affect Immigrants' Sense of Belonging. *Migration Information Source*. Hentet fra <https://www.migrationpolicy.org/article/policies-public-opinion-rhetoric-immigrants-sense-belonging>
- Spencer, S. & Charsley, K. (2016). Conceptualising integration: a framework for empirical research, taking marriage migration as a case study. *Comparative Migration Studies*, 4(1), 18. 10.1186/s40878-016-0035-x
- Steinkellner, A. (2020). Nesten 15 prosent er innvandrere. Hentet 28.08. 2020 fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/nesten-15-prosent-er-innvandrere>
- Sterud, T., Tynes, T., Mehlum, I. S., Veiersted, K. B., Bergbom, B., Airila, A., . . . Flyvholm, M. A. (2018). A systematic review of working conditions and occupational health among immigrants in Europe and Canada. *Bmc Public Health*, 18. 10.1186/s12889-018-5703-3
- Straiton, M. L., Aambø, A. K. & Johansen, R. (2019). Perceived discrimination, health and mental health among immigrants in Norway: the role of moderating factors. *BMC Public Health*, 19(1), 325. 10.1186/s12889-019-6649-9
- Strand, B. H., Dalgard, O. S., Tambs, K. & Rognerud, M. (2003). Measuring the mental health status of the Norwegian population: A comparison of the instruments SCL-25, SCL-10, SCL-5 and MHI-5 (SF-36). *Nordic Journal of Psychiatry*, 57(2), 113-118. 10.1080/08039480310000932
- Strøm, F. (2019). *Holdninger til innvandrere og innvandring 2019*. Rapporter 2019/40. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/407281?ts=16f0ede91e8>
- Thorsen, L. R. (2019). Innvandrere med lav inntekt dårligere stilt enn andre med lav inntekt. Hentet 11.06.2020 fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-med-lav-inntekt-darligere-stilt-enn-andre-med-lav-inntekt>
- Tynes, T., Sterud, T., Løvseth, E. K., Johannessen, H. A., Gravseth, H. M., Bjerkan, A. M., . . . Aagestad, C. (2018). *Faktabok om arbeidsmiljø og helse 2018. Status og utviklingstrekk*. Oslo. Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2558672>
- Utne, H. & Andersen, E. (2018). *Innvandrerhusholdninger. Husholdningssammensetning og boforhold*. Rapporter 2018/37. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/368168?ts=16706aaa550>

- Verkuyten, M. (2016). The Integration Paradox: Empiric Evidence From the Netherlands. *American Behavioral Scientist*, 60(5-6), 583-596. 10.1177/0002764216632838
- Vrålstad, S. & Wiggen, K. S. (2017). *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Rapporter 2017/13. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/309211?ts=15c2f714b48>
- Wiggen, K. S. (2017a). Metode og utvalg. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Rapporter 2017/13 (s. 23-28). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Wiggen, K. S. (2017b). Om presentasjonen av resultatene. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Rapporter 2017/13 (s. 29-33). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Wiik, K. A., Dommermuth, L. & Holland, J. (Under publisering). Partnership transitions among the children of immigrants in Norway: The role of partner choice. *Population Studies*.
- With, M. L. (2017). Ubetalt arbeid. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Rapporter 2017/13 (s. 120-129). Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/309211?ts=160ea9e4890>
- Zhou, M. (1997). Segmented assimilation: Issues, controversies, and recent research on the new second generation. *International migration review*, 31(4), 975-1008. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/pdf/2547421.pdf>
- Østby, L. (2001). *Beskrivelse av nyankomne flyktningers vei inn i det norske samfunnet. Notat til Lovutvalget som skal utrede og lage forslag til lovgivning om stønad for nyankomne innvandrere*. Notater 2001/23. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- Østby, L. (2016a). Bedre integrert enn mor og far. Hentet 9.12.16 fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/bedre-integrert-enn-mor-og-far>
- Østby, L. (2016b). Fra asylsøker til flyktning – før og etter kriseåret 2015. *Samfunnsspeilet*, (4), 3-8. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/287751?ts=158f752f598>
- Østby, L. (2018). Innledning. I A. B. Dalgard (Red.), *Levekår blant norskfødte med innvandrerforeldre i Norge 2016*. Rapporter 2018/20 (s. 10-23). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- Østby, L. & Dalgard, A. B. (2017). Det religiøse mangfoldet: 4 prosent muslimer i Norge? Hentet 09.01. 2019 fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/4-prosent-muslimer-i-norge>

Vedlegg A: Vedleggstabeller

Tabell A 1 Andel som opplever sterk tilhørighet til Norge (verdi 6-7 på skala fra 1 til 7), betinget av ulike variabler.¹ Oddsratene (OR) i logistisk regresjon. Innvandrere 18 år og eldre

	OR	Standardfeil	OR	Standardfeil	OR	Standardfeil
Konstant	0.67	0.34	0.40**	0.35	0.24**	0.40
Botid						
6-10 år	1.36*	0.15	1.17	0.15	1.22	0.16
11-15 år	1.52**	0.14	1.17	0.15	1.33	0.16
16-24 år	1.83**	0.16	1.20	0.17	1.45*	0.18
25-49 år	2.53**	0.17	1.42	0.20	1.90**	0.21
2-5 år (ref.)	1		1		1	
Innvandringsgrunn						
Familie	1.36	0.21	1.17	0.21	1.22	0.22
Flukt	1.59*	0.21	1.40	0.22	1.38	0.22
Utdanning	0.92	0.32	0.84	0.32	0.90	0.33
Arbeid (ref.)	.	.	.	.	1	.
Utdanning						
Ingen/uoppgitt	1.45	0.19	1.50*	0.19	1.47	0.20
Videregående	0.85	0.12	0.80	0.12	0.81	0.13
Universitet/-høgskole	0.70**	0.13	0.62**	0.14	0.57**	0.14
Grunnskole (ref.)	1		1		1	
Arbeidsmarked						
Yrkesaktiv deltid	0.74*	0.14	0.77	0.14	0.78	0.15
I utdanning	1.24	0.16	1.26	0.17	1.23	0.17
Arbeidsledig	1.00	0.19	1.12	0.19	1.17	0.20
AAP eller ufør	0.79	0.16	0.88	0.17	0.88	0.18
Annet	1.37	0.19	1.57*	0.20	1.61*	0.20
Yrkesaktiv heltid (ref.)	1		1		1	
Bolig						
Leier bolig	1.02	0.12	1.05	0.12	0.98	0.13
Eier bolig (ref.)	1		1		1	
Bor trangt	0.83	0.10	0.88	0.10	0.89	0.11
Bor ikke trangt (ref.)	1		1		1	
Vurdering av økonomien						
Vanskelig	0.47**	0.24	0.50**	0.23	0.58*	0.25
Forholdsvis vanskelig	0.55**	0.22	0.63*	0.21	0.69	0.22
Forholdsvis lett	0.73	0.20	0.79	0.19	0.85	0.20
Lett (ref.)	1		1		1	
Økonomiske problemer						
Fire+	1.02	0.22	1.33	0.23	1.28	0.24
To-tre	1.03	0.16	1.21	0.17	1.21	0.17
Ett	1.03	0.13	1.10	0.13	1.12	0.13
Ingen (ref.)	1		1		1	
Norskerdigheter						
Svært gode	.		3.65**	0.15	3.20**	0.16
Gode	.		2.05**	0.17	1.80**	0.18
Mindre gode	.		1.19	0.20	1.08	0.21
Dårlige (ref.)	.		1		1	
Diskriminering						
3+ situasjoner	.		0.52**	0.19	0.60*	0.20
To situasjoner	.		0.53**	0.16	0.56**	0.17
En situasjon	.		0.73*	0.13	0.78	0.14
Ingen (ref.)	.		1		1	
Innvandrevener						
Alle	.		.		0.76	0.15
Over 50 prosent	.		.		0.86	0.14
Ca. 50 prosent	.		.		1.33	0.15
Ingen venner	.		.		0.85	0.21
<50 prosent (ref.)	.		.		1	
Frivillig arbeid						
Ja	.		.		1.22	0.12
Nei (ref.)	.		.		1	
Institusjonell tillit						
Høy	.		.		3.73**	0.16
Middels	.		.		1.46**	0.14
Lav (ref.)	.		.		1	
R ²	0.13		0.17		0.20	
Antall som svarte	4120		4106		4045	

*Statistisk signifikant på 5 prosent nivå, **Statistisk signifikant på 1 prosent nivå. ¹I tillegg til variablene som er vist i tabellen inngår også alder, kjønn, landbakgrunn og religiøs tilhørighet i alle modellene, i modell 2 tre variabler for helse, i modell 3 utsatthet for vold/trusler, vennekontakt og samlivsstatus. For noen variabler inngår også egne kategorier for uoppgitt

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016

Tabell A 2 Andel som opplever sterk tilhørighet til Norge (verdi 6-7 på skala fra 1 til 7), betinget av ulike variabler.¹ Oddsrat (OR) i logistisk regresjon. Norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år

	OR	Standardfeil	OR	Standardfeil	OR	Standardfeil
Konstant	19.81**	0.76	23.50**	0.79	31.52**	0.91
Utdanning						
Videregående	0.68	0.29	0.71	0.29	0.68	0.31
Universitet-/høgskole	0.70	0.32	0.76	0.32	0.73	0.34
Grunnskole (ref.)	1		1		1	
Arbeidsmarked						
Yrkesaktiv deltid	0.64	0.34	0.64	0.34	0.64	0.35
I utdanning	0.99	0.30	1.06	0.31	1.18	0.34
Arbeidsledig	0.75	0.51	0.70	0.53	0.91	0.62
AAP, ufør eller annet	0.89	0.54	1.10	0.56	1.59	0.66
Yrkesaktiv heltid (ref.)	1		1		1	
Bolig						
Leier bolig	1.46	0.27	1.39	0.27	1.19	0.28
Eier bolig (ref.)	1		1		1	
Bor trangt	0.79	0.22	0.85	0.23	1.00	0.25
Bor ikke trangt (ref.)	1		1		1	
Vurdering av økonomien						
Vanskelig	0.23*	0.71	0.25*	0.71	0.27	0.71
Forholdsvis vanskelig	0.33	0.60	0.36	0.61	0.42	0.59
Forholdsvis lett	0.22**	0.54	0.24**	0.53	0.24**	0.52
Lett (ref.)	1		1		1	
Økonomiske problemer						
Fire+	0.38	0.57	0.46	0.58	0.40	0.53
To-tre	0.54	0.43	0.54	0.46	0.50	0.46
Ett	0.65	0.28	0.65	0.29	0.62	0.29
Ingen (ref.)	1		1		1	
Diskriminering						
3+ situasjoner	.	.	0.56	0.31	0.59	0.32
To situasjoner	.	.	0.67	0.37	0.74	0.41
En situasjon	.	.	1.50	0.32	1.73	0.35
Ingen (ref.)	.	.	1		1	
Innvandrervenner						
Alle	.	.	.	.	0.26**	0.43
Over 50 prosent	.	.	.	.	0.57	0.32
Ca. 50 prosent	.	.	.	.	0.95	0.33
Ingen venner	.	.	.	.	0.26	1.02
<50 prosent (ref.)	.	.	.	.	1	
Institusjonell tillit						
Høy	.	.	.	.	4.10**	0.47
Middels	.	.	.	.	1.36	0.26
Lav (ref.)	.	.	.	.	1	
R ²	0.07		0.10		0.15	
Antall som svarte	849		848		840	

*Statistisk signifikant på 5 prosent nivå, **Statistisk signifikant på 1 prosent nivå. ¹I tillegg til variablene som er vist i tabellen inngår også alder, kjønn, landbakgrunn og religiøs tilhørighet i alle modellene, i modell 2 tre variabler for helse, i modell 3 utsatthet for vold/trusler, vennekontakt og samlivsstatus. For noen variabler inngår også egne kategorier for uoppgitt

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016Referanser

Figurregister

Figur 6.1	Andel med dårlig psykisk helse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter antall situasjoner der de har blitt utsatt for forskjellsbehandling på grunn av sin innvandrerbakgrunn	49
-----------	---	----

Tabellregister

Tabell 5.1	Oversikt over bakgrunnsvariablene for innvandrere i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Antall spurte pluss uvektet og vektet prosentandel	31
Tabell 5.2	Oversikt over bakgrunnsvariablene for norskfødte med innvandrerforeldre i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Antall spurte pluss uvektet og vektet prosentandel	32
Tabell 6.1	Noen strukturelle indikatorer blant innvandrere 18+ år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Prosent	45
Tabell 6.2	Noen strukturelle indikatorer blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-40 år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Prosent	48
Tabell 6.3	Indikatorer på barrierer og ressurser for integrering etter ulike bakgrunnsvariabler, blant innvandrere 18+ år. Prosent	51
Tabell 6.4	Indikatorer på helse og opplevd diskriminering blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-40 år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Prosent	53
Tabell 6.5	Indikatorer på barrierer og ressurser for integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon. Innvandrere 18+ år. Vektet. Prosent	54
Tabell 6.6	Indikatorer på helse og diskriminering etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon, blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-40 år. Prosent	55
Tabell 6.7	Indikatorer på politisk integrasjon etter ulike bakgrunnsvariabler blant innvandrere 18+ år. Vektet. Prosent	57
Tabell 6.8	Indikatorer på politisk integrasjon blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-40 år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Vektet. Prosent	59
Tabell 6.9	Indikatorer på politisk integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon. Innvandrere 18+ år. Vektet. Prosent	60
Tabell 6.10	Indikatorer på politisk integrasjon etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon, blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-40 år. Vektet. Prosent	61
Tabell 6.11	Indikatorer på sosial integrasjon etter ulike bakgrunnsvariabler blant innvandrere 18+ år	64
Tabell 6.12	Indikatorer på sosial integrasjon blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-40 år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Vektet. Prosent	66
Tabell 6.13	Indikatorer på sosial integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon. Innvandrere 18+ år. Vektet	67
Tabell 6.14	Indikatorer på sosial integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon, blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-40 år. Vektet. Prosent	68
Tabell 6.15	Indikatorer på psykologisk og kulturell integrasjon etter ulike bakgrunnsvariabler blant innvandrere 18+ år. Vektet. Prosent	72
Tabell 6.16	Indikatorer på psykologisk og kulturell integrasjon blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-40 år, etter ulike bakgrunnsvariabler. Vektet. Prosent	74
Tabell 6.17	Indikatorer på psykologisk og kulturell integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon. Innvandrere 18+ år. Vektet. Prosent	75
Tabell 6.18	Indikatorer på psykologisk og kulturell integrasjon, etter ulike indikatorer på strukturell integrasjon, blant norskfødte med innvandrerforeldre 18-40 år. Vektet. Prosent	77
Tabell 7.1	Tilhørighet til Norge (skala fra 1 til 7), betinget av ulike variabler. ¹ Estimer i lineær regresjon. Innvandrere 18 år og eldre	80
Tabell 7.2	Tilhørighet til Norge (skala fra 1 til 7), betinget av ulike variabler. ¹ Estimer i lineær regresjon. Norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år ...	82
Tabell 7.3	Norskferdigheter (indeks fra 0 til 24), betinget av ulike variabler. ¹ Estimer i lineær regresjon. Innvandrere 18 år og eldre	84
Tabell 7.4	Antall situasjoner med opplevd forskjellsbehandling på grunn av innvandrerbakgrunn (indeks fra 0 til 12), betinget av ulike variabler. ¹ Estimer i lineær regresjon. Innvandrere 18 år og eldre	86

Tabell 7.5	Antall situasjoner med opplevd forskjellsbehandling på grunn av innvandrerbakgrunn (indeks fra 0 til 12), betinget av ulike variabler. ¹ Estimer i lineær regresjon. Norskfødte med innvandrerforeldre 18-39 år ... 88	88
Tabell 7.6	Andel som bare har venner med innvandrerbakgrunn, betinget av ulike variabler. ¹ Oddsrate (OR) i logistisk regresjon. Innvandrere 18 år og eldre.. 90	90
Tabell 7.7	Andel som har mer enn 50 prosent venner med innvandrerbakgrunn, betinget av ulike variabler. ¹ Oddsrate (OR) i logistisk regresjon. Norskfødte med innvandrerforeldre 18 år og eldre 92	92
Tabell 8.1	Oversikt over indikatorene på integrering, hvilke datakilder som er tilgjengelige, og hvilke muligheter som finnes for ny datainnsamling 103	103
Tabell A 1	Andel som opplever sterk tilhørighet til Norge (verdi 6-7 på skala fra 1 til 7), betinget av ulike variabler. ¹ Oddsrate (OR) i logistisk regresjon. Innvandrere 18 år og eldre..... 118	118
Tabell A 2	Andel som opplever sterk tilhørighet til Norge (verdi 6-7 på skala fra 1 til 7), betinget av ulike variabler. ¹ Oddsrate (OR) i logistisk regresjon. Norskfødte med innvandrerforeldre 1999-98 år og eldre 119	119

© Statistisk sentralbyrå, 2020

Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-587-1228-9 (trykt)

ISBN 978-82-587-1229-6 (elektronisk)

ISSN 0806-2056